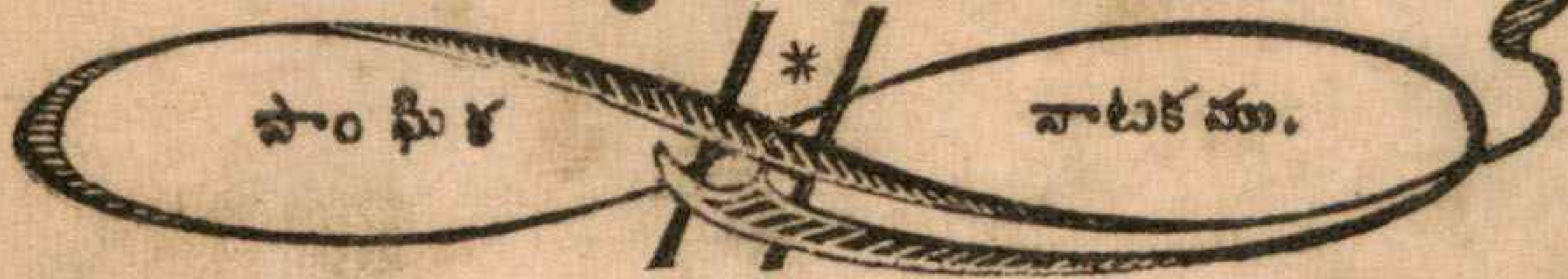
మధుసేవ

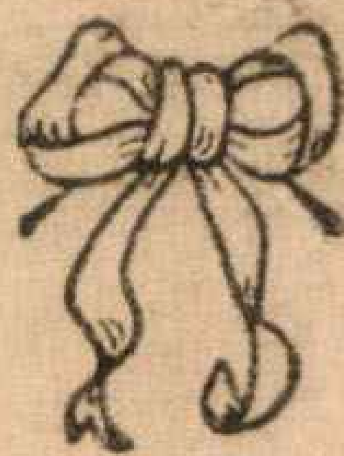
చింతామణీ చిత్రాభ్యుదయాది గ్రంథకర్త

మహాకవి

కాళ్లకూరి నారాయణరాయ

ప్రణీతము.

మొదటికూర్పు 2000 ప్రతులు.

కాకినాడ

సిటీ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితము.

1926

 వెల 1 రు.

B

అవతారిక

మన దేశమున కిప్పుడు మద్యపానము మహాశత్రు వై యున్నది! ఈ దుర్వ్యసనమునకు లోనైనవా రీదేశమున నిప్పుడు రెండుకోట్లకు పైన నుండక పోరు !. బ్రాందీ విస్కీలవారి యొక్క దుర్వ్యయమును, కల్లుసారాలవారి తక్కువవ్యయమును గలిపి, తలకు దినమున కెనిమిది యణాలవంతునఁ జూచినను- రెండుకోట్లమీఁదను దినమున కొక గోటిరూప్యములు దగ్ధ మగుచున్నట్లు తేలుచున్నది. అనఁగా: సంవత్సరమునకు మూఁడువందల యఱువది యైదుకోట్లన్నమాట ! అనఁగా: మన దేశముపై దొరతనమువారికి వచ్చు నాదాయమునకు రెండురెట్లధిక మన్నమాట ! ఈ దుర్వ్యసనము హరించి, యీ సొమ్ము మిగిలించో-మన దేశము మహదైశ్వర్యముతోఁ దులఁదూఁగదా! ఇప్పటి నేరములు-ఇప్పటిహత్యలు-ఇప్పటి కోట్లాటలు-ఇట్టే రూపుమాయవా ! ఇంతకన్న స్వరాజ్య మింక నేమున్నది ! కాఁబట్టి, యీ ప్రబలశత్రువును భస్మీకరించుటకై ప్రయత్నింపవలసిన బాధ్యత ప్రతి భారతీయునియందును గలదు. ఈ రూపముగా నా బాధ్యతను నిర్వర్తించుకొను తలంపుతో నే నీ రూపకమును వ్రాసినాఁడను. ఫలితము భగవదాధీనము !

పాత్రౌచిత్యముకొఱకును, పామరజన సుబోధముకొఱకును గావించిన భాషాసాంకర్యములనేమి- ప్రమాదములనేమి- పండితులు మన్నింపఁ గల రని భావించుచున్నాఁడను. గ్రంథమును గడతేఱఁ జూడకయె, గ్రంథకర్త యుద్దేశమును గూర్చి కాసింతయేని యోజింపకయె, సవరణముల నుపపాదించు సాహసికులను-కలములను కాగితములను బాడుసేయ వల దని కడుంగడుఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

కాకినాడ
1_5_26.

మహాకవి
కాళ్లకూరి నారాయణరావు.

A perfect judge will read each work of wit
With the same spirit that its author writ.

ఇందలి పాత్రములు

1 రఘు- రఘునాథరావుగారు—కథానాయకుఁడు.

2 విశ్వా- విశ్వాసరావు—రఘునాథరావుగారి మేనేజరు.

3 శర్మ- రఘునాథరావుగారి దుష్టస్నేహితుఁడు.

4 నిర్మ- నిర్మల—రఘునాథరావుగారి భార్య.

5 కస్తూ- కస్తూరి—వేశ్య.

6 చిన్న- సిపాయి చిన్నయ్య—రఘునాథరావుగారి నవుకరు.

7 రంగ- రంగఁడు—ఒక త్రాగుబోతు.

8 వెంక- వెంకటేశము—కస్తూరి తమ్ముఁడు.

9 కాసిం- కాసింసాహేబు—కస్తూరి రహస్య విటుఁడు.

10 ఇన—ఇనస్పెక్టరు.

11 మేజి—మేజిస్ట్రీటు.

12 ప్రాసి—ప్రాసిక్యూటరు.

13 పంతు- పంతులు—రఘునాథరావుగారి వకీలు.

14 నాయు- నాయుఁడు—కస్తూరీ శర్మల బారిష్టరు.

ప్రకటన

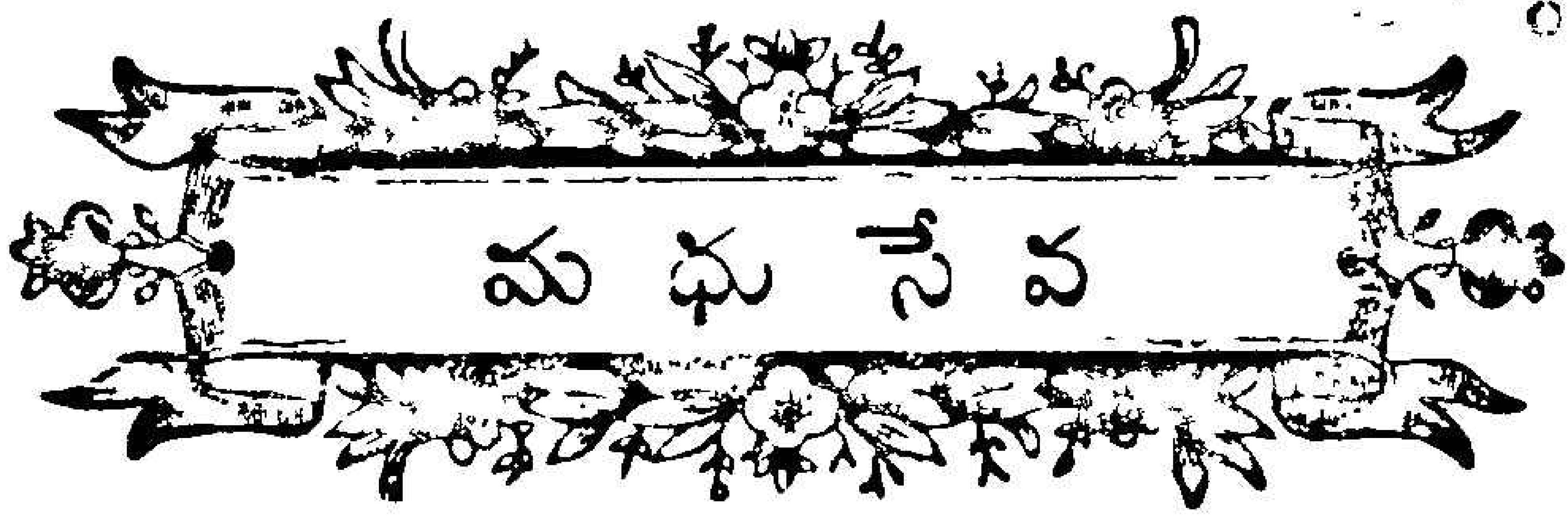
లిఖితరూపకమగు నాయనుమతిని పొందనివారు

ఈ నాటకమును ప్రదర్శింపఁగూడదు

గ్రంథకర్త

శ్రీ

మేధా దక్షిణామూర్తి పరబ్రహ్మణే నమః.

నాంది

గౌరవ మాయువుం సిరి సు ♦ ఖంబును దెల్వియు రూపడంచి, పై
వారికి హేయబుద్ధి, తమ ♦ వారికి వ్యాకులమ్ముం ఘటించి, ని
స్సారులం జేయు దుర్వ్యసన ♦ సంతతి పాల్పడకుండ మా సభా
స్తారుల నీశ్వరుండు సత ♦ తంబును సత్కృపం గాచుం గావుతన్!

ప్రస్తావన

సూత్ర—(ప్రవేశించి) ఓహో! నేటిసభ నేత్రపర్వముగా నున్నదే!

సీ. తక్కువతరగతి ♦ టిక్కెట్లు కొని, మీంది
చోటుల కేగి కూ ♦ ర్చుండువారు
క్షణము జాగైనచోం ♦ జప్పట్లు చఱచుచుం
గెవ్వున నూలలు ♦ రువ్వువారు
ఇంచుకంత ప్రమాద ♦ మెందేని వాటిల్ల
గొబ్బున లేచిడీక ♦ గొట్టువారు
సమయాసమయముల ♦ సంగతి లేకుండ
వన్స్‌మోరని బిట్టు ♦ వదరువారుం
గాక—కోవిదులును, గుణ ♦ గ్రహణపరు, లు
దారమానసులును, సావ ♦ ధానమతులు
నైనప్రముఖులె విచ్చేయు ♦ నట్టిభాగ్య
మబ్బినది నేండి దేశ ♦ పుణ్యంబొ కాని!

(పరిక్రమించి, చేతులు మోడ్చి) ఓ సభాస్తారులారా!

సీ. పసితనమందె పా ♦ వన వర్తనమునందు
బాగుగ నలవాటు ♦ పడినవాండు

అప్రయత్నంబుగ ♦ సకలవిద్యలతోడఁ
గవిత్వమును బడసితిఁ ♦ గన్నవాఁడు
బహుజన్మల స్వీకార ♦ భాగ్యంబునందు స
మానులు తన కెందు ♦ లేనివాఁడు
ఎచ్చట వచ్చిన మంచి ♦ కే యనుత త్త్వ మ
త్త్వాంతంబు దృఢపడి ♦ నట్టివాఁడు
ప్రాలుమాలిక యనియెడు ♦ పదము తెనదు
కార్యమునకు నె తె డనిపించు ♦ కొన్నవాఁడు
బుధజనానన్యపాయాబ్ధి ♦ పూర్ణచంద్రుఁ
డనిశమహానుభావుండు వీరభ ♦ ద్రాహ్వయుండు.

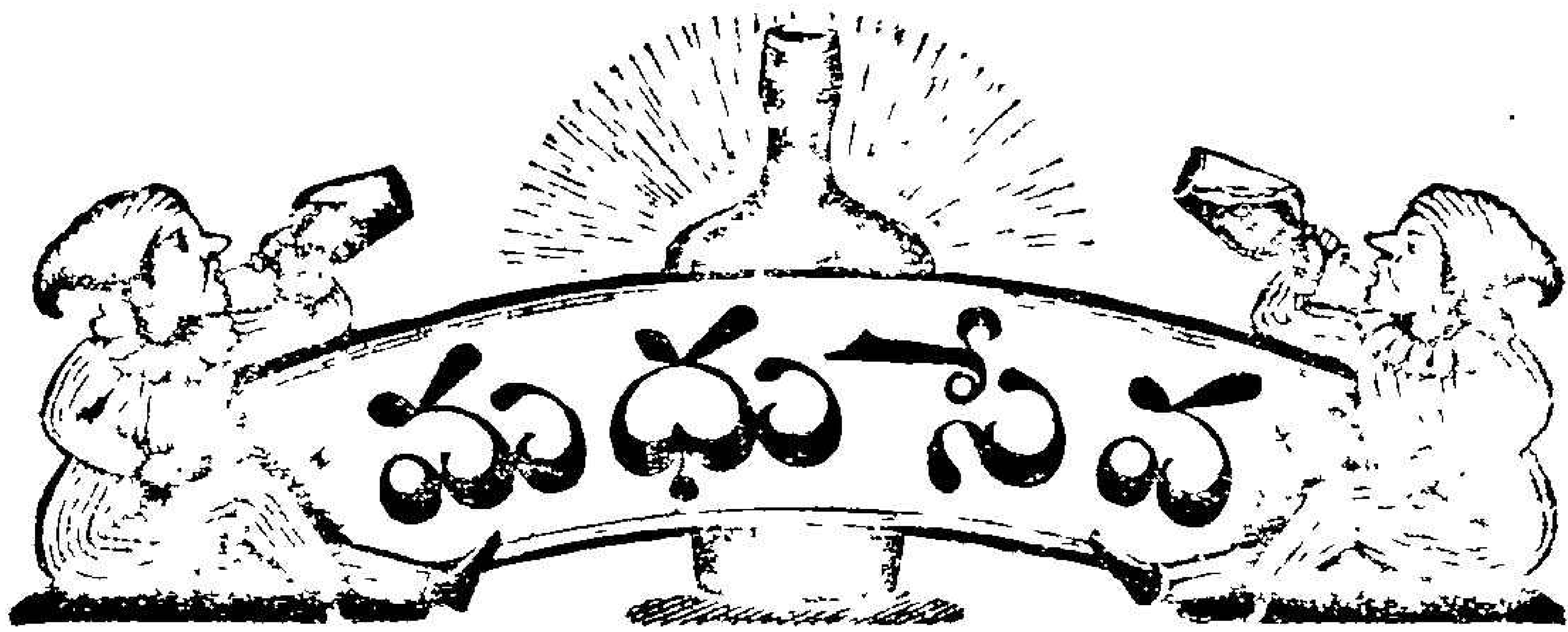
ఆస్మహానుభావుని కటాక్షముగా మహాకవి కాళ్లకూరి నారాయణ రావుగారిచే రచింపఁబడిన మధుసేవ యను మహాప్రకరణ మిప్పుడు మీసన్నిధిని ప్రయోగించు భాగ్య మబ్బినందులకుఁ బరమానందము నొందుచుం, ప్రమాదములను మన్నింపఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను. (తెరవంకఁ జూచి) ప్రియురాలా! ఏమి—తడవు? ఏ మంటివి?—"మీ యనుజ్ఞయె తడ"వనియా?—అట్లయిన, సభామంటపమునకు సమ్మోహనా కారముగా ముందు నీవు కొంచెము పాడుము.

(నటి) —

... కథ నాఁడు మల్లి గొలువంగ ♦ జయమం బెగు పుష్పసాయకుం
డెనుఁ వసంతుఁ డానఁదయు ♦ తంబుగ నిల్పిన వానవాద్రలో
యువజనులవిచ్చినట్టి కసు ♦ మావళు లాసవ పూరితంబు లై
కినలుకు విందొనర్చు నఘ ♦ కంబుగ నిమ్మధుమాసరంబులన్.

సూత్ర—సెబాసు! చక్కఁగాఁ బాడితివి! ఇదిగో-నేను వచ్చి, సభ్యులకు నీ సంగీతామృత నైవేద్యము తగ్గకమున్నె రఘునాథరాయ పాత్రమును బ్రవేశపెట్టెద. (నిష్క్రమించును.)

ఇతి ప్రస్తావన.

ప్రథమాంకము

ప్రదేశము: రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది కచేరీచావడి.

ప్రవేశము: రఘునాథరావుగారు పడకకుర్చీలోఁ గూర్చుండి పత్రిక చదువుకొనుచు-

రఘు—(చదువు నిలిపి, యొక్కనిట్టూర్పు పుచ్చి) మొత్తముమీఁదఁ బరిస్థితు లన్నియు బహు భయంకరములుగా నున్నవి!

చ. కలహ లొకవంక! జాతి మత ♦ కక్షలొకానొకవంక! హత్యలున్
మరణము లొక్కవంక! దయ ♦ మాలిన ధర్మనిషిద్ధ చర్యలున్
జెఱ లొకవంక! నోటికిని ♦ జేతికిఁ గట్టుపు లొక్కవంక! ఇ
ట్లెసఁగున దేశమెల్ల నతి ♦ దీనదశావశమయ్యె నే [illegible]!

చ. తలఁకని స్వేచ్ఛతోఁ, బలువు ♦ తప్పియెఱుంగని [illegible]
నెలకొను శాంతితో, దిశలు ♦ నిండిన కీర్తి [illegible]
దొలఁగని భోగభాగ్యములు ♦ తోఁ, [illegible]
ట్టులు తలక్రిందులై, కుడిచె ♦ డు న్మతిలేసి [illegible]!

(క్షణ మూరకుండి) మన దేశమున కెన్నఁడైన మరల మంచి యోగము పట్టునా!—ఎక్కడి యోగము—ఎక్కడి లోకము!

సీ. కొంపలు తెగనమ్మ ♦ కోర్టుల, రైళ్లఁ, గా
పీ హోటళ్ల, వకీళ్లఁ ♦ బెంచువారు
పండిన సరకెల్లఁ ♦ బరదేశముల కంపి
కఱవున కిరవేయు ♦ [illegible]చువారు
మాసప్రోద్గుల ముష్టి ♦ మూన్సిపల్ మెంబరు
పదవిలోఁ గన్నులు ♦ [illegible]వారు
ఆస్తి భాగ్యాల చేఁ ♦ అప్పులు తమ చేతఁ
బెంచి, ఘ. సీ. లను ♦ [illegible]

బట్టకొల్లలకుఁ, జుట్టుకొల్లలకు ♦ గ్రాంథకొల్లలకు
సిరులు పరదేశములపాలు ♦ సేయువారుఁ
బూర్తిగా నెల్లెడల నట్టి ♦ పోవుదనుక
దేశమున కీ యరిష్టము ♦ తీఱఁ బోదు !

(ఉలికిపడి) ఏమి చెపుమా యీ గోల ! (అని లేచి గవాక్షము గుండ వీథివంకఁ జూచి) ఎవనినో తప్పఁద్రాగిన దౌర్భాగ్యుని దండభటులు - చచ్చిన గేదెదూడను బలెఁ జరచర నీడ్చుకొనిపోవుచుండ - సోమరులు కొందరు చోద్యముఁ గిందఁ జూచుచు వానిని వెంబడించినారు ! సిగముడి వీడ, సింగారించిన ఫుట్ట మూడ - ఒడ్డునఁ బడ్డ చేఁపవలె, ఓడ దిగిన నావికునివలె - తేపతేపకుఁ దెయితక్క-లాడుచు - అనువు తప్పిన యవయవములతో, అలుకుపాఁతలైన యుడుపులతో; పెంట లూడ్చిన తలతో, పెచ్చు లూడిన యొడలితో - మద్యపానమువల్ల నీమందభాగ్యుఁ డేమి యానంద మనుభవించుచున్నాఁడో !

[illegible]లములు గ్రోలి కుంజరము ♦ సర్వసమృద్ధి మెలంగ నేర్చు, నా
[illegible]లములె త్రావి సింహ మతి ♦ శౌర్య బల ప్రతిభ స్థితి [illegible]
వశ ఘన కుంభయుగ్మమును ♦ వ్రస్సలు సేయును; వీని నాత్మలోఁ
దలఁపక, మానవుండు సురఁ ♦ ద్రావఁగఁ గోరు ని దేమి వెఱ్ఱియో!

చిన్నయ్య—(ప్రవేశించి) బాబూ! రంగఁడీపూట కొంచెం రమ్ముసీళ్లు బద్దకెంచి, పెళ్లాన్ని కొట్టబోతే - ఆదెబ్బ, అడ్డఁవెళ్లిన అత్తగారికి తగిలిందంటండి - అందుకోసం పోలీసువా రాయెదవను టేశను కీడ్చుకుపోతున్నా రంటండి- యేల్నివారితో యీసంగతి చెప్పమని ఆడిపెళ్లాఁ వొచ్చి అగోరిస్తోందండి.

రఘు—ఏమీ - యిప్పుడు పోలీసువాఁచే నీడ్చుకొనిపోఁబడుచున్నవాఁడు రంగఁడా ! ఇటువంటి విషయములలో మా నవుకర్లకు మేము సాయపడువారము కా మని చెప్పినాము !

చిన్న—చిత్తం బాబూ ! చిత్తం. ఇదే మా పటాలంలో అయితే

యీపాటికి చీకటికొట్లో యేశారన్నమాటే. తెల్లోడు తాను తాగడంవే కాని- యెదటివాడు తాగడాని కెన్నడూ వొప్పుకోడు.

రఘు—సరే- నీసోదె చాలుఁ గాని - వీలుగా నన్నయెడల నొకసారి పయికి రమ్మన్నా నని విశ్వాసరావుగారితోఁ జెప్పి - క్రొత్తగుఱ్ఱమునకు జీను కట్టి కొనితెమ్మని గుఱ్ఱపువానికి వర్తమాన మంపుము.

చిన్న—చిత్తం బాబూ! చిత్తం. (అని నిష్క్రమించును.)

విశ్వా—(ప్రవేశించును)

రఘు—మామగారూ! రంగని సంగతి విన్నారా?

విశ్వా—విన్నాను బాబూ!-విన్నాను.

రఘు—తోడనే వీనిని కొలువునుండి తొలఁగించుట మంచిది కాదా?

విశ్వా—మంచిదే కాని - యొకసారి మందలించి చూతము.

రఘు—ఏమి వెఱ్ఱి! గుగ్గిళ్లు పెట్టిన గూనివంపు తీఱునా?

ఆ. దూదిబుంగ నరుఁడు, • దుర్వ్యసనంబులు
నివురు లేని చింత • నిప్పు రవలు;
స్వర్గమునకు దారి • సంఘటిల్లిన నంతు
చూ..డ నీడ • నాదు కేడ!

ఆపయిని—

గీ. అంటురోగంబులకును, దు • ర్వ్యసనములకు
లేదు పరికింప భేదము • లేశమేని;
దరికి రానిత్తు మేనిఁత • థ్యముగ ప్లేగు
పోలిక, క్షణంబులోఁ జుట్టు • ముట్టి తీఱు!

విశ్వా—నిజమే నిజమే. కావుననే, దుర్వ్యసనములకును మనకును దూర మెంతయున్న నంతమంచి దని పెద్దలు చెప్పుదురు. తమ సెలవుప్రకార మీరంగని తత్క్షణమే తొలఁగించెదను.

రఘు—(నవ్వుచు) సరి కాని, మామగారు! సాహసించి యడుగు చున్నాను- మీ కేమియు దుర్వ్యసనములు లేవు కద?

విశ్వా—ఈశ్వరానుగ్రహమువల్ల నింతవఱకు లేవు!

రఘు—ఆఁ! మాకు గా రిప్పుడు నా చేతిలో- మత్స్యము గాలమునఁ జిక్కినట్లు చిక్కినారు! మీకు దుర్వ్యసనము లేదా?

సీ. సస్యంబు దృష్టిని ♦ నాశంబు గావించు
పొగచుట్ట పెదవుల ♦ పొలుపుఁ జెఱచు
బీడీలు జిహ్వాక ♦ క్రియ మాచరించును
సిగరెట్టు గుండెను ♦ సిథిలపఱుచు
మస్తిష్కబుద్ధికి ♦ మాంద్యంబు కలిగించు
గంజాయి పిచ్చిని ♦ గలుగఁ జేయు
కాఫీ రసంబుల ♦ కాపత్తుఁ గలిగించు
టీ పైత్యవృద్ధిఘు ♦ టిల్లఁ జేయు
మాదిరము వివేక మెల్లను ♦ మంటఁ గలుపు
భంగు జ్ఞాపకశక్తిని ♦ భంగపఱుచు
అభిని రక్త మాంసంబుల ♦ నార్చివేయుఁ
[illegible]ంచ, దుర్వ్యసనంబులు ♦ కావె యివ్వి?

[illegible] మంతికూడని దని నా కెన్నఁడుఁ దోఁచ లేదు [illegible]నా! అట్టియిన న్నాలికి [illegible]—

సీ. [illegible]చే ♦ నేనియు బిడియంబు
వెడలించి, చేయి చా ♦ పించితీఱు!

విశ్వా—ఆమాట నిజమే. వెలమదొరగారు కూడ పోడును ముట్టికి వెనుకతీయరు!

రఘు—తలచుగా నేడనో ♦ దాఁకొని, వెళ్లి యె
త్తించి, త్రైతక్క లా ♦ డించితీఱు!

విశ్వా—ఏడనో కాదు–ఎదుట నుండియే కంటి కగపడదు!

రఘు—ముందుగాఁ ద న్నెత్తి ♦ మూర్కొనకున్నఁ, జే
యఁగఁ బూను పని కిష్టు ♦ తగిలితీఱు!

విశ్వా—సందియ మేమి– భోజనసమయమునఁ గూడ పొడుము పిల్చి, నఁగాని కథ నడువనివారు కావలసినంతమంది!

రఘు—ముక్కును ముటుగుతూ ♦ ముగం జేసి, దేవుని
తిన్నెపై నైన చీ ♦ దంచితీఱు !

విశ్వా—దేవుని తిన్నెమీందనే కాదు—దేవుని తలపైంగూడ నాయూటతో నప్పుడప్పు డభిషేకము జరుగుచునే యుండును!

రఘు—ఊటమడికలతో మేని ♦ యుడుపులెల్ల
సించి, చాకలిచేత ది ♦ ట్టించితీఱు !

విశ్వా—చాకలిచేతనే గాదు—వాకలియూడ్చు దాసీదానిచేం గూడ చావుతిట్లు తినవలసినదే!

రఘు—పలుకులకు లేల-వెలయాలు ♦ పగిది-నెత్తి
నెక్కు, కజ్జ కండలు చేసి ♦ కచ్చితీఱు !

విశ్వా—నిజమే బాబూ!— నిజమే! ఇదుగో - నా పొఱుము బుఱ్ఱ నిప్పుడే పప్పుక్రింద బ్రద్దలుకొట్టెద! (అని యట్లు చేయును).

రఘు—సెబాసు! నాజన్మ మిప్పుడు చరితార్థమైనది! ఏమా?

గీ. ఏటవాలుగం బాఱెడి ♦ యేటి నుండి;
వ్రణమువలె సల్పు అలముంపు ♦ ఋణమునుండి,
నాటుకొనినట్టి దుర్వ్యస ♦ నములనుండి—
యొకనిం గాపాడినను జన్మ ♦ మొప్పు నంద్రు.

చిన్న—(ప్రవేశించి) బాబూ! గుఱ్ఱం వొచ్చిం దండీ.

రఘు—మామగారు! నే నొకసారి మనతోటవఱకుం బోయి వచ్చెద. ఈపూంట వచ్చిన యుత్తరము లివిగో యిచ్చట నున్నవి. (అని బల్లమీంది యుత్తరములు చూపి, బట్టలు వేసికొని, చిన్నయ్యతో నిష్క్రమించును).

విశ్వా—(ఉత్తరములం దీసికొనుచు) ఔరా - అబ్బాయిగారి యోగ్యత! ప్రభువు లందఱు నిట్టివారైనచోం బ్రజలభాగ్య మెట్లుండెడిదో గదా!

సీ. కోష్టులతో, గొట్టుపా ♦ ట్లుట్లతో, సేమ ధుం
దెబ్బలచేం గొలువులు ♦ తీఱునారు !

వేలును లక్షలు • వెచ్చించి, కుక్కలఁ
గొని మూతి నాకించు • కొనెడివారు !
ఇంటిదాసీలకు • బంటులై, భార్యల
మోము లన్న మొగాలు • ముడుచువారు !
పాడువేసాలకై, • బ్రాంది సీసాలకై
యెన్నేట్లనే విక్ర • యించువారు !
నై, జమీందారు లెందఱో • నైజకీర్తి
గింగలోఁ గల్పుచున్న యి • క్కాలమందు--
భాగ్యవశమునఁ గాక, యి • ప్పగిది పరమ
పావనుండైన ప్రభువు సం • ప్రాప్త మగునె !

చిన్న—(వడిగాఁ బ్రవేశించి) అయ్యో ! అయ్యో !- రండి!- రండి !- పాముగుట్టం బెదిరి బాబుగార్ని పడదోసిం దంట !

విశ్వా—(ఉలికిపడి) అరెరె ! యెంతపని జరిగినది ! అబ్బాయిగారి కేమియు దెబ్బ తగుల లేదు గద?

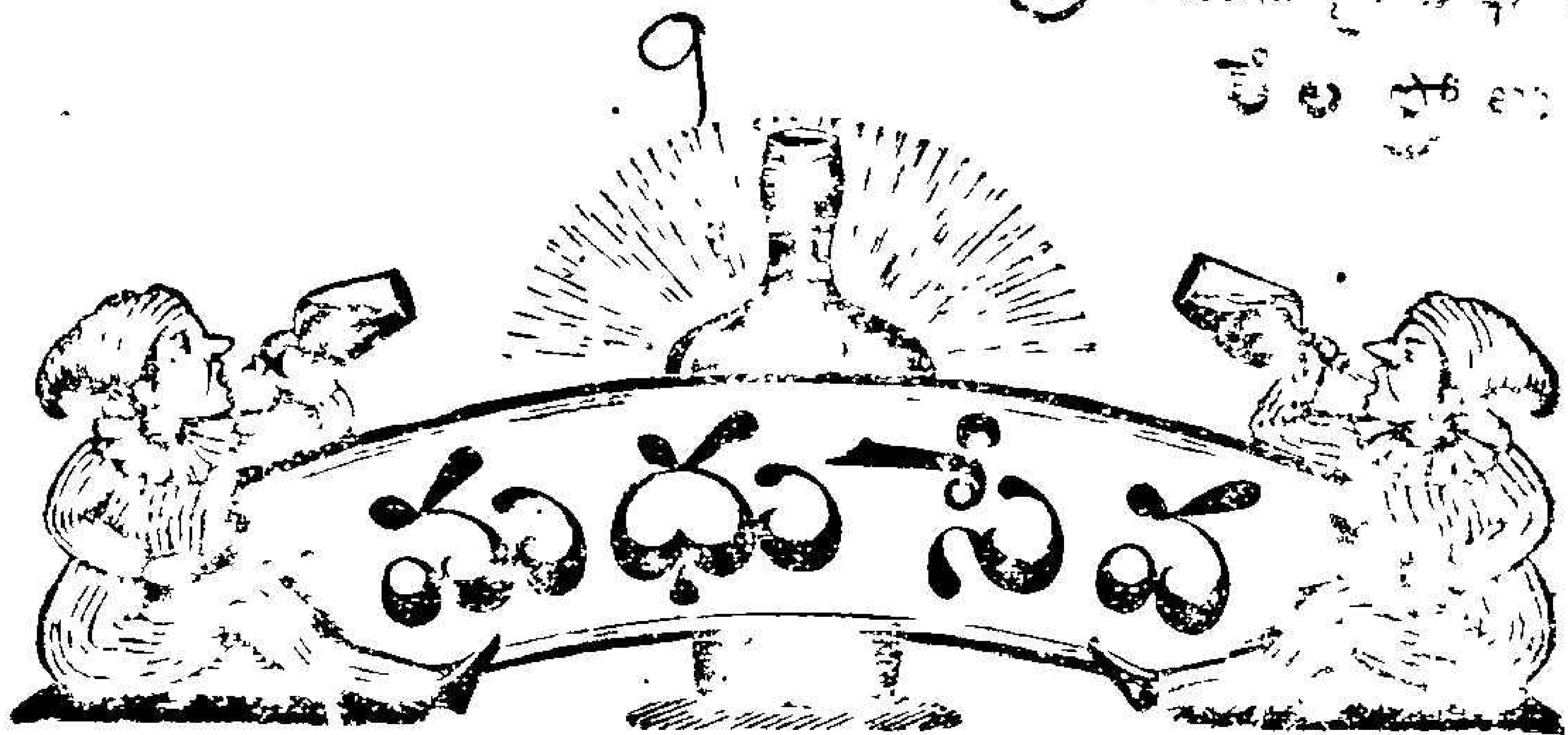
చిన్న—అమ్మయ్యో ! అంతగుట్టంమీదనుంచి పడితే దెబ్బే తగల్దా! తల పగిలిం దంట- తరువేసి ఆసుపత్రికి తీసుకుపోతున్నా రంట ! పోలీసువారు జామీను తీసుకు పొమ్మంటే- ఆసఁపయానికి రంగ డెల్లాగో ఆదా ర్కొస్తున్నా డంట- పాపం, బాబుగార్ని వాడే పట్టి లేవనెత్తా డంట !

విశ్వా—(ఆందోళనముతో) అన్నన్నా ! యెంతప్రమాద మెంత ప్రమాదము ! దైవమా ! నీ వింత దారుణమున కొడిగట్టితి వేమి!

ఆ. సకల సుగుణ రాశి • శాంత పయోరాశి
వినయ భరితుఁ, డతి వి • వేక కలితుఁ;
డట్టివాని కట్టి • యాపద కలిగింప
బుద్ధి యెట్లు నీకుఁ • బుట్టె నయ్యా !

(అనుచు సత్వరముగా నిష్క్రమించును).

ఇది ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకము.

మొదటి రంగము.

ప్రదేశము: రాజవీధి.

రంగడు — (గోముగ చేత బట్టుకొని ప్రవేశించి)

పాట

(1) సారా కల్లూ సల్లగ వుండ్రి - రొక్కం బబ్బులు గొంతెని
లోకంల్లో నా కేమి పని! - యీ లోకంతో నా కే[...]

(2) కాలవ లక్ష్మి కిక్కే అయితే - సవ్వుగ్రామంతా సా[...]
కలు వొస్తే నా కేమి బయం! - కాలుకేం వొ[...]

(3) సారా సీసా సంక నుండగా - సేరను గుప్పిట సే[...]
హాయిగ వేణా పోవాలి - అప్పుడు స్వర్గం రావాలి!

నందేమం వేవీ!—సారా తాగినోడే సరసుడు; కల్లు తాగి నోడే ఘనుడు. కాదన్నవాడ నా కాలి గోరుకొనకు చలో దూరు! అయితే, వొకటిమాత్రం నిజం: తాగవాళ్ల అదృష్టం వంతా తాటిసారాతోటే పోయింది. అందులోనూ సిగురుసారా పోవడం— సిరి పోవడమే! ఆ మాంచి సిగురు రంగూ— ఆ సకల సంపెంగ వాసనా—ఆ అగ్గినిప్పు నిషా—వో! వో! గ్యాపకం వొస్తే, వొళ్లు గరిపొడుస్తుంది! పాకరమ్మ—కరమ్మొచ్చి—రొమ్ములు గునిస్తుంది! అనుబుడ్లు తాగినా, ఏగ్గిమ్మలమంటలాగ—అంతేలో చెల్ల! సొట్టోళ్లు తాళ్లెక్కి నెంబ తెచ్చేసరికి వొచ్చాక—కల్లుకూడా కింగాళీ అయిపోయింది! కల్లు తాగితే ముసుప్పుకిసిలాపంలో

వున్నట్టుండేది! ఇప్పుడు కల్లు తాగితే- కళ్లు తిరగడం, వొళ్లు పెరగడం, పళ్లు విరగడంతప్ప, పైనేమీ లేదు! కల్లు సముద్రం యెక్కడుందో కనపర్చిందాకా, జేపనోళ్లను పట్టుకుని, శేపు ల్నాకేలాగు తన్నే బేసుగ్గా వుండేది! (పరిక్రమించి) నేను రంగం వెళ్లి- ముడుపులమ్మ తీర్తానికి మూడేళ్లు. ఈ మూడేళ్లల్లోనూ వూరంతా ముక్కలూ సెక్కలూ అయింది! (బ్రాందీసాపులు పలచబడ్డాయి- సారాకొట్లు సగం వైసాయి- కల్లుదుకాణాలు కిన పడకుండానే పోయాయి! కాపీహోటళ్లుమాత్రం కావోసిసన్ని లేచాయి! కానికల్లు కావలిస్తే- కాసీ యెళ్లిన ట్రెంగాలి! ఈ దుకాణాలు దూరంగా తరిమేసినోళ్లు- పడదీసి తన్నినా పాపం లేదు! వోయి రంగ! వోయి రంగా!- నా సేతినిండా డబ్బే వుంటే- కాసీ రామేశ్వరాల్దాకా కల్లుసలివేంద్రాలు పెట్టించక పోయ్యానా! ... వోళ్ల కొక్కళ్లకీ తల్లో వుంకిన్న మాట లేదు! (ముందు ...) అదుగో సిపాయి సిన్నయ్యతాత! (పరిక్రమించి) ఏం ...తా!- యెల్లా వున్నావు?

...(చ్చి) ఇదిగో-రంగ యెప్పుడో రంగాన్నుంచి దిగాడే?

రంగ—...న్నటి వోడలో వొచ్చాను తాతా!

చిన్న—ఎన్నాళ్లకొచ్చావు! ఏంవిటి రంగం విసేషాలు?

రంగ—అబ్బో! రంగం సంగతి సెప్పడానికి నాతరంవా- నాయబ్బ తరంవా! ఎవణ్ణి సూసినా- సేతినిండా డబ్బు- కడుపునిండా సారా! పెటియాదినీ బ్రాందిసాపు- సందుసందుకూ సారాకొట్టు! బ్రాంది సారాలు తాగితే బర్మానోడే తాగాలి; అయితే, రమ్ము సారా వొచ్చాక, రంగాన్ని కూడా సోకు తగ్గిందంట.

చిన్న—మేం వెళ్లిన్నాటికి రమ్మి లా రాలేదు.

రంగ—ఏంవిటీ!- అయితే నువ్వు రంగం సూసొవన్నమాట!

చిన్న—వొక్క రంగంవేనా!-రంగం, మోరీసు, టోకీ, సింగపూరు, మాండలే-నొకటేంవిటి- ఆ టాపంతా సుట్టబెట్టాం. అసలు అవా

రాజును పట్టుకున్న దేవుడు?- మేంవు కాదూ! అప్పుడేగా ఆకాశాన్నుంచి సుచ్కలు రాలాయి! మాపటాలం వెళ్లకపోతే మాండలికోట దొరికేదా! ఆరాజు సింవాసనాన్ని ఆరువొందల వజ్జిరాలున్నాయి! కోటలో యెటుతిరిగినా- కోడిగుడ్డంతేసి రత్తనాలు కాళ్లకు తగిలేవి!

రంగ—రత్తనాలేనా- రమ్ముసారా యేంవైనా వుండేదా?

చిన్న—ర మ్మింకా రాతేదన్నాగా?- ఇష్టంవొచ్చినంత యిప్పసారా పట్టసారా దొరికాయి.

రంగ—అయితే నువ్వు సేనాసారాలు సూశావన్నమాట!

చిన్న—సూశాను గానీ- సాంవుమంతరం నేర్చుకున్నాక, పతిరిసేవ మొదిలెట్టి- కల్లు సారాలు కంట సూట్టం మానేశాను.

రంగ—సరేగానీ- బాబుగా రెల్లా వున్నారు?

చిన్న—బాబుగారు బంగారంలా గున్నారు. అన్నట్టు సెప్పలేదు- బాబుగారు పడ్డప్పుడు నువ్వు సేసిన సేవకు, బగుమతీ యివ్వడానికి పిలమంటే- నువ్వు రంగం వెళ్లినట్టు నేనే సెప్పాను. అప్పట్లో నివ్వొంటే అడిగిన యీనాం యిచ్చేవారు. నిజంగా బాబుగా రప్పుడు నీమూలాన్ని బతికారు!

రంగ—తప్పు తప్పు! నామూలాన్ని కాదు- నంవయానికి నా సేతులో వున్న సారాసుక్క మూలాన్ని బతికారు! ఆ పడ్డపాటుకు ఆ సుక్క పడకపోతే- ఆపాట్న గుటుక్కు మనవలసిందే!

చిన్న—అయితే బాబూ!- అయ్యగార్ని కాడికి తెచ్చించి నీసేతి బోణీయేనా!

రంగ—అదేం టదేంటి?- ఏకాడికి తెచ్చిం దేంటి?

చిన్న—ఏకాడికా- (మెల్లంగా) తాగినోడంటే తరంవే శేకాణ్ణుంచి- తాగుమోతుల్ని సూట్టూ కూకుండబెట్టుకుని, తప్పతాగేకాడికి! కాంవోసినంత సొమ్ముతో కలకల్లాడేకాణ్ణుంచి- అరవ య్యేల్లాకా అప్పుసేసే కాడికి! ఈపాలి తెలిసిందా?

రంగ—(ఆశ్చర్యముతో) నిజంగానే?

చిన్న—అమ్మతోడు!- ఆమారాజుమీద నే నబద్దం సెపతానా!

రంగ—అవు నవును!- అందు కొచ్చేరేం పేవు దీ! నా సెట్టుకు నా కెల్లాతగులుకుందో తెల్సునా?- మాబాబు దినాసీ, మా సాతాని జియ్యన్న సచ్చినోడు- కాసికాని పుచ్చుకని, కాస్త కాస్త సేతుల్లో పోశాడు! ఆ కానిడబ్బు నీళ్లతోనూ, కాంవారపు జీతాలాగు పెట్టుకుంది! అయితే, బాబుగారికి కార్జ మయిందా?

చిన్న—కాంవోసినంత బలవంతంమీద నిరుడు కార్జంమాత్రం జరిగింది. అదొకటేక, అన్నగారు పంపాలేదు- యీరు తీసుకుని రాలేదు. అయితే, రంగాన్నుంచి అప్పుడే వొచ్చావేం?

[illegible]—అబ్బో అగొడవ సేనావుంది. వో బర్మావోడికీ నాకూ, సారాకొట్టులో జగడం పెరిగి- తాకుతో పొడిశాను. అందు సేత పొలీసోళ్ల కంటకుండా- అమాంతంగా సక్కా రావాల సొచ్చింది.

చిన్న—అల్లా గయితే- నీ సేతితోటి ఒంకా అడిగితే పన్నమూటే! ఏం తెచ్చావు రంగాన్నుంచి?

రంగ—రంగాన్ని గడించిం దంతా రమ్ముసీసాలకే పోయింది. వో పెట్టీ, వో పట్టురుమాలూ, యీ గొడుగూ, పదిహూపాయలు రొక్కం మాత్తరం తెచ్చాను. పదిహూపాయలూ వచ్చినాకే ఖరుసు లయ్యాయి. మొన్న పెట్టమ్మాను, నిన్న రుమా లమ్మాను, యీపూట యీగొడుగు కట్టుకు బయలెల్లాను.

చిన్న—సరే, సరే, అదుగో సెన్నగా పోస్తున్నాడు! అదికంట పడితే యేదో పని సెప్పక మానడు. ఆవ కంటి కొస్తాను పద.

రంగ—సెనమగా డెవడు?

చిన్న—బాబుగారికి దాపరించిన శాస్త్రిన్ మేస్టర్లో వొకడు! తక్కువ మాటలు తెలిహాత తెలుసుకోలే!

(ఇద్దరు నిష్క్రమింతురు.)

ఖి యని తెలిపి- బాధానివృత్తి యగువఱకును బ్రాందిసేవ తప్ప దని చెప్పెను! ఇఁకఁ జేయవలసిన దేమున్నది?-

చ. పదిలముగా గవాటమును ♦ వైచి, యొకండనె కూరుచుండి యీ
గది నొకకొన్నినాళ్లు- నిటఁ ♦ గాదని మా వనవాటి కేగి పూ
పొదలను గొన్నినాళ్లు-నిరు ♦ పూఁటల మందుగఁ గ్రోలి క్రోలి, హా!
తుద కిటు రేపు మాపులును ♦ దుష్టిగఁ ద్రాగుడుదాఁక వచ్చితిన్!

శర్మ—ఇఁకఁ జెప్పనక్కఱ లేదు. ప్రపంచమునందలి పైతరగతి త్రాగుబోతులలో-వందకుఁ దొంబదిమంది వైద్యులవల్ల వక్రించినవారే!

గీ. తథ్యము వచింతు- మద్యసుం ♦ దరికిఁ గన్న
తండ్రి వైద్యుఁడు; వెలయాలు ♦ తల్లి; వైష్ణ
వుఁడు చెలికాఁడు; తద్వర్త ♦ కుండు దూత;
జారులుం, జోదులు, నిశా ♦ చరులు, మంత్ర
వాదులుం, జూదరులు, నటుల్ ♦ వలపు మగలు!

రఘు—అయినను, నే నాయన చెప్పఁగానే మెత్తఁబడ లేదు. అనేక సాధనములు చేసి చూచినాను. కాని, దానితోఁ గాని తలపోటు తగ్గెడిదే కాదు! చివర కొకసంవత్సరమున కాశిరోవేదన పోయినది. అయిన నేమి- అప్పటికె యది వెన్నెముకవఱకును వేరుతన్నినది!

శర్మ—(తనలో) కనుకనే, మావంటివాండ్ర కింత గ్రాసము దొరకు చున్నది! (పయికి) అయిన, నందులకు మీ రన్యథా భావింప నవసరము లేదు.

* ఏ లిటిల్ విస్కీ, నౌ అండ్ దెన్,
యీజ్ రెలిష్డు బై దీ బెస్టు ఆఫ్ మెన్.

అని కారికలే యున్నవి. అవి కాక- మీరు గుఱ్ఱముమీఁది నుండి పడినప్పుడు మీ సేవకుఁడు పోసిన చుక్కలే మీ ప్రాణములను నిలిపినవి. కాకున్నఁ దోడనే కాళ్లుఁ జేతులుఁ జల్లఁబడెడివి. మద్యముయొక్క మహిమకు మేరయున్నదా!

* A little whiksy, now and then, Is relished by the best of men.

సీ. కనుగందువాఁ డొక ♦ గ్లాసు వేసినతోనె
హనుమంతునకు గంతు ♦ లాటనేర్పు
మూఁగవాఁ డొక్క డ్రా ♦ మందొన్న మాత్రాన
వేనోళ్ల శేషుని ♦ వెక్కరించు
పిఱికివాఁ డొక యౌన్సు ♦ పీల్చిన యంతనె
యుత్తరు చెంపపై ♦ నూచి కొట్టు
పుంస్త్వహీనుం డొక ♦ పుడిసెడు గొనంగానె
సింహబలుం బట్టి ♦ చిత్తు చేయు
పరమలోభి యొక్క ♦ పాత్రెడు సేవింప
దానకర్ణుఁ దరిమి ♦ తరిమి కొట్టు
శోకభరితుఁ డొక్క ♦ సోలెడు గ్రోలిన
నొడలు మఱచి హర్ష ♦ జలధి మునుఁగు !

రఘు—(నవ్వి) ఇదిగో- యీ నీ ధోరణియే యిందులకు నిదర్శనము!

శర్మ—నామాటలు మీ రట్లు నవ్వులఁ బుచ్చఁదగినవి కావు. జగత్ప్రఖ్యాతి వడసిన- షేక్స్పియర్ త్రాగుబోతు, షెరిడన్ త్రాగుబోతు; విల్సన్ త్రాగుబోతు, నెల్సన్ త్రాగుబోతు; మనలో- వ్యాసుఁడు త్రాగుబోతు, వాల్మీకి త్రాగుబోతు; కాళిదాసు త్రాగుబోతు, కబీరుదాసు త్రాగుబోతు; ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలు త్రాగుబోతులు, మును లందఱు త్రాగుబోతులు. ఇప్పటి నాగరిక ప్రపంచములో త్రాగనివానికి తావే లేదు! త్రాగినవాఁడే యూరికి తలమానికము- త్రాగినవాఁడే నలుగురిలో తగవరి! త్రాగినవానికే యూరిలో దాక్షిణ్యము- త్రాగినవానికే యింటిలో ధర్మపిండము! త్రాగినవానికే సభలో తాంబూలము- త్రాగినవానికే మేజువాణీలో దండము! ప్రభువు త్రాగక పాలింపలేఁడు- సేవకుఁడు త్రాగక సేవింపలేఁడు! వకీలు త్రాగక వాక్కు మెదపలేఁడు- వైద్యుఁడు త్రాగక వ్యాధిని గనిపెట్టలేఁడు! కవి త్రాగక కలము పట్టలేఁడు- గాయకుఁడు త్రాగక కిఁచె మొత్త

లేదు ! పూజారి త్రాగక పులికాపు పెట్టలేడు- అర్చకుడు త్రాగక హారతి పట్టలేడు ! వంటవాడు త్రాగక వండలేడు- వడ్డన వాడు త్రాగక వడ్డింపలేడు! పెండ్లిలో త్రాగుడు, పేరంటములో త్రాగుడు; విందులో త్రాగుడు, వీడుకోలుపులో త్రాగుడు; క్లబ్బులో త్రాగుడు, గ్రంథకుటిలో త్రాగుడు; రచ్చలో త్రాగుడు, గెలుపులో త్రాగుడు; భోగములో త్రాగుడు, రోగములో త్రాగుడు; చావులో త్రాగుడు, శ్రాద్ధములో త్రాగుడు ! ఈవిధముగా త్రాగుడు: ఇష్టదైవమువలె నిహ పర సాధనమై- పసుగు పేకల వలె ప్రపంచమంతయు నిండి- గాలి వెలుగులవలె గౌరవాదరము లను బడసినది, పడయుచున్నది, పడయ నున్నది !

రఘు—(పకపక నవ్వి) ఓరి నీ లెక్చరు కాల ! టెంపరెన్సు సొసైటీ వారి (Temperence Society) దుంప తెంపెదున ట్లున్నావే ! సరి కాని,యీదుర్వ్యసనేముున కిందఱు లోనగుటకుఁ గారణమేమి?

శర్మ—దాని మహిమయే దానికిఁ గారణము. ఆమహిమ కం తున్నదా!

సీ. బ్రాందిసీసా కంటఁ • బడఁగానె వరహాల
పాతు కాన్పించిన • పగిదిఁ దోఁచు !
తప్పు మంచును గార్కు • చప్పుడైనంతనె
జయభేరి విన్నంత • సంభ్రమొదవు !
దొడదొడ గ్లాసులోఁ • దొలికించు సమయాన
నమృతంబు పడుచున్న • యట్టు లుండు !
చుఱచుఱ గొంతులోఁ • జొచ్చెడు తఱి, పోయి
నట్టిప్రాణము వచ్చి • నట్టు లొప్పు !
అవల, నానందవార్ధి నో • లాడునట్లు
స్వర్గభూమి విహారము • సలుపునట్లు
రంభ యొడిలోన నిద్దుర • గ్రమ్మినట్లు
తన్మయావస్థలోనఁ జ • త్తము సుఖించు !

రఘు—అసహాయవాదులు దాని నంత మొందింపఁ జూచుచున్నారే.

శర్మ—అసహాయవాదులుం గారు సరిగదా- హరిహరాదులుం గూడ దాని నంత మొందింప లేరు! ఏ మందురా?- వారి గద్దుకొనఁగల మహానుభావులు వైస్రాయి సభలోఁగూడఁ గలరు! ఆ పైని- ఎలెక్షనులలో దాని కప్పు డెక్కడలేని ప్రాముఖ్యతయుఁ గలిగినది! విన్నారో లేదో- మొన్నటి మ్యూనిసిపల్ యెలెక్షను సందర్భమున- సారాకొట్లు, మ్యూనిసిపల్ కచేరీలమధ్య, వోటర్లు- తిరుపతిమొక్కుల బిచ్చగాండ్రవలె తీట తీఱ దొరలినారఁట! దీని కేమి గాని- క్లబ్బులో గానసభ యఁట- వెళ్లితిమా?

రఘు—చీట్లాట గుంపులతో మనక్లబ్బు- శివగంగ తిరునాళ్లను మించి యుండును గదా- ఆగందరగోళములో గానసభ కూడనా!

శర్మ—అసలు, మీకు, సంగీతమునందుఁ జవి కలదా?

రఘు—సంగీతమునందుఁ జవి లేకపోలేదు గాని-

చ. బిరడలు త్రిప్పి, తంత్రులను ♦ బెల్లున ద్రెంచి, ముఖము ఘటించి, తం
బుర శ్రుతి చేసి, గొంతుకప ♦ మ్ముగ సకిలింపుల నెట్టి, గూబ్బస్వ
కరము గదించి, వాతపోరి ♦ క్రిక్కిన చందమున న్వికార వై
ఖరి సభలోన గింజుకొను ♦ గాయకుఁ డెన్న నసహ్యమే జుమా!

శర్మ—అట్లయిన, మీ కాఁడుపాటపై నాదరము హెచ్చన్నమాట!

రఘు—ఆఁడుపాట యన్న జ్ఞప్తికి వచ్చినది- మొన్న రాత్రి యీవీథి నొక పెండ్లియూరేగింపు వెళ్లినది. ఆయూరేగింపు మేజువాణిలో నొకతె పాడినది గదా- ఆ స్వరమాధుర్యమే మని చెప్పుదును!

శర్మ—స్వరమాధుర్యమేనా- దాని సౌందర్యమాధుర్యము కూడఁ జిత్తగించినారా?

రఘు—అంతవఱకు జరుగుట కవకాశము లేకపోయినది.

శర్మ—(తనలో) సెబాసు! అవ్తైన ఆపర్చ్యూనిటీ (Opportunity) దొరకినది! ఈసందర్భములో నీతనికి మమతే కలిగించి, దాని యింటికిఁ దార్పఁగలిగితినా- నాయిష్టము నాలుగుకాళ్లమీఁద

నడచిన దన్నమాటే ! బహుకాలమునుండి దానిపై నాకుంగల భ్రమయుం దీఱును- ఈయెఱచేత నీతండు నాచేతి కీలుబొమ్మయు నగును ! ఏమి ఛాన్సు ! (Chance) టూ బర్డ్సు విత్ వన్ స్టోన్ ! (Two birds with one stone)

రఘు—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు ?

శర్మ—ఏమని చెప్పుదును ! దానియందము చూడలేదనంగానే నా డెందము క్రుంగిపోయినది !

రఘు—అదేమి ?

శర్మ—అదే మేమిటి ?— ఆ సౌందర్యరాశిని చూడనివి చూపులా !

రఘు—ఎవతె యా యువతి ?

శర్మ—దానితల్లి దానికి పెట్టినపేరు: కస్తూరి—దాని సౌందర్యమును బట్టి లోకులు పెట్టినపేరు సెర్చిలైట్ ! (Search light)

రఘు—ఆ కంఠస్వర మా కస్తూరిదే యని నీ వెట్లు చెప్పఁగలవు ?

శర్మ—ఆ సమయమున నేనుగూడ నా మేజువాణీలోనే యున్నాను. ఉండకపోయినను జెప్పఁగలను. అట్టికంఠస్వరము కల దీయూరిలో నదితప్ప యింకొకతె లేనే లేదు.

రఘు—(నవ్వుచు) అట్లయిన, నీ వీ యూరిలోని ఆటకత్తెల నందఱ నెఱుఁగుదు వన్నమాటయే !

శర్మ—ఎంతమాట ! అంతో యింతో చేయునది వైశ్యముకదా ?

రఘు—అట్లయిన, నీసారి యాసెర్చిలైటు టీవీథిని వచ్చినప్పుడు- ఎన్ని కాండిల్సు పవరు (Candles power) కలదో చూచెద లెమ్ము.

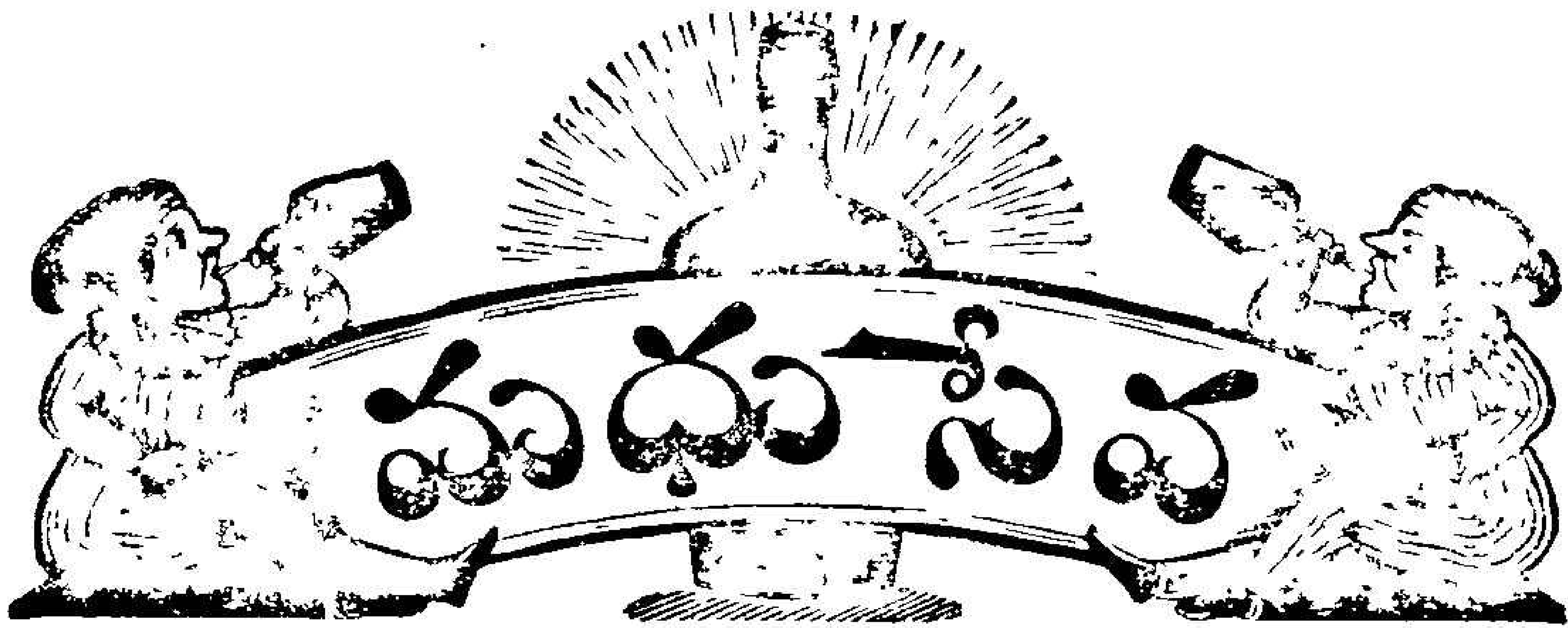
శర్మ—అట్లయిన మీ కా పవరు రేపే చూపఁగలను !

రఘు—అదెట్లు ?

శర్మ—ఎట్లా ?— మరల నొకసారి రవంత మధుసేవ చేసి మనవి చేసెదను. కాసింత మీరుకూడ కానిండు.

ఇద్దఱు—(గ్లాసులు నింపి నోటం బోసికొనుచుండఁగా— తెర పడును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము:—కస్తూరి యిల్లు.

ప్రవేశము:—కుర్చీపైఁ గూర్చుండి శర్మ, యెదుట నిలుచుండి కస్తూరి.

కస్తూ—పంతులుగారికి నామీఁద నేఁడు పరిపూర్ణకటాక్షము వచ్చినది!

శర్మ—ఇదిగో !- మొదలే నేను పుట్టెడు మొగమోటముతో వచ్చినాను! అట్టి పెద్దమాటలు విసిరి నన్నడలఁగొట్టకు!

కస్తూ—ఎంతమాట! తాయారుమీఁద మీకు తగనియిష్టమని వాడుక. అందుచేత నట్లన్నాను.

శర్మ—నిజమే కాని- నీచపుముండ నిలుపుకొనలేక పోయినది! కులమువానిని మఱగి కూటిలో మన్ను వేసికొన్నది!

కస్తూ—అయ్యయిన, దానియింటికి మీరు దయచేయుటలే దన్నమాట?

శర్మ—నీతోడు! నీతో నే నబద్ధ మాడుదునా? కులమువాఁడు పారలి వెళ్లిన ప్రక్కమీఁద- కుక్కినపేనువలెఁ గూలఁబడవలసి వచ్చినప్పు డా గుమ్మము త్రొక్కుటకంటెఁ గూడనిపని యున్నదా? ఒక్క తాయారే కాదు- ఇప్పు డెక్కడఁ జూచిన నిదే కర్మము! కులమువాఁడు ముందు- కిలమువాఁడు వెనుక!

సీ. సోమయాజులుగారి ♦ శోభనాంగికి, దాని
మద్దిలకాఁడె కా ♦ మాటు మగఁడు!
ఆచారిగారి సిం ♦ హాచలంబునకు గ
జ్జెల మోఁతగాఁడె కా ♦ వలపు మగఁడు!
పంతులుగారు చే ♦ పట్టిన యిందిరా
స్వరూ పిడేల్ కాఁడె కా ♦ చాటు మగఁడు!

నాయఁడుగారు ప్రా ♦ ణము పెట్టునట్టి ర
త్రికి తిత్రికాఁడె కా ♦ తేర మగఁడు !
పెద్దకోమటి సొమ్ముతోఁ ♦ బెరిగినట్టి
మురహరికి తాళగాఁడె కా ♦ ముద్దు మగఁడు !
ఇది యది యనంగ నేల యే ♦ యింటఁ గనిన
కులమువారలె విటులు సా ♦ నులకు నేఁడు !

కస్తూ—అదోష మెవ్వరి దని మీ యభిప్రాయము ?-

సీ. సుబ్బిసెట్టి తెనాలి ♦ సుందరి యింటను
పక్కలు వైచి, దీ ♦ పములు పెట్టు !
పొట్టిసంతులు, విరి ♦ బోణి మేళములకు
వెడలిన యూరెల్ల ♦ వెంబడించు !
కామశాస్త్రులు పూల ♦ కనికి కూఁతుండ్రకు
మగలఁ దెచ్చుటకు రే ♦ పగలుఁ దిరుగు !
స్వామినాయఁడు తన ♦ సాని నన్యుల కప్ప
గించి, తా వీధివా ♦ కిటఁ బరుండు !
కొండమీఁద నున్న ♦ కోఁతి కావలె నన్నఁ
జచ్చి యైనఁ దెచ్చి ♦ యిచ్చువారె
పాడుపనుల కిట్లు ♦ పాల్పడుచుండంగ
సానిముండ లేమి ♦ సలుపకుండ్రు ?

శర్మ—ఎట్లయిన నేమి- ఎక్కడనో నీవంటిది తప్ప- యేయింటఁ జూచినను, కులమువాని కుక్క కానిది లేదు !

కస్తూ—సరి సరి నామాటకేమిలెండు- నామీఁది దయచేత నన్నిట్లు పొడిగించుచున్నారు!

శర్మ—నీతోడు ! నీసంగతి నీయెదుటఁ జెప్పవలసినది కాదు. నిశ్చయముగా నీవంటివాండ్రు కోటికి నూటికిఁ గొందరైన నుండుట చేతనే ప్రపంచము నిలిచినది ! అందుచేతనే, ని న్నాకాశమున

కత్తివలె ననుతలంపుతో, మంచి స్కీము నొకటి మనసులో స్థిర పఱుచుకొని వచ్చినాను. దీనితోడు నీ యంగీకారమే తరువాయి.

కస్తూ—ఏదో విశేషము లేకున్న మీ రేతెంచువారు కారని నేను మొదటనే యనుకొన్నాను. ఏమిటి యా స్కీము ? (Scheme)

శర్మ—జమీందారు రఘునాథరావుగారికిని నాకును, జచ్చినం జావు బ్రతికిన బ్రతుకు అనునంత ఫ్రెండ్‌షిప్పు. (Friendship)

గీ. తినుచునప్పుడు నేనును ♦ గుడువవలయు
మునుఁగుచున్నప్పుడు నేన్నును ♦ మునుఁగవలయు;
కాయములు మారి రెండుగఁ ♦ గానఁబడిన
మానసం బొక్కటియె కాని ♦ మారు లేదు.

కస్తూ—అంతవఱకు నే నాలకించినదే.

శర్మ—అట్లయిన నీకు నంతగాఁ జెప్పవలసిన పని లేదు. ఆ (Influence) యిన్‌ఫ్లూయన్సంతయు నీ నిమిత్తము వినియోగించి- నిన్ను బంగారు పిచ్చుకను జేయుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను.

కస్తూ—ఏ విధముగా ?

శర్మ—ఏ విధముగా నేమిటి?- ఆయనకును నీకును అతుకుపెట్టి.

కస్తూ—(తనలో) ఇంతనిరాక నా కిప్పు డర్థమైనది. కనుక, నే నిప్పుడు కాసింత గడుసుతనముగా వెళ్లవలెను.

శర్మ—ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు ?

కస్తూ—అనుకొన్న దొకటియు, ఆలకించిన దింకొకటియు నైన దని.

శర్మ—నీ వే మనుకొన్నావు ?

కస్తూ—(మొగము చిట్లించి) సరే, నే నే మనుకొన్న నేమి! అందని మ్రాని పండున కఱ్ఱలు చాచుట యవివేకము కదా !

శర్మ—అనఁగా ?

కస్తూ—అనఁగాను లేదు, వినఁగాను లేదు కాని— ఆరాత్రి మీరా యూరేగింపులోని కెందులకు వచ్చినారు ?

శర్మ—అందఱు నెందులకు వచ్చినారో- నేను నందులకే.

కస్తూ—అలాగునసా! ఆమాట తెలిసినచో- అందఱను జూచిన కన్ను లనే మిమ్ములను జూచియుండెడిదానను! (అని చరాలున మరలును)

శర్మ—వెళ్లకు వెళ్లకు- వెళ్లిన నొట్టు! (అని చటాలున లేచి, చేయి పట్టుకొని) ఇప్పు డన్నమాట యేమిటి?- అందఱను జూచినకన్ను లనే నన్నును జూచియుందువా? అట్లయిన, స్పెషల్ (Special) కంటితోఁ జూచినా వన్నమాటయే! నిజముగా నామీఁద నీకట్టి యభిమానమే యున్నచో- నీ పాదములపైఁ బ్రాణములువిడువనా!

కస్తూ—అమ్మయ్యో!- ఆపనిమాత్రము వలదు! బ్రతికియున్నచోఁ బైచూపులతో నైన భ్రమ తీర్చుకొనెదను.

శర్మ—(సంతోషముతో) వహ్వా! వహ్వా! వన్సుమోర్! వన్సుమోర్! ఏమి టేమిటీ? భ్రమా?- ఎవరిమీఁద?- నా మీఁదనే! ఆ బంగారునోట- ఆముద్దులమాట మఱియొకసారి యను!

కస్తూ—పిల్లికిఁ జెలగాటము, ఎలుకకు ప్రాణపోకడ యనునట్లు- నా మాట మీ కంత నవ్వులాటగా నున్నది! అదిగో- మరల నవ్వు చున్నారు! పోనిండు నే నికఁ జెప్పనే చెప్పను! [అని మరలును]

శర్మ—(మరల పట్టుకొని) నాతోడు! నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే! ఏ దేదీ?- ఆరాత్రి నన్నుఁ జూచినదిమొదలు?- చెప్పు మఱి!-

కస్తూ—చెప్పుట కేమున్న దేమిటి?-

ఉ. అన్నము తిన్న నొట్టు! నిదు ♦ రన్నది పోయిన నంతకన్న నో!
ఎన్నఁడు నిట్టివింత విని ♦ యేని యెఱుంగను! సిగ్గు! సిగ్గు! నా
కన్ను లివెంత దుండగపుఁ ♦ గన్నులొ- మీ వదనారవిందముం
గన్నక్షణంబునుండి మిముఁ ♦ గాంచుటకే పలవించు నిచ్చలున్!

శర్మ—హాయి హాయి! హాయి హాయి! అదృష్ట మనఁగా నాది! ఏదీ- ఆపాటున నొక్కముద్దు పెట్టు! (అని కౌఁగిలించుకొని ముద్దాడి) ఇదిగో- యిప్పుడు నాసంగతి చెప్పెద విను. నీకు నామీఁద నిన్న నో మొన్ననో కలిగినది కాని- నీమీఁద నాకు నిరుటినుండి పుట్టి నది! అయిన నాస్థితిలో నీయింటఁ గాలు పెట్టుట కిష్టము లేక—

మ. కనులార నిన్నిటఁ గాంచి హాయినొందనియటు గా వచ్చునంత నీ పాపనో పని యున్నట్టులె, వెళ్లితివిక్కొ వరుసంబు బల్లాయి మీరాయితీవం కను దారాడుచు- నీవు మేళములకే కన్నెంట నేనొంచుచుం దినము లుచ్చితి- నాయెదఁ ల్వినియె నా ఇతీ! హైనమీనాక్షీ!

కస్తూ—ఆడుదానికిని మగవారికిని గల యంతర మెంతయో చూచితిగా! నిరుటినుండి మీరు నివురుగప్పిన నిప్పువలె నుండి- నిన్నఁ గాక మొన్నఁ బుట్టిన నావలపు నేనిట్టె బయటఁ బెట్టుకొన్నాను!

శర్మ—ఇదిగో- నవ్వకుండ, నా మొగమువంకఁ దిన్నఁగఁ జూచి చెప్పు- నీవు నిజముగా నన్ను వలచితివా?

కస్తూ—(చిరాకుతో) ఇదిగో యిదే పురుషులయొక్క నీచస్వభావము!

శర్మ—నీతోడు నీతోడు!- ఆమాట మఱియొకసారి విని యానందింపవలె నని కాని- నిజముగా నీయందు నమ్మకము లేక కాదు. నీమాట నమ్మనివాఁడు నీయింటఁ గుక్కయై పుట్టు ననుకో! వచ్చినదా? వచ్చినచో, నావంక నొకసారి చూచి పక్కున నవ్వు! ఆఁ! చాలును! ఇక్కడి కొకరిమున సాకిరికిఁ దెలిసినది కనుక, నిఁక ముందుసంగతిని గూర్చి ముచ్చటింతము. నీకిడ నిఁక దాఁప రికమేల- నా మెడికల్ ప్రాక్టీసువల్ల నాకు వచ్చునది నా సిగరెట్లకుఁ జాలదు. అట్లు గాక, నిన్ను నేనే భరింపఁ గలిగినయెడల- చక్రవర్తికైన నీసాన్నిహిత్యముదొరకనిచ్చువాఁడనుగాను. అందువల్ల, రఘునాథరావుగారిని నీ కతుకు పెట్టి, ఆయనద్వారా నిన్నాకాశమున కెత్తుటకును- ఆయనచాటున నీతో నానందించుటకును నిశ్చయించుకొన్నాను. నీవుఁగూడ దీనికి "ఎస్" (Yes) అంటివా- నీకు నా మీఁద నిజముగాఁ బ్రేమ యున్నట్లె లెక్క.

కస్తూ—ఎస్సో నిస్సో నా కేమియుఁ దెలియదు. మగవారి భాషలో చన మగవారికే గాని- అర్థము శుభము నెఱుఁగని యాఁడుదానికేమి తెలియును? అందును నేను వట్టి యమాయికురాలను. నా కంటికి నల్లని వన్నియు నీళ్లు, తెల్లని వన్నియుఁ బాలు. ...

ముంచినను బాల ముంచినను మీఁదే భారము. ఆవగింజంతకూడ మీ మాట కెన్నఁడు నడ్డు చెప్పుదానను మాత్రము కాను.

శర్మ—అదిగో- అదీ మాట ! ఆమాటమీఁద నీవు నిలువఁబడితివా- యెల్లుండికి నీయొంటిని యేడువారముల నగలు తగిలించి, ఆవలెల్లుండికి అయిదంతస్తుల మేడమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టు భారము నాది. ఈరాత్రి రఘునాథరావుగారి నిచటికి తీసుకొనివచ్చెద. ఒక రహస్యము- ఆయనకుఁ గొంచెము చుక్క యలవాటున్నది; సరే నాసంగతి నీవు వినియే యుందువు. అన్నట్టు, నీ కేమయిన రవంత యలవాటున్నదా ?

కస్తూ—(తనలో) రవంతకేర్మ మేమి- పూటకు బుడ్డి చాలదు ! (పయికి) నా కంతగ నలవాటు లేదు కాని- మీవంటివారు తటస్థమగునప్పుడు నియమముగాఁ బుచ్చుకొను వాడుక కలదు.

శర్మ—సరి యిఁక నేమి- చాలును. ఇం కొకటి- ఇంతవఱకాయన బ్రాండి విస్కీలే కాని- పయిరుచు తెలియఁగఁడు. పడఁదీసి నీ విప్పుడు పయిగ్రంథములోనికి దింపవలెను. అప్పుడుకాని మన కాయన యంకెకు రాఁడు. తెలిసినదా ?- సోడా విస్కీలు నేను బంపెదను. తక్కిన పదార్థములు నీవు తయారుచేసి సిద్ధముగా నుండుము. నేను పోయిరానా ?

కస్తూ—అమ్మయ్యో ! అప్పుడే వెళ్లెదరా ! శీఘ్రముగా వచ్చెద నని నా చేతిలోఁ జేయి వేసినఁ గాని- నేను వెళ్లనీయను !

శర్మ—ఓసి వెఱ్ఱిముండా ! నిన్ను విడిచి నేనుమాత్రము నిమిష ముండఁ గలనా ! అమ్మతోడు :- తొమ్మిది కొట్టుసరికి ఆయనయు నేను నిక్కడ నుందుము. ఒక్కటే మాట- ఆయాస మాయనది- అనుభవము మనది. ఈమాట మనసులో నిడికొని, యెట్లు మసలవలెనో యట్లు మసలుము. ఒక్కముద్దేదీ- (అని ముద్దు పెట్టుకొని, నిష్క్రమించును).

కస్తూ—(కుర్చీమీఁద గూర్చుండి) మొత్తముమీఁద నీతనికి నాపై

మోజుగానే యున్నది. రఘునాథరావుగా రీతనిచేతి గాట్నపుఁ దిరుగుడుగా నన్న ట్లిగవఱకు వినియె యున్నాను. ఏమో కిస్తూరి రేఖ బయటఁబడు కాలము వచ్చిన దేమో! ఎందులకుం గొఱ గాని ముండలకుఁ గూడ నెంతలేసి భాగ్యములు పట్టె లేదు!

సీ. కూటికిం గుడ్డకుఁ ♦ గూడఁ దిప్పలు వడ్డ
మీనాక్షి యద్దాల ♦ మేడఁ గట్టె!
పిలుపులకోసము వీథి ♦ వీథియుఁ దిరిగిన
మాణిక దివాణపు ♦ రాణి యయ్యె!
కడకు బేడకుఁ గూడఁ ♦ గక్కుర్తి పడినట్టి
కనకికి మోటారు ♦ కారు లోదనె!
పగలు గన్గొనఁ డ ♦ ప్పక రాత్రి కల నగ
పము రంగి జడ్జికి ♦ ప్రాణ మయ్యె!
వర్తకుఁడు, వైద్యుఁడు, వకీలు ♦ వారకాంత-
యనెడు నీ వకార చతుష్ట ♦ యముదె లతీవ్ర;
ఆదినో, మధ్యనో, లేక ♦ యంత్యముననో
వెలిగి తీరును ఇల నొక ♦ వెలుగు వీఁక!

మఱియొక విశేషము-

గీ. వర్తకున కూరఁ మేడయు ♦ వైద్యునకు కొంక
పతకమును; న్యాయవాదికి ♦ బండి; వేశ్య
కున్నతప్రాకటంబని ♦ గొప్పవెనని
పరపతియు, గౌరవము, వచ్చు ♦ బలియు హెచ్చు.

కాని, నేను నూపుగింజ వ్యవసాయములోఁ బడి కర్తవ్యము మఱచినాను! సోడా విస్కీ లతఁడు పంపును- పట్టెడు కోడిపిల్లలతో పయినంజులును సిద్ధము కాఁగలవు. నా ముస్తాబున కేమిటి దారి? అందును, దొంగకుఁ జీకటివలె- వేశ్యకు వేషమే యంగికుకము. నా తల్లిముండ నగలె కాక- సన్నచీరలుకూడ సారాయి కొట్లకు సమర్పించుచుండుటకుఁ బచ్చినదే కాదు! నా పిల్లని, నన్నును

గూడ మించినవాఁడు నా తమ్ముఁడు! అయినను, వారి ననవలసిన పని లేదు-

చ. తలఁపఁగ నారికాంతలకు ♦ త్రాగుడు; పాములకున్ సుషుప్తి;లో
భుల కమిత వ్యయేచ్ఛ గల ♦ పుత్రులు; చోరులకుం బణంబు;కా
ఫుల కెడలేని కోర్టుతగ ♦ వుల్; పనివాండ్రకు బద్ధకంబు; బా
పల కసమష్టి దోషమును ♦ బ్రాప్తిలకుండినఁ బట్ట శక్యమే!

వెంకటేశము—(సత్వరముగాఁ బ్రవేశించి) అక్కయ్యా! అక్కయ్యా! అగ్గిపోరులాంటి బేరం తగిలింది! అదేవి టల్లా వున్నావు?

కస్తూ—నా యుండుట కేమి కాని- ఏమి టాబేరము?

వెంక—కాసింసాహేబు నీమీద కన్నేశాఁడు.

కస్తూ—ఏ కాసింసాహేబు? సిరంవారి మేడలోని సిల్కుబట్టల వర్తకుఁడా?

వెంక—అతఁడే అతఁడే! నిన్న గుమ్మంలో నుంనుండగా నిన్ను చూచాట్ట- అప్పణ్ణుంచీ, అట్టుడికిన ట్టుడికిపోతున్నాఁడు. వట్టి వాజముండాకొడుకు! నేల చూపి నెత్తి గొట్టొచ్చును. ఇదుగో- యీచొక్కా అత డిచ్చిందే. చెపితే నమ్మవు- చేతి కెముక లేదు! రవంత నువ్వు రంగు చేశావంటే- రమ్మ పిల్చినట్టు పిల్చెయ్యొచ్చును. వీధిలో నుంచోబెట్టి వచ్చాను- ఏఁ వంటావు?

కస్తూ—అట్లయిన, నొక సంగతి చెప్పెద నాలకింపుము: ఈ రాత్రి జమీందారు రఘునాధరావుగారు మనయింటికి రాఁగలరు-

వెంక—(ఆత్రముతో) ఏఁవిటీ!- జమీందారుగారే! అబ్బో! అబ్బో! అయితే యిం కేఁవీ!- అదృష్ట దేవత మా అక్కయ్య చుట్టకు అగ్గిని ప్పందించిం దన్నమాటే! కల్లుకొట్లకు నేను కారుమీద వెళ్లా నన్నమాటే! వో! వో! వొళ్లు గరిపొడుస్తోంది! అయితే, అక్కయ్యా! యీ కబు రెల్లా వొచ్చింది?

కస్తూ—ఆసంగతి యావల చెప్పెదను. ముం దీసంగతి విను: పనివచ్చునరి కింట నొక పట్టుచీరయైన లేకపోయినది. సాహేబుకడ నొక సిల్కుచీర సంగ్రహింపఁ గలవా?

వెంక—అబ్బే- అదెంత పని! కాస్త నువ్వు కొంగు తాకించావంటే కావల్సినన్నిచిప్లు. ఇదుగో- యిమ్మకొస్తానుండు. (అనివెళ్లును.)

కస్తూ—తురకసరసమునకు రవంత చులుకదనమవసరము- చులుకుదనమునకు రవంత చుక్క యవసరము. (అని యలమారిలోని బ్రాందిసీసా తీసి కొంచెము త్రాగును.)

వెంక—(కాసింసాహెబుతోఁ బ్రవేశించును.)

కస్తూ—(మందహాసముతో) సలామండి- సాహెబుగారు !- సలాం !

కాసిం—(కంగారుతో) సానివాళూ మాకీ సలాం సెస్తే- సానివార్కి మేం- సలాం మీదా సలాము సెస్తాం ! (అని సలాం చేయును.)

వెంక—అక్కయ్యా ! సాహెబు బావయ్యగారికి నీమీఁద చాలా సరదా పుట్టింది. నిన్నట్నుంచి నీకోసం- నిప్పుతొక్కిన కోతిలాగున్నారు. వాళ్ల ముద్దెరితివా- వొందరూపాయలిస్తారు. ఏం బావయ్యగారూ ?

కాసిం—ఠీక్ ఠీక్ ! మనషులోదీ మాంగా- బయిటికీ- బరాబర్ తీసి- మీ ముంగలా యేశాడ్. ఘుమ్మంలో మిమ్మల్ని సూశాం- ఘుప్పునా మొఘాన్ని ఖన్నా యేశాం- ఘుండెల్లో, ఘుబల్ ఘుబల్ బయిదెల్లింది ! సాఫ్కీ యెల్లాం- సందుగాకాడా కూకున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! నవాజ్ సేస్కున్నాం- నాస్తాకాడా కూకున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! బేడీ గిడీ కాల్సుకున్నాం- బిశానామీదా తొంగున్నాం- ఘుండెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! కంటికీ రెప్పా తగిల్తే- గాబ్జీ మాదీ వొఖటి !

కస్తూ—మీ గుబులు నేను తీర్చెదఁ గాని - యిటువచ్చి యీ కుర్చీపైఁ గూర్చుండుఁడు.

కాసిం—మాకీ కూకో మంటే కూకుంటాం- మల్లీ- గులాంమల్లీ కమ్మంటే- గులామల్లీ అవుతాం.

వెంక—బలే ! బలే ! మా బావయ్యగారిమంచి పసన్మాకింద !

కాసిం—(సంతోషముతో) అరే! అరే! మాదీ మాంగా—మీదా అసిందీ వోగ్! మంచీమాంగా సెప్పిం దాన్కి— మళ్లీ— యీనాం విస్తా పుచ్కో! (అని జేబులోని రూపాయలు తీసి) ఏక్, దో, తీన్, చార్, పాంచ్! (అని చేతిలో వేయును).

వెంక—(తనలో) నాడి నాకు ముట్టింది! ఇప్పుడు నా ప న్నేవీ లేదు. ఇంతలో వోసారి కొట్టుకాడికి పోయి చక్కావస్తాను. (నిష్క్రమించు).

కస్తూ—ఇటువచ్చి కూర్చుండవేమి? (అని చేయిపట్టి లాగును.)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) హవ్వా! హవ్వా! క్యామజా రే బావా! క్యా మజా!

కస్తూ—అయ్యో దేవుడా! అదే మళ్ళీ కన్నులు తేలవేయుచున్నావు! కొంచెం తీసి గోవిందా కొట్టెడు గదా! (చేయి విడుచును)

కాసిం—అరే! అరే! సచ్చిపోయాం! సచ్చిపోయాం! సాహేబానా! మీకీ సలాం సేస్తాం— సెయ్యికి సెయ్యి తగిలిచ్చి— సెనం పుంసుకోండీ! మీదీ సై తగిలేతల్కే— మాదీ పానం— మక్కా యెల్లింది!

కస్తూ—అలాగునా! అట్లయిన, నీసారి రెండుచేతులు తగిలించెద లెండు! (అని రెండుభుజములమీదను రెండుచేతులు వేయును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్ఛా! అచ్ఛా! అల్లా మీ సేతుల్లో అవల్ ఖుషీ— బలే సౌఖ్యం పెట్టాడిండీ! అందుకూశాతే— బలే బలే వోళ్లంతా— మీ పాదాల్ మీదా పానం యేస్తాం!

కస్తూ—మా చేతులకు మీ అల్లా మఱియొక గుణముకూడ పెట్టినాడు. మీ జేబులలోం బ్రవేశించునంతకును మిలమిల లాడక మానవు! (అని జేబులు తడివి, యంగిలి నోట్లు తీసి) అఁ అఁ! నోట్లు! నా కొఱకే తెచ్చియుండెదరు. నవాబు దర్జా యనఁగా— ఇది!

కాసి—అదీ మాట! అన్కా— దయా మాకీ షల్లంగా వుంటే— కన్నిల్ నేతా నోట్లూ— కన్ఫుల్ కన్ఫుల్ నక్కిస్తాం!

కస్తూ—అంతవారే మీరు. అన్నట్టు— కూర్చుండ వేమి? (అని లాగును.)

కాసిం—వొస్తాం, వొస్తాం,— జర్రా నిలండీ! (అని కాళ్ల చెడావులు తీసి చేతం బట్టుకొని) బస్— చలో!

కస్తూ—(నవ్వు బిగఁబట్టుకొని) చేతిలో చెడావు లెందులకు ?

కాసిం—క్యా - చెడావ్ చోడ్దేనా ? అచ్ఛా ! (జోడు క్రింద నైచి, కూర్చుండి) మళ్లీ - మీ ఘ్యాలోంది- మాపానం వోరుస్తాదండి ?

కస్తూ—అట్లయిన నిదిగోఁ గూర్చుండెద. (అని యొడిలోఁ గూర్చుండును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్ఛా ! బొహ తచ్ఛా ! అవల్ ఖుషీ యిప్డూ అందుకుండీ- అమారా మస్తూ- పలావ్ డేక్శాలో పక్వా యేసీ- మాళ్లీపండ్లో మకాం సేసీ- హల్వా మేసీ- హంజూరా కొర్క్కి- బీడీ కాల్సీ- గుడాక్ పీల్సీ- ఖుష్మయ్యా పొయ్యింది !

కస్తూ—సరి కాని- సాహెబు గారు ! మీకు గడ్డ మెందులకు ?

కాసిం—బోల్నా ? కాపోడ్కి- కాడీ- కమ్మోరుడ్కి- పాడీ; గుమ్మాన్కి- సీకీ- ఖులాసాకీ బీడీ; పడుసోళ్లకీ జోడీ- పలావుకీ కోడీ; రవుత్కి- ఘోడీ- రాజేకీ కోడీ; ముల్లుకీ జేడీ- ముసల్మాన్కి- దాడీ- ముఖ్ఖం, ముఖ్ఖం ! మీ అందాన్కి- తోడూ- మీ మూతీకి- దాడీ వుంటే- గజ్జఖరీ మీ పాదాల్కాడా సచ్చిందీ మాట !

కస్తూ—అయితే, హిందువులకు మీ రన్నిట వ్యతిరేక మంట కా ?

కాసిం—అదీ మాటా ! హిందూవాడూ మీదా పెంచీ, కిందా గొర్గితే- మాదీ కిందా పెంచీ, మీదా గొర్గుతాయ్. హిందూ వాడూ పొడంనుంచీ ఖుడ్కి- రాస్తే- మాదీ ఖుణ్ణుంచీ పొడాన్కి- రాస్తాయ్. హిందూవాడూ పేరుం నమ్మితే- మాదీ ఖురా న్నమ్ముతాయ్. హిందూవాడూ శపం సేస్తే- మాదీ నమాజ్ సేస్తాయి. హిందూవాడూ కాసీ యెల్తే- మాదీ మక్కా యెల్తాయ్.

కస్తూ—హిందువులు కాళ్లతో నడువ- మీరు తలంతో నడువ రేమి ?

కాసిం—మాకీ తలా నేలకీ తగిలిసిస్తే- మాసీ పోడండీ ?

కస్తూ—మాసిపోయినచో, మడేలువానిచే నుతికించుకొన వచ్చునుగా ?

కాసిం—వుత్కితే దాడీ వూడీ పోదండీ ?

కస్తూ—(పక పక నవ్వి) అదా వచ్చిన చిక్కు ! (తనలో) అప్పు- అమాయుకత్వము ! కనుకనే, యంత సామ్రాజ్యమును గం[illegible]

గలిపి- కట్టుపనికిని, గుమ్మము కావలికిని సిద్ధమయినారు! (పయికి) సాహేబుగారు ! మీ పూర్వు లెంతటివారో యెఱుఁగుదురా?

కాసిం—జత్రా సెప్పండీ యింటాం !

కస్తూ—చెప్పు మనెదరా ? (అని లేచి)

సీ. భరతఖండం బెల్ల ♦ పాలించి సిరులతోఁ
దూఁగినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—అదీ మాటా! యిందండీ యీనాం! (అని యుంగర మిచ్చును)

కస్తూ—వీరులై పోరుల ♦ వీరాధివీరులఁ
ద్రుంచినవారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—అచ్ఛా! అచ్ఛా! మా సేత్కి కత్తి యిస్తే- మజా సూస్తాం!

కస్తూ—నవరత్న సింహాస ♦ నంబులఁ గూర్చుండి
తోడరినవారు మీ ♦ తురకవాగు

కాసిం—(దిగ్గన లేచి) ఛూ! కుర్చీమీదా కూకుండీ- కుక్కా అయ్యాం!

కస్తూ—భోగంబునందును ♦ త్యాగంబునందును
తులలేనివారు మీ ♦ తురకవారు

కాసిం—బరాబర్! పండగా దిగ్తే- పలావ్ మీదా పడి సచ్చిపోతాం!

కస్తూ— శూరవరులకు జాగీరు ♦ లూరి కొలువు
కాంద్రకెల్ల మిరాసీలు ♦ కవుల కగ్ర
హారములు, పండితులకు మా ♦ న్యంబు లొసఁగి
తుఱఁగలించినవారు సిబ ♦ తురకవారు!

కాసిం—అదీ మాటా ! అంతా సెప్పిందాన్కీ- సానీ నాక్కీ మేం సంతోసం సేస్తాం- కోరండీ- ఆఫ్కా ఖుషీ- కోరండీ !

కస్తూ—మాట తప్పరుగద ?

కాసిం—మాటా తప్తే- తురకా బిడ్డా మాసీ- దూదేకె ఓడ్డా బోలో!

కస్తూ—అయితే, యీ రాత్రి సిల్కుచీర కట్టుకొని హాయిగా మీతో నుండవలె నని యున్నది- పంపెదరా?

కాసిం—యిస్కా- మాకీ తుఖ్డా-యిదా సెప్పిందీ- కాకీమీదా యేసి,

కట్టా సీరల్ పంస్తాం- తమర్కి నచ్చీలాయిందీ తారీఫ్ సేస్కోండీ.

కస్తూ——కాకిమీఁదను వలదు- గాడిదమీఁదను వలదు. అదుగో మా తమ్ముఁడు వచ్చుచున్నాఁడు- అతనిచేతఁ బంపుఁడు.

కాసిం——అదీ మాటా! హోదాగంటా, హవ్వే తల్కి, హాఁ సీరల్ హిఁకా హుండ క్కోతే- మాదీ బాత్- మంజూర్ సెప్పకండీ!

వెంక——ఏఁవి టక్కుమ్యా! యేఁవిటి?

కస్తూ——మీ తురకబావగారు సిలుకుచీర లిచ్చెదరఁట- వెంట వెళ్లుము.

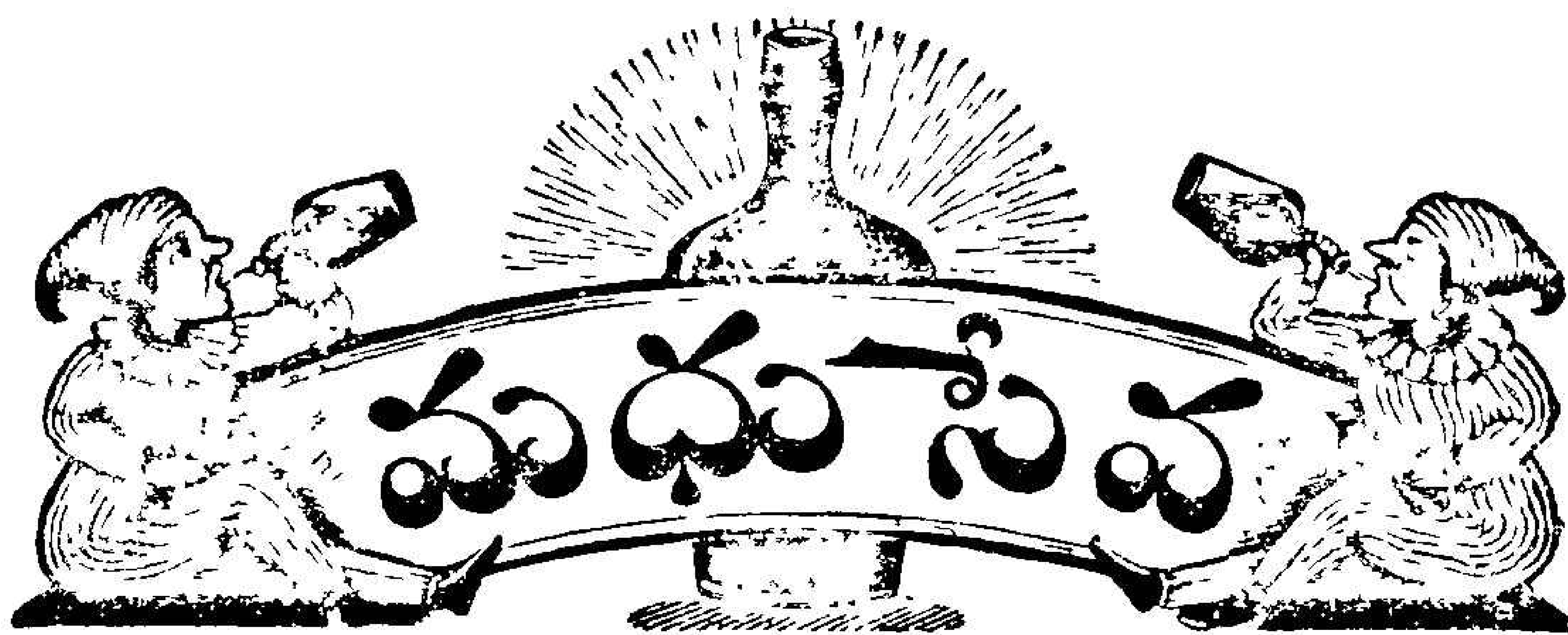
వెంక——వో! రండి బావయ్యగారూ- రండి! (అని పట్టి లాఁగును.)

కాసిం——అరే! హుండూ వోయ్ హుండూ! హుకుం తీస్కోనీ! సలామండీ సానీవాహూ- సలాం! మఖ్ఖా మీకీ తగిల్పిచ్చి- మీద్ సెగళం సాపుకీ యెల్తాయ్. సీరా కట్కీ మీర్ సిఖంగా హుం కే- మళ్లీ వొచ్చి మేం మజాఖా సూస్తాం! చలో- సాలా!- చలో! (అని వెంకటేశముతో నిష్క్రమించును.)

కస్తూ——ఇక్కడికి, చీడ బెంగ తీఱినది!

సీ. ఆఱిపోయిన చుట్ట ♦ కగ్గి చేకుఱినట్లు
అంకటితఱి నన్న ♦ మమరినట్లు
లేవడిలో లాట ♦ రీ వచ్చిపడినట్లు
పొరుగూరిలో నప్పు ♦ పుట్టినట్లు
నట్టేటఁ జేతిక ♦ నావ చిక్కినయట్లు
కటువులో వర్షము ♦ గురిసినట్లు
జగ్గు వేసఁగి నెండ ♦ బత్తె మూసినయట్లు
ఖైదీస్తులో నాఁబ ♦ పడినయట్లు
సమయమున కేగుదెంచి యీ ♦ సాహెబయ్య
సలుక మా యిచ్చి, చీరలుం ♦ బంపుచుండె;
మంచిదినములు గడుగ మీ ♦ పించె ననుట
కింతకన్న నిదర్శన ♦ మేమి గలదు! (అని నిష్క్రమించును.)

ఇది తృతీయాంకము.

చతుర్థాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడవీధి.

విశ్వా—(కాగితములు చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి) సందియ మేమి!-

గీ. మూర్ఖ భూపతి సేవయు ♦ మూర్ఖ రోగి
వైద్యమును; మూర్ఖ భృత్యుని ♦ పాలనంబు;
మూర్ఖ శిష్యుని చదివింపు ♦ మూర్ఖ భార్య
పొత్తు- పగవాని కేనియుఁ ♦ బొసఁగ రాదు !

మా ప్రభువు మూర్ఖప్రభువు కాకపోయినను, మధుసేవా పిశాచ మావహించినది మొదలు- ఊసరవిల్లివలె- ఉదయ మొక రంగు, సాయంకాల మొకరంగు లోనికి దిగినాఁడు ! ఆ పయిని, శనిగ్రహమువలె నీ శర్మయొకఁడు దాపురమై- మఱింత మాఁపి వేయుచున్నాఁడు !

చ. పడుచుతనంబు, స్వేచ్ఛయును ♦ భాగ్యము, త్రాగుడు, దుష్టమైత్రి, యే
ర్పడ నివి యొక్కొ-టొక్కటియె ♦ బ్రహ్మనుసైతముఁ బ్రక్కదారికి
న్నడపి, వివేకముం గెడపి, ♦ నాశ మొనర్పఁగఁ జాలి యుండ- ని
య్యెడ నవి యన్నియుం గలిసె ♦ నెంతకు నేనియుఁ దేక మానునే!

(పరిక్రమించి) దివాణపు వ్యవహారములను దిలకించుట లేదు- జాగు సేయుటగని కాగితములపైఁ గూడ సంతకములు చేయుట లేదు- క్షణము మాటాడుటకు సమయ మిచ్చుట లేదు ! అపైని, పయికమునకు హద్దు లేని చీట్లు- అడిగిన వర్తకుల కూరిలో నప్పులు- ఇంకను వచ్చినదాక నిఁకఁ గనువారి యేమిటి !

సీ. సమధికం బైన పు ♦ చ్చా యగ్రహార మీ
మార్గంబున నె కదా ♦ మాసిపోయె !
ఘనతరం బగు నిను ♦ గంటి సంస్థాన మీ
తీరున నే గదా ♦ తిరుగఁ బడియె !
కోమ లైన కోచ్చెర్ల ♦ కోట ప్రభుత్వ మీ
విధమున నే గదా ♦ శిథిల మయ్యె !
రేప రేపలోను మా ♦ రెళ్ల దివాణ మీ
చందంబున నె గదా ♦ సన్నగిల్లె !
ప్రభువు దుర్వ్యసనంబుల ♦ పాలఁ బడిన,
వర్తకుండు కాఫీహోటల్ ♦ వంకఁ జనిన,
తిరుణవిద్యార్థి నాటక ♦ స్థలిని బడినఁ
జల్లచల్లఁగ ముప్పు వా ♦ టిల్లి తీఱు !

అందును, బ్రాహ్మణ సంస్థానముల కష్టమయ కాలమే వచ్చినది !

మ. వ్యభిచారంబు, దురోదరంబును, సురా ♦ పానంబు సాగించి, జా
త్యభిమానంబు త్యజించి, యన్యమత వే ♦ షాచారము ల్బూని, పా
పభయ మ్మూడ్చి,సిరు ల్తొలంగ, ఋణముల్ ♦ పైయాడఁగా, బ్రాహ్మణ
ప్రభువుల్ పుచ్చిన చెట్టులంబలె నశిం ♦ పంజొచ్చి రత్యంతమున్ !

బ్రాహ్మణ సంస్థానముల కే కాదు- బ్రాహ్మణ జాతి కే శనిగాఁడు పంచ్రెండింటఁ బ్రవేశించినాఁడు !

సీ. చెప్పినట్టులు నడ ♦ చిన కాలమున కర్త
వారి కుం డయ్యెను ♦ బ్రాహ్మణుండు
నిన్నటిదనుక మ ♦ న్నించిన దొరలకు
ప్రాణగొడ్డం బయ్యె ♦ బ్రాహ్మణుండు
ప్రేమతోఁ బూజ స ♦ ల్పిన శూద్రజాతికి
పల్లేరు ముల్లయ్యె ♦ బ్రాహ్మణుండు
మొదటనుండియు స్వార్థ ♦ ముగ నున్న యుద్యోగ
పదవికి పితు గయ్యె ♦ బ్రాహ్మణుండు

నేర్చి సకలకళలు ♦ నేర్పి లోకుల కవి
బ్రహ్మదేవుఁ డనఁగఁ ♦ బరఁగి నట్టి!
బ్రాహ్మణుండు నేఁడు ♦ బాపనోఁ డయ్యెను!
కాలమహిమ కాక ♦ కత మిఁ కేమి!

అయినను, దీని కన్యుల ననవలసిన పని లేదు-

సీ. ముద్దినుసులు పండి ♦ ముంగిళ్లు నిండించు
మళ్లు మాన్యములు క ♦ వుళ్ల కిచ్చి
తోటలుం దొడ్లు ను ♦ స్తుగ తాకటులు పెట్టి
పెళ్లున నిండ్లఁ బెం ♦ డ్లి ళ్లొనర్చి
కొంపలుం గోడలుఁ ♦ దెంపుమై తెగనమ్మి
యేండ్లకొలంది వ్యా ♦ జ్యములఁ జొచ్చి
పుస్తెలుం బూసలుఁ ♦ బుణికి కర్చుల కిచ్చి
పుత్త్రులం బెంచదు ♦ వులకుఁ బుచ్చి
సౌఖ్యముల కాకరము లైన ♦ స్వస్థలములు
వీడి, పొరుగూళ్ల బానిస ♦ వృత్తి నమరి
తమదు ద్రవే ల్పెట్టి తమకన్న ♦ తామె పొడుచు
కొనుచున్నారు బ్రాహ్మణ ♦ కులమువారు!

(కొంచెము నడచి) ఈ కాగితములపై సంతకములు చేయించుట కిపూఁట యైన సమయము చిక్కునో లేదో! అదుగో సిపాయి చిన్నయ్య బయటనే యున్నాఁడు. (పరిక్రమించి) చిన్నయ్యా! బాబుగా రేమి చేయుచున్నారు?- ఏ మంటివి? "బాబుగారును శర్మగారును గలిసి బయటి కెక్కడికో వెళ్లినా" రనియా? ఇదివర కెన్నఁడుఁ జీఁకటి పడినవెనుక నిల్లు కదలు నాచారము లేదే! కొంపతీసి క్రొత్తనాటక మేదేని ప్రారంభము కాలేదు గద! సరే, కానిమ్ము- సాహిణులవల్ల సంగతి తెలియక పోదు గదా! (అని నిష్క్రమించును)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి గది.

ప్రవేశము:—రఘునాథరావుగారు, శర్మ, వెంకటేశము.

వెంక—అయ్యా! దయిచెయ్యండి- యియిగో కుర్చీలు. (ప్రక్కకుం జూచి) అక్కయ్యా! అయ్యగారు దయిచేశారు. ఆలశ్యం చేశావంటే ఆగ్రహం వొస్తుంది సుమా! బాబూ! మా అక్కయ్యకు మా సిగ్గండి. మాసంగతి మేం చెప్పుకో కూడదు కానీండి- మం చోసు కనక మనవి చేస్తున్నాను. ఆటకేం, పాటకేం; అందానికేం; చందానికేం; సరసానికేం, సల్లాపానికేం- మా అక్కయ్యపాటి చెయ్యి మన జిల్లాలో లేదండి! కళాయిసేస్త్రం వంతా కంటో పాటం వండి! మొనభైనాలుగు రకాలూ యేకబిగిని నడుపుతుం దండి! క్లోనసీమకు మేళం వెళ్లాం వంటే- క్లోతుల్లాగ చుట్టుకుంటారు! పేషాద్లో, మా అక్కయ్య యిాల్నుపట్టి పెల్లిమూర్తాలు పెట్టించుకుంటారు! సాదారణంగా వో పాటివారికి సరే అనేమనిషి కాదండి. తునిజమీాందారుగారు కబు రంపిస్తే- త్తూ పొమ్మంది! విజేనగరం మహారాజుగారు పాట వినడాని కొస్తే- పీ ల్లేమ వెళ్లమంది! అల్లాంటది, తమ రొస్తున్నా రంటే- అంటుమామిడి పండులాగ తయూ రయింది! చిన్నవాణ్ణయినా నా మాట చిత్తగిస్తా రని మనవి చేస్తున్నాను- సాన్నంచితే- విన్నావారు శాబా సనే సాన్నంచాలి. కూటికి తగ్గా కూరా- సరసుడికి తగ్గా సానీ- సమకూడ్డం మా కష్టం! (మరల ప్రక్కకుం జూచి) ఏం వక్కయ్యా!- రావేం? నువ్వు రాలే దని బావయ్యగారు నుంచునే వున్నారు.

కస్తూ—(ముస్తాబుతో, తళుక్కునం బ్రవేశించి) అయ్యా! దండములు!

రఘు—(తనలో) ఓహో! యేమి సౌందర్యము!

ఉ. ఆకుకు లేమి! ముంగురుల • నంగగు నా నొస లేమి: పీనలక
దేశువం దాకొనం గొనలు • తీరిన యా కనుదమ్ము లేమి! ప్రా

సోకినఁ గందుచంద్రమున • శోభిలు నా ననుఁజక్క లేమి! సాకా
రా! కనుదోయ నేఁడు గద • రా! చరితార్థము నొందె నెంతయున్!

దీని లావణ్యము తిలకించుటకుఁగూడ శక్యము గాకున్నదే!

ఉ. కన్నులె చూత మున్నఁ దమ • కంబునఁ జెక్కుల వ్రాలుఁ జూడ్కు! లం
దున్నను మేలె యన్కొనిన • నుండక, ఫాలముమీఁద సోలు! నం
దున్నను జాలు నన్కొనిన • నుండక, వాతెరవంకఁ దూలు! నీ
యన్నులమిన్నఁ జూడ వశ • మా యిరుకన్నులవాని కొక్కటన్!

శర్మ—(తనలో) నిజముగా, దీనిగుమ్మములోఁ గుక్కనై పుట్టినను జాలును!

ఉ. ఎండలు లేరు సాను లిది • యేమి తపం బొనరించి పుట్టెనో!
కుండిన మా శరీరమున • కుం దిగదుష్పన కేని మాఱునే!
చందురుఁ డా మొగంబునకుఁ • జాకిరి సేయుట కైన నర్హుఁడే!
పొందిన నిట్టిదానిఁ గద • పొందవలెం దల యిచ్చి యేనియున్!

వెంక—(కస్తూరి వెనుక నిలిచి, మెల్లఁగా) కొంచెం ముందు కెళ్లమ్మా! దీపం మొహంమీద కానేట్టు తిరిగి నుంచో! పయిట కాస్త పక్కకు జారనీ! కంగారు పడితే కార్యం లేదు! చొరవ చుక్కా నన్నాడు! కూచున్న పాళాన్ని గుమ్మె పోవాలి! అబ్బా!- నే నాడదా న్నయితేనా!-

కస్తూ—(మెల్లఁగా) సరే కాని- నీ విఁక వెళ్లి సాహేబుసంగతి చూడు.

వెంక—అదెంతపని కానీ- బ్రాందిచుక్క నోటికి తగిలి పదిరోజు లయింది. నాలుగుబుడ్లూ వోం చెయ్యక నావొంతు నా కుంచు!- (అని నిష్క్రమించును.)

శర్మ—వెంకటేశ మేమిటి వెనుకనుండి గొణుగుచున్నాఁడు?

కస్తూ—మ తేమియు లేదు- అయ్యగారట్లు నిలుచుండియే యున్నారు- కూర్చుండుఁ డనవే మని నన్నుఁ గేకలు వేసినాఁడు. వారికిఁ దగిన కుర్చీ వేయలేకపోతిని గదా యని వాక్కు రాక నేను జూచుచున్నాను! అయినను, గొండంత దేవరకుఁ గొండంత పత్రి తేఁగలవా రుండరు గదా?- వారి చిత్తము- నా భాగ్యము!

శర్మ—మా బాబుగారి మత మెఱుఁగిక నీవట్లు నీళ్లనములుచున్నావు- ఇంత నిగర్వచూడామణులు, ఇంత రసికాగ్రేసరులు- లేరనుకో!

కస్తూ—ఆసంగతి యనుభవముమీఁదఁ గాని- బోధపడునదికాదు.

రఘు-(తనలో)అచ్ఛా!- అందముగా వేసినది ముక్క!(కూర్చుండును.)

శర్మ—కాపిటల్! నీ డౌటిప్పుడైన నివారణమైనదా?

కస్తూ—ఒకసాక్ష్యము సాక్ష్యమా! ఇం కొకటైనఁ జూడవలెను.

శర్మ—అట్లయిన, నదికూడ కానిమ్ము.

కస్తూ—నిమిషము-చిటికలో వచ్చెదను. (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రక్క-కుర్చీలోఁగూర్చుండి) ఏమి బాబూ- ఎట్లున్నది కస్తూరి?

రఘు—ఎట్లుండవలెనో యట్లున్నది!

గీ. పసిఁడిబొమ్మ చైతన్యము ♦ పడసినట్లు
మానికము ముద్దుగుమ్మగా ♦ మాఱినట్లు
మించు స్త్రీరూపమును ధరి ♦ యించినట్లు
నాదు కనులకుఁ దోఁచె నీ ♦ నాతి సఖుఁడ!

శర్మ—ఈ యింట నింకొక విశేషము- విటుల సమాంతముగా విఱుచుకొనితిను వేయిరోళ్ల వేశ్యమాతాపిశాచ మొకటి లేదు!

గీ. అన్నమున వెంట్రుకయు; సున్న ♦ మందు ఱాయి;
పానకములోనఁ బుల్లయు; ♦ పాల చీము;
సానియింటను దల్లి; మం ♦ చమున నల్లి-
సర్వసామాన్యములుగఁ దట ♦ స్థంబు లగును!

రఘు—ఐన నాలోటు లేదు-వెంకటేశము వేయిమంది వేశ్యమాతలపెట్టు!

కస్తూ—(బ్రాందీ, సోడా బుడ్లు తెచ్చి బల్లపై నుంచి, మరల వెళ్ళును)

రఘు—(వెఱగుపాటుతో) సరి కాని- యీ సన్నాహ మేమిటి! దీనికి దివ్యదృష్టి కూడఁ గలదా యేమిటి!

శర్మ—తక్కినసానులకును దీనికిని గల తారతమ్య మిదిగో యిదియే!

ఆ. ఎదుటివారి చిత్త ♦ మెట్లో యిట్టె యెఱుంగు
నిచ్చెనేని ప్రాణ ♦ మిచ్చివేయు

పగవె కోరి నమ్మి ♦ పడియుండు నొక్కని
తోనె. దీనివంటి ♦ సాని కలదె!

రఘు—ఇంటియొద్దఁ బూర్తిగాఁ బుచ్చుకొనికూడ వచ్చితిమి కదా-
ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన దేమిటి?

శర్మ—గాజులచేతులతో నది యందించు గ్లాసులు గబగబ కైకొని-
గడగడ నోటఁ బోసికొనుటయే. అన్యథా యొనర్చిన నామ్ముండ
చిన్నబుచ్చుకొనదా? అది గాక- ఆర్నాల్డే మన్నాఁడు?-

* వెల్, ఐ డోన్టు కేర్ యిఫ్ ఐ పార్టేక్
జస్టు ఫర్ మానర్సు అండ్ పొలైట్‌నెస్ సేక్.

అన్నాఁడు. ఆపాలిసీ యే(Policy) మన కథార్టీ.(Authority)

కస్తూ—పళ్లెరముతో భక్ష్యములును, గ్లాసులును దెచ్చి బల్లపై నుంచి-
యొకసోడాబుడ్డి కొట్టి రెండుగ్లాసులలోఁ బోసి, (బ్రాందితో నా
రెండుగ్లాసులు నింపి, యొకగ్లాసుతో రఘునాథరావుగారిని సమీ
పించి) చేతి కీయనా?- నోటి కీయనా?

శర్మ—కాపిటల్! ఆ ముక్కకు ముందాన్సర్ (Answer) చెప్పండి!

రఘు—మాకుఁ గావలసినది గానరసము కాని- మధు రసము కాదు.

కస్తూ—చిత్రము. కాని, కామశాస్త్రవిధ మది కాదు. మొదట
మధు రసము- పిదప గాన రసము- పిమ్మట నధర రసము.

శర్మ—హియర్! హియర్! ఇప్పుడు చెప్పెడు సమాధానము.

రఘు—ఇఁక నిదిగో యిదే సమాధానము! (అని యందుకొని త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నెత్తి) నాకుఁ గుడిచేతులు రెండు లేనందున,
మీకు వెనుక నీయవలసి వచ్చినది. (అని శర్మ కిచ్చును.)

శర్మ—నాకు ముందు వెనుకలతోఁ బని లేదు. నాలుగు చుక్క లెక్క
డుగాఁ బడుట ప్రధానము. (అని త్రాగును.)

కస్తూ—(చిన్నపళ్లెరముతోఁ గొన్ని భక్ష్యములం బట్టుకొని) తమ
చేతులకు చము రంటు నేమో- నేను దినిపింతునా?

* Well, I don't care if I partake—Just for manners and politeness sake.

6

రఘు—ఏమి టవి?- సరి సరి తెలిసినది- మా చదు వ్వతవఱకు రా లేదు!

కస్తూ—అబ్బే- అ దేమి న్యాయము?- దక్షిణ లేని దానము- శ్రుతి లేని గానము- నంజుడు లేని పానము నా ?

రఘు—అది కాదు- నామాట విను- ఆ కంపు నేను భరింప లేను !

కస్తూ—గసగసా మసాలాతో కమ్మగా వేగిన క్రైమా లడ్డూలు కంపా ! మంచిది, మీ మాట యటుండనిండు-(శర్మతో)మీరో?

శర్మ—నామాట యడుగవలెనా! సర్వభక్షకుండును నేనును సవతి యన్నదమ్ములము. (అని మెక్కుచు) హాయి! హాయి! ఫ్రెంచి ప్రెపరేషన్సు (French preparations) వీనిమీఁద బలాదూరు !

కస్తూ—(మరల గ్లాసునింపి) ఇదిగో- యీసారి నోటి కిచ్చెద-

రఘు—ఇప్పుడేగా యైనది!- మరల నింతలోనేనా !

కస్తూ—అయ్యో నాయిల్లు బంగారము కాను !- అధరపానమునకును మద్యపానమునకును వా ద్దేమిటి ! (అని నోటి కీయఁబోవును.)

రఘు—ఇ టిమ్ము. (అని యందుకొని, కొంచెము కొంచెము త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నింపి) ఇదిగో మీ గ్లాసు. (అని శర్మ కిచ్చి రహస్యముగా) మీరు వెళ్లి యా మిద్దెగదిలోఁ గూర్చుండుఁడు. మీకుఁ గావలసిన వన్నియు నచ్చట నుంచినాను. ఈయన నిచ్చట జోకొట్టి, మీ యొద్దకు వచ్చెదను.

శర్మ—(బ్రాంది నోటఁ బోసికొని లేచి) ఇక్కడ నా కేమో యుక్కగా నున్నది. ఒకసారి పెరటిలోని కేగి యొడ లార్చుకొని వచ్చెద. (అని నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—(బ్రాందిసీసా యెత్తి) ఇదిగో- యిఁక రవంత పోయనిండు-

రఘు—నో నో! యిఁక వలదు- ఇక్కడికే యెక్కు వైనది !

కస్తూ—నాలుగు చుక్కలు- నన్ను చంపుకొని తిన్నట్లే- నా మనవి వినక తప్పదు ! (అని బలవంతముగా గ్లాసునిండ పోయును.)

రఘు—గడ గడ త్రాగివేసి, గ్లాసు క్రిందఁ గాఱవేయును.)

కస్తూ—మీకుఁగూడ నుక్కగా నున్న దేమో- విసరుదునా ?

రఘు—(మైకముతో) విష్వద్దునా అంటావా? విషి-శ్రే- వి- షి- శ్రే- విష్కీ- మంచిదా- షాంపేను మంచిదా- అని- విష్వనాథం సేనూ తగువు పడ్డాం! తెల్సిందా? విష్కీ మంచి దంటాడు విష్వనాథం- షాంపెయిను మంచి దంటాను పెర్మ- ను వ్వే మాటావు?

కస్తూ—(తనలో) అయ్యగారి కందుకొన్నది! ఈ యుండలు తినిపించుట కిదే సమయము. (ఉండలు చేతఁ గొని, చాఁగలున నొడిలోఁ గూర్చుండి) నామాట విన్నచో- మీమాట కుత్తరము చెప్పెద.

రఘు—ఓ! వింటా! పెళ్లికొడుకు విన్నట్టు వింటా! పెయ్యి మీంద వెయ్యమంటే వేస్తా! (అట్లు చేసి) పెక్కిలి ముద్దు పెట్టుకోమంటే పెట్టుకుంటా! ఇదుగో- పెట్టుకున్నా! (అని యట్లు ముద్దు పెట్టుకొని) ఈసారి చెప్పు!

కస్తూ—నేను గన్నులు మూసినచో, మీరు నోరు తెఱవఁ గలరా? ఏదీ- చూతము- (అని యెడమచేత నతని కన్నులు మూయును.)

రఘు—ఓ! ఒక్క దెబ్బని! తెఱవనా?- ఇదుగో!(అని నోరు తెఱచును.)

కస్తూ—(కైమాయుండ నోట కుక్కి, నోరు మూసి పట్టుకొనును.)

రఘు—తెలిసింది! తెలిసింది! హబ్బా! కంపు! కంపు! హూక్! !

కస్తూ—నాతోడు- నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే! కసబిస నమలితిరా- కమలి వాసన బయులు దేరును.(అనుచు,నోటికి చేయి యడ్డు పెట్టును)

రఘు—(కొంచెము నమలి) ఔ నౌను- అనుకొన్నంత కంపు లేదు!

కస్తూ—ఈసారి చూడుఁడు! (అని యింకొకయుండ నోట వేయును.)

రఘు—(ఇష్టముతో నములుచు) నిజమే- నిజమే! ఈసారి గారిముక్క కంటె కమ్మగా వుంది! ఏదీ- యింకో టందుకో!

కస్తూ—(అదిగో-అదే అందము!(అని పళ్లెరము చేతిప్రక్క నుంచును.)

రఘు—(ఉండలు మెక్కుచు) అన్నట్టు, నీ వేమీ పుచ్చుకో లే దేమీ?

కస్తూ—నాకొక వ్రతమున్నది. ఎవరైన గ్లాసు నింపి, యందింపవలెను.

రఘు—అయితే, నే నందిస్తా! (అని గ్లాసు నింపి, నోటి కిచ్చును.)

కస్తూ—ముందు మీరు కొంచెము పుచ్చుకొని, శేషము నా కీయవలెను.

రఘు—షెబాష్!- అదీ షోకు! (అని యీల్లు వేయును.)

కస్తూ—ఈసారి వంతు నాది. (అని గ్లాసు నింపి, కొంచెము త్రాగి, అతనినోటి కీయఁ బోయి) ఏమిటి యాలోచించుచున్నారు?- ఎంగిలి యనియా?-

గీ. బ్రాందిసారాలకును, పాన • పాత్రములకు
బిత్తరుల మోవులకును, కా • ఫీ హోటళ్ల
చిప్పలకును, బూటకూళ్లిండ్ల • చెంబులకును-
నెంగిలియు, నెగ్గు నను నవెం • దేని గలవె!

రఘు—ఎవ డన్నాడు ఉన్నా యని?-ఎవడైనా ఉన్నా యంటే-పడ్డాన్ని పొమ్మందాం! ఆ! (అని నోరు తెఱచి, నోటఁ బోయఁగా మ్రింగును.)

కస్తూ—నా కిప్పుడు నచ్చినారు! ఇంతటినుండి యీశరీరం మీది!

రఘు—నీ శరీరం నా దైతే- నా శరీరం నీది! నా ప్రాణం నీది! నా యెస్టేటు నీది! నా గుఱ్ఱాల్నీవి!నా కుక్కల్నీవి- నా- వ- న్నీ-నీవి!

కస్తూ—మిగిలినవానిమాట కేమి కాని- మీ శరీరము నా దన్నారు గదా- మీ శరీరమునం దున్నవికూడ నా వేనా?

రఘు—ఓ! సర్వం నీవే! నీవే సర్వం- సర్వానికీ నీకుం-సాం సేను శస్త్ర!

కస్తూ—అట్లయిన, మీ వ్రేలి యుంగర మొకటి నా వ్రేల నిడికొననా?

రఘు—అన్ డౌటెడ్లీ! (Undoubtedly) ఇదుగో యిది రవ్వ- ఇది కెంపు- ఇది పచ్చ- ఇది నీలం- ఇందులో నీకిష్టమయింది తీసుకో!

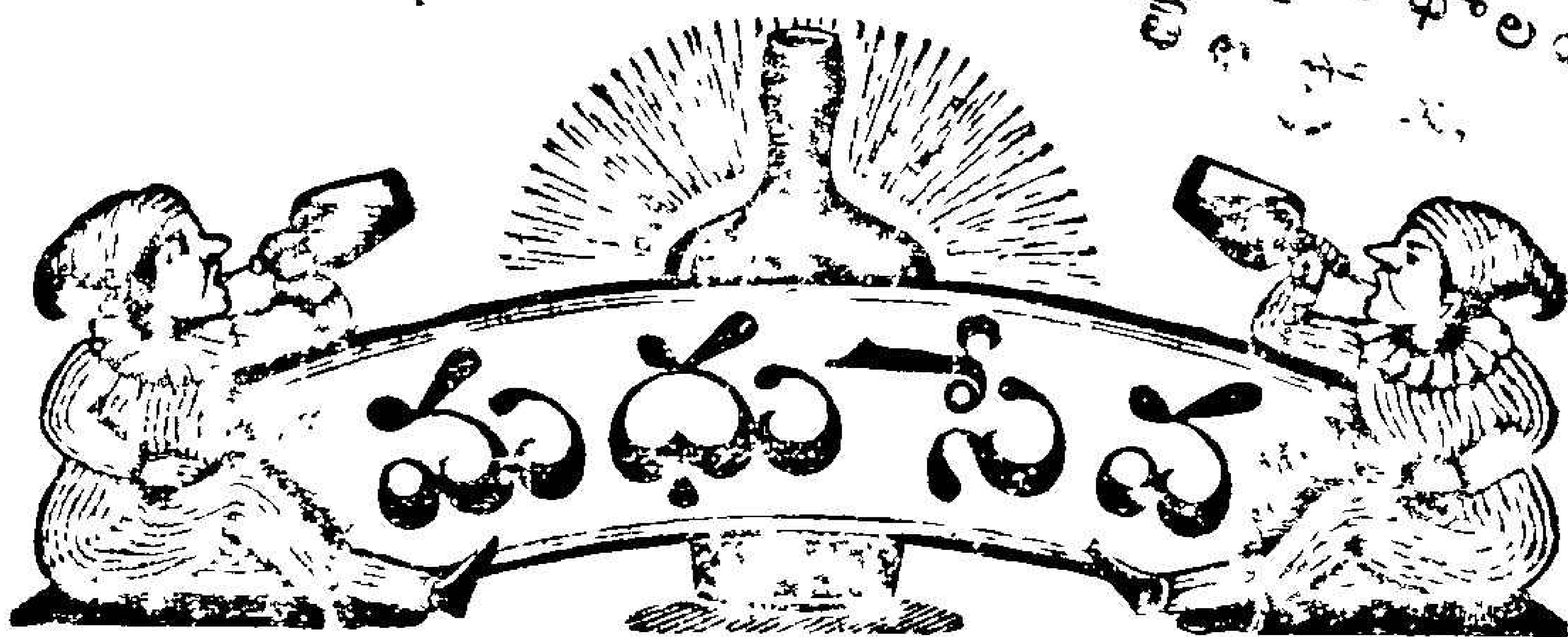
కస్తూ—(చూచి. అన్నియు నాకన్నుల కందముగానే యున్నవి. ఇం దేది తీసికొనను!

రఘు—అయితే, అన్నీ తీసుకో! (అని యన్నియుఁ దీసి యిచ్చును.)

కస్తూ—(వ్రేళ్ల నుంచుకొని) ఈసారి యీ యుంగరముల చేతితో నిచ్చునది పుచ్చుకొని చూతుఁడు! (అని గ్లాసు నింపి త్రాగించు చుండఁగా తెర పడును.)

ఇది చతుర్థాంకము.

పంచమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—రాజవీధి.

రంగఁడు——(మధుపాన మత్తతచేఁ దూలుచు, పాడుచుఁ బ్రవేశించి)
సుక్కా! నీ బొడ్డు పొక్క! సురుకు సెయ్యవే!- రమ్మ- సుక్కా-
కక్క ముక్కా, సీకు ముక్కా- కాల్సి పెడతానే- రమ్మ- సుక్కా!
ఇరుగు పొరుగు నవ్వనీ- యింటివాళ్లు తిట్టనీ
పసుగు పరుగూ వొచ్చి నీమ- పాల బడతానే- రమ్మ- సుక్కా!
పిల్లా జెల్లా మాడనీ- పెళ్లాం దెబ్బ లాడనీ
కల్లుకిందా నీకిందా- కర్చుపెడతానే- రమ్మ- సుక్కా!
ముక్కూ మూతీ పగిల్నీ- ముంగలిపళ్లూ రాల్నీ
తొక్క లూడీ పోయిందాకా- దొర్లుతానే- రమ్మ- సుక్కా!

(చరాలునఁ దిరిగి చూచి) ఎవ డా నవ్వేవాడు! నన్న షూసి నవ్వినోడు నా మీదనుంచి బలాయిలు! తాగేటప్పుకు నవ్వారంటే- దవడపళ్లు రాల్తాయి! కులాసా కోసం గుక్కెడూ- షోక్కోసం పోలెడూ- దజ్జా కోసం తప్పెడూ- తాగితేమాట్టరం తప్పేంవిటి? ఎవడు తాగనోడు? నా తాతతాగాడు- నా టండ్రీ తాగాడు! నీ తాత తాక్కపోతే- నిలువునా కొరతెయ్యి! తెల్సిందా? నీ టండ్రి తాక్కపోతే- నిడదోలు మసుసులో వూరెయ్యి! మళ్లీ మాట్టాడావంటే మరామెసు! ఆగు! ఆపాట్నాగు! దగ్గిరి కొచ్చావంటే తన్నా! పాగదీసి టన్నానంటే- పాకిరేవులో దొల్లి పడాలి! అయితే, కాసుకో మరి! అన్నా! యిదుగో టన్ను!

(అని యెదుట నెవరో యున్నట్లు తన్నఁబోయి, వెలికిలఁ బడి) కాఁ లేదు- పిత్తు కా లేదు! కావలిస్తే యీపు చూసుకో! కూ కుంటే కుక్కపిల్ల- లెగిస్తే లేడిపిల్ల- కాదన్నావోడు గాడ్దిపిల్ల! ఇదుగో- లేస్తున్నా- లేశా! (అని లేవఁబోయి మరలఁ గూలఁబడి) ఒరే! పట్టి కొడ్తే యిల్లా కొట్టాలి! పెళ్ళాన్నో క్షంతా- నామీద నుంచి బలాదూరు! దీనిమీఁ దింకో డ్రాం పడితే- దివిటీలా గలిగా. నన్ను మాశే! (అని యెట్లో లేచి)

త్రియ్యాని మామిడి పండ్రూ- పండ్రూ-
త్రినబోతే డోరకాదు- త్రీపూలు మొండ్రూ. త్రియ్యా.

త్రీపులు మొండ్రు- త్రీ-పు-లు- మొండ్రు! ఎందులో వుంది త్రీపి? చెప్పకుంటే- మీరు పారా పెజెంటు! మామిడిపండ్రు త్రీ పన్నావోడు- పూండిగాడి కొడుకు! ఇష్టఁవొచ్చినంత త్రీపి యీత కల్లులో వుంది! ఆఁటీకల్లు- టల్లి; యీటకల్లు- పెళ్లాం! ఇహిహి హీ! ఇహిహిహిహీ! ఇహిహిహిహిహీ! ఈటకల్లు త్రాగే- యిందుకుడు- పెందురు డయ్యాడు! ఈటకల్లు త్రాగే- యిష్షా మిత్తుకుడు-యీరబద్దుడు డయ్యాడు! ఇహిహిహీ! ఇహిహిహిహీ!

ఇష్టం వెళ్ళి త్రాగుటాను- యీటా కల్లు,
తరవా వెళ్ళి త్రాగుటాను- తాటి కల్లు;
పగ వెళ్ళి త్రాగుటాను- పట్ట సారా.
రాత్రి వెళ్ళి త్రాగుటాను- రమ్ము సారా.

(చరాలునఁ బ్రక్కకుఁ జూచి) ఎవడా యెక్కిరించేవోడు! ఎక్కిరించినోడి గుండె మీఁద- యెగిరి తన్నా! కైదులో కెళ్లొచ్చాననా- కళ్లు మిటకరి స్తున్నావు? కన్నఁ వే శెళ్లానా- కైదులోకి? త్రాగడానికి డబ్బు లివ్వకపోతే- త్రలకాయ పగలే శెళ్లాను! ఆళ్లెల్లు కూకుండి- హాయిగా తినొచ్చాను! మళ్లీకొడ్తాను- మళ్లీ యెళ్తాను! పర్మాకరోడు జైల్లో సారాకూడా పోయిస్తే- పచ్చిందాకా జైల్లోనే వుంటాను!

అపనా- తన్నా- మన్నా- మారోరి బై రన్నా. అపనా.
మారోరి బై రన్నా- మంచోడు బై రన్నా. అపనా.
పింతపెట్టూం పిగురు షూడు- పిన్నదాని పొగరు షూడు,
రాజమండ్రీ యెల్లి షూడు..రమ్ము సారా ట్రాగి షూడు. అపనా.

(ముందునకుఁ జూచి) ఎవ డా వచ్చేవోడు ?- పెద్మలాగున్నా డే!- ఆడే- ఆడే. బాబుగారి షావ్కారింతా యీడు పడడేస్తున్నాడు ! ఈ పూట కర్సు- యీడిదగ్గిర లాగాలి. కాష్టేపు పెద్దమనిషిలాగు కనపడతా ! (శరీరము బిగఁబట్టి నిలుచుండును.)

శర్మ—(ప్రవేశించి, చూచి, యులికిపాటుతో)ఇదుగో- యీ టెర్రిబిల్ ఫెల్లో (Terrible fellow) యెప్పుడో జైలులోనుండి దిగినాఁడే ! మరల నూరిలో మరిడీదేవత ప్రవేశించిన దన్న మాటయే ! ఈ రాస్కెల్ (Rascal) కంటఁ బడకుండ నీ ప్రక్కసందునఁ బడి పోదునా ? (ఆలోచించి) కాదు కాదు- ఇటువంటివాని కేమయిన చేపుచు, చేతిలో నుంచుకొనుటయే మంచిది. అవసర మైనచో- విశ్వాసరావు నొకసారి వీనిచే నతికింపను వచ్చును. (అని నడచును)

రంగ—దణ్ణాలండి బాబూ దణ్ణాలు! తవరికోసఁవే షూస్తున్నా !

శర్మ—ఇదిగో- వచ్చినావా ?- యీమధ్య నీవు లేక యూరంతయుఁ జిన్నబోయినది !

రంగ—పిత్తం పిత్తం! రంగడిపంగతి మీరు కనిపెట్టారు ! మీ పాడాలు పట్టుకుంటే- పాపాలు పోటాయి! (అని పాదములు పట్టబోవును.)

శర్మ—పోయినవి- నీ పాపము లన్నియు పోయినవి- లెమ్ము.

రంగ—నే లేవను!- ఈపూట కర్సు మీ రివ్వాలి- నే లేవాలి !

శర్మ—ఇంతే గద ?- ఈ పూఁటనే కాదు- ఇది మొదలు నీకు లేనప్పుడెల్ల యిచ్చెదను. ఇఁక లేచి, నాతో రమ్ము.

రంగ—(లేచి) వో- అల్లాగైతే- మీ అడ్డరు పెకారం నడుస్తా! మీరు తిట్టమను నోళ్ళి తిడ్తా- మీరు కొట్టమను నోళ్ళి కొడ్తా !
(అని వెంబడింపఁగా- ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది చావడి.

రఘు—(ఒంటరిగాఁ గూరుచుండి) ఎంత దుర్దినమో కాని- నేఁ డెచ్చటను బదులే పుట్టినదికాదు! నాయనగారి నవరత్నమాలిక యుండఁబట్టి—తాకట్టునకుఁ బంపి, ధైర్యముతోఁ గూర్చుండుట కవకాశము చిక్కినది. శర్మ వెళ్లి చాలసేపయినది; ఇంతసేపేమి చేయుచున్నాఁడో చెప్పుమా! ఒంటిపాటునకంటె నోపరాని దింకొకటి లేదు గదా!

గీ. చంద్రునిని చుట్టుఁ జుక్కలు ♦ సాని- మిత్రు
లెవని చుట్టును నుండ్రొ ♦ వాఁడె కృతార్థుఁ;
డెవఁడు మరుభూమియందలి ♦ యొంటిమోడు
కరణి నొంటరి యగు- నాఁడె ♦ కష్టజీవి!

కాలక్షేపమునకుఁ గస్తారివంటిది మఱి లేదు! సంవత్సరములు దానికడ క్షణములక్రిందఁ గడచిపోవును!

—పలికిన. పారిజాతములు ♦ పమ్మినయట్లగు; వాలుచూపులన్
జిలికిన- క్రొమ్మెఱుంగులను ♦ జిమ్మినయట్లగు; నీటు వాటిలన్
గులికినఁ- బూవుటమ్ములను ♦ గ్రుమ్మినయట్లగు; ఛాయ వచ్చినన్
గలకలలాడుచుం దినము ♦ కామిని యై చనుదెంచిన ట్లగున్!

(వినుట నభినయించి) అదుగో- శర్మ వచ్చుచున్నాఁడు! (అని చూచి, యంతలోఁ దెల్లపోయి) అయ్యో దేవుఁడా!- శర్మ కాఁడు- విశ్వాసరావుగారు! ఈయన కొంటిగాఁ గంటఁ బడకుండ నిక్కడి కిన్ని దినములనుండియో కాలము గడుపుకొని వచ్చినాను! ఈ పూఁట నిఁకఁ బట్టువడక తప్పదు! ఔరా! అంత చనవుగల విశ్వాసరావుగారి కెంత భయపడవలసి వచ్చినది!

సీ. బడి మాని తిరుగు తుం ♦ దుడుకు విద్యార్థికి
తన యయ్యవారి ద ♦ ర్శనము వోలె

కన్నంబు వైచి పో • వున్నట్టి దొంగకు
పోలీసువాని దా • పురము వోలె
కుడువక ముడువక • కూడ్చు లోభికి
రాటించు గురువుల • రాక వోలె
మిండతత్తై హద్దు • మీఱిన చెడిపెకు
నాథుని సన్నిధా • నంబు వోలె
తప్పుదారులు మరగి స్వ • తంత్రవృత్తి
మసల గోరెడు వారికి • మాన్యజనుల
సంగతి సమస్తవిధముల • జంకు, గొంకు
గించయు, ననహ్యమును గలి • గించు గాదె!

విశ్వా—(ప్రవేశించి, తనలో) ఓహో! బాబుగా రొంటరిగానె యున్నారె! ఔరా! మద్యవిష మీయన నెంతగా మార్చివేసినది!

సీ. నిండు జాబిల్లిని • నిరసించు నెమ్మోము
కడుగని, తోమని • కంచ మయ్యె!
తమ్మిపూ రేకుల • తలదన్ను కన్నులు
గరిసిపోయిన గాజు • గరిటె లయ్యె!
పసిడి యద్దంబుల • భంగించు చెక్కులు
కుట్లు లూడిన చెప్పు • టట్టె లయ్యె!
చిగురాకు డొప్పల • జిన్నబుచ్చెడు మోవి
తడి యూడిపోయిన • వడియ మయ్యె!
చూడ ముచ్చట గొలిపెడు • సొబగుమేను
వాడిపోయిన లేజొన్న • కాడ యయ్యె!
శివుని గళ మొక్కటియె నల్పు • చేసినట్టి
కాలకూటంబు సురకన్న • మేలు కాదె!

రఘు—రండు మామగారు! రండు. ఏమిటి విశేషములు?

విశ్వా—బాబు! ప్రత్యేకము చెప్పదగిన వేమియు లేవు. ముఖ్య విషయములు కొన్ని ముచ్చటింపవలసివచ్చినాను. (కూర్చుండును.)

రఘు—అలాగునన్నా? అయ్యో- నాకిప్పు డవకాశము లేదు గదా! పదిమంది మిత్రుల కీపూటఁ దోటలో బాలు. అతిశీఘ్రముగా నే నిప్పు డచ్చటి కేగవలసి యున్నది. మనము రేపు మాటాడు కొనఁ గూడదా?

విశ్వా—బాబు! తమ బాలుకంటె నిది తక్కువ విషయము కాదు. ఈ యేటి కిస్తీ యింతవఱకుఁ జెల్లింపనందున—ఇరువదినాలుగు గంటలలోఁ జెల్లించి తీఱవలెనని ఈ పూఁట నోటీసు వచ్చినది.

రఘు—ఇంతవఱ కేల చెల్లింప లేదు?

విశ్వా—సొమ్ము లేక.

రఘు—అదేమి?- హాలుసాలు సిస్తులు వసూలు కా లేదా?

విశ్వా—వసూలును నైనవి - వడ్డీలక్రిందను బిల్లులక్రిందను వ్యయము నయినవి.

రఘు—వడ్డీలు నిలుపు సేయక పోతిరా?

విశ్వా—వడ్డీలు నిలుపు చేసినచో - వాయిదాలు గుజస్తు పడి, దండనషరతుల ననుసరించి దండుగ లిచ్చుకొనవలసి రాదా?

రఘు—అట్లయిన, నే బాపిరెడ్డియొద్దనో బదులు తీసికొందును.

విశ్వా—ఆ తారులాటయు నైనది- ఎక్కడను ఎజ్జని యేగాని పుట్టలేదు!.

రఘు—ఇదివఱకుఁ బుట్టకున్న- నీ యిరువదినాలుగు గంటలలోఁ బుట్టఁ గూడదా?

విశ్వా—పుట్టకున్న, నిరటివలెఁ బుక్కిటివఱకును రాదా?

రఘు—అన్నట్లు నిరు డెట్లు చెల్లించితిమి?

విశ్వా—అయినమట్టున కొక గ్రామ మమ్మి చెల్లించితిమి.

రఘు—అట్లయిన, నీయేఁ డింకొక గ్రామ మమ్ముదము.

విశ్వా—(తనలో) హరహరా! ఆకారమే కాదు- బుద్ధికూడ బుగ్గియైపోయినది!

గీ. మద్యపాన మను కార్చిచ్చు ♦ మానవుఁ డను
తరువునకు సోఁకె నంతనే ♦ తత్తడవయు

వమ్ము లనియెడి కొమ్మలు ♦ వమ్ము చేసి,
బుద్ధి యను చేతతోఁగూడ ♦ బుగ్గి సేయు !

రఘు—ఏమి మామగారు !- ఏ గ్రామము విక్రయింతము ?

విశ్వా—బాబు ! అందులకుఁ గూడ నిప్పు డవకాశము లేదు. ఏగ్రామమున కాగ్రామము తనఖాలలోఁ దల మునిఁగి యున్నది !

రఘు—అట్లయిన, మన మిపు డాచరింపవలసిన దేమిటి ?

విశ్వా—అదే నా కేమియు తెలుపోక- మీ కడకు వచ్చినాను.

రఘు—అట్లయిన, నే నీరాత్రి యాలోచించి రేపు సాధనము చెప్పెద. ఈపూఁట కింతటితో నన్ను విడిచిపెట్టుఁడు.

విశ్వా—మఱియొక ముఖ్యవిషయమునుగూర్చి మనవి చేయవలసి యున్నది. వారమువినములలోఁ బయిక మీయనియెడల వ్యాజ్యము వేసెద నని వరదయ్య నోటీ సిచ్చినాఁడు.

రఘు—ఇంకను నాతని కీయవలెనా? తీసికొన్న దెంత? తీర్చిన దెంత?

విశ్వా—తీసికొన్న దెంతయో కాని- పత్రములో నున్నది పదునాఱు వేలు-ఇప్పటి కిచ్చిన దిరువదివేలు-ఈయవలసిన దిరువదిరెండు వేలు.

రఘు—ఇం తేగద! ఈరాత్రి నేను మాటాడెద లెండు. ఆకట్ట యేమిటి?

విశ్వా—ఇవి యీదినమున వచ్చిన బిల్లులు- ఇది కస్తూరి చీటి.

రఘు—కస్తూరి చీటి యే మని ?

విశ్వా—వెంటనే వందరూపాయలు పంపు మని !

రఘు—పంపినారా ?

విశ్వా—వందకానులైన లేనప్పుడు-వందరూపాయ లెట్లు పంపఁగలను!

రఘు—ఏమీ !- దివాణ మంత దీనదశలో నున్నదా ?

విశ్వా—బాబు ! యేమి మనవి చేయను !..

సీ. ఎంత వ్యయించిన ♦ నెప్పటి కప్పుడె
పెరిఁగెడు దరి లేని ♦ సిరులతోడ
ఏవేళ వచ్చి పో ♦ యెడు కవి పండిత
బంధు మిత్ర ప్రజా ♦ ప్రతతితోడ

స్వజనంబువలె సర్వ ♦ సౌఖ్యంబులం బాలు
గాంచెడు విద్యార్థి ♦ గణముతోడ
ప్రాణంబులేని య ♦ ర్భకునేయు సమకట్టి
కొలిచెడు సేవక ♦ కోటితోడ
డంబు మీఱిన తమ దినా ♦ నంబు నేఁడు
సర్వ విషయంబులందును ♦ సన్నగిల్లె !
అకట ! మీ రిక నైన సిం ♦ హాసలోక
నం బొనర్పనియెడల నా ♦ శంబె యొసఁగు !

రఘు—అట్లయిన, నందులకు నేఁ జేయవలసిన దేమో చెప్పరాదా ?

విశ్వా—కస్తూరియింటఁ గాలు పెట్టకుండుట ప్రథమ కర్తవ్యము.

రఘు—అయ్యయ్యో !- పాప- మదేమి చేసినది !

విశ్వా—అదేమి చేసిన దని కాదు-అదేమి చేయలే దని సెలవిండు!-

ఉ. నిలువునఁ గల్లలుం, గరము ♦ నీచపు టూహలు, మేటి యిచ్ఛకం
బులు, బహు మాయలు, న్వివిధ ♦ మోసములుం దమ సొమ్ముగా విటా
వళులను దోచు వేశ్య తల ♦ వాకిటఁ గాలిడి, ధూర్త కానివాఁ
డిల నొకఁ డేని, మమ్ముచు ♦ నేల నిజంబుగఁ గానిపించునే ?

రఘు—మామగారు! అందఱి నా మానికనే గొలుచుట న్యాయమా? కస్తూరి యెల్ల వేశ్యలతోఁ గలిపి లెక్క పెట్టవలసినది కాదు.

గీ. తలఁప, విశ్వాస మన్నది ♦ దాని సొమ్ము
దయయు, సత్యంబు లనునవి ♦ దాని మాటఁ
లట్టి సద్గుణాఖని వేశ ♦ యౌఁద్రయుండదె
కాదు- కులకాంతలందును ♦ గానఁ బడదు !

విశ్వా—బాబు! మీకే కాదు- ప్రతివిటునకు నిదే వెఱ్ఱి ! కాని-

కం. కల్లని కాకియు, ముడుసుల
నొల్లని సునకంబుఁ, దీపు ♦ లోడెడు నేముఁ
జల్లని నిప్పుం గలిగిన-
వల్లిక గణికా ప్రియ ♦ సానియుఁ గలుగున్ !

రఘు—అవునా?- అట్లన్నారు గనుక నా ప్రతిజ్ఞ వినుడు-

ఆ. ఎవ్వ రేని, యెన్నఁ ♦ డేనియుఁ గస్తూరి
యెడల నించుకంత ♦ యెగ్గు నాకుఁ
జూపఁ గలిగి రేని ♦ సూనృతంబుగ నా కు
ణంబ దాని పీడ ♦ నాడు నాఁడ!

విశ్వా—(వినుట సభినయించి) బాబు! ఎవరో వచ్చుచున్నారు. ప్రస్తుతము నాకు సెలవు! దయచేసి, తమ ప్రతిజ్ఞను మాత్రము మరాకు పడకుండు! (అని లేచి, యీవలకు వచ్చి, ప్రవేశించుచున్న శర్మను జూచి తనలో) నాయనా- నీవేనా! నీవు దాపరించిన తరువాతనే మా ప్రభువున కింత నీచదశ పట్టినది!

ఉ. బంగినపల్లి మామిడిని ♦ ప్రౌఢిమెయి స్వవముష్టిఁ జేయు రీ
తిం- గుణవంతు, మత్ప్రభు, న ♦ దీర్ఘమనస్కుఁ, బ్రియ వచస్కు, ని
ర్భంగి నితాంత హేయ మధు ♦ పాన పర యణుగా నొనర్చి, వా
రాంగన పంచకుఁ దగిచి ♦ తౌర! క్రమంబుగఁ బాపచిత్తుఁడా!

కనక నే ఖలమైత్రి కూడ దన్నారు. సందియ మేమి?-

ఉ. ఆడగవచ్చుఁ బన్నగపు ♦ యంబులతో భయ ముజ్జగించి; ము
ద్దాడగవచ్చుఁ జిచ్చును న ♦ యంబుగ దోసిట సంగ్రహించి; నె
న్నాడగవచ్చు వ్యాఘ్రము నివాహంబులఁ దెంపు వహించి; యెన్నఁడుం
గూడగరాదు దుర్జనులఁ ♦ గూడిన ముప్పు ఘటిల్లి తీరెడున్!

(నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రవేశించి) అరరే! బాబుగారితో మాటాడుట కిప్పుడీ పూలున కవకాశము చిక్కిపోయినది గదా! ఎప్పుడేమి చెప్పి నాపై నేవగింపు కలిగించునో యని యెల్లప్పుడు నాయన నంటఁ గాగియే యుండును. ఈ పూట నే నావనిమీఁద వెళ్లుటచే- ఈ డాంకీ (Donkey) కవకాశము దొరకినది! అయిన, న దేమి చిత్రమో కాని- యాతనికడ నాయన యీశ్వరవేసు సోఁకిన పాముపలె నగును! మగవానికి మగవాఁడు జడియుటకంటె

మతిమాలినసేన మే మున్నది! ఈవిషయము నాకు నేనే సాటి.

చ. జడియఁగలేదు చిన్నప్పుడు ♦ స్వాంతమునం బడఁబొజ్జ కెన్నఁడున్
జడియఁగలేదు తండ్రికిని ♦ సాఁకిన తల్లికిఁ గూడ లేశమున్
జడియఁగలేదు పెద్దలను ♦ ఛాందసమూర్తుల కస్లై- యిప్పుడో
జడియుచు బ్రహ్మ కేని యుని ♦ జంబుగ నాతని యబ్బ కేనియున్!

ఈతని కుద్వాసనము చెప్పింపకున్నచో నా కిచ్చట నేమము లేదు. అందులకై యనేకాలోచనములు సేయుచున్నాను. కాని మున్మ చూతము- (ముందునకు నడచును.)

రఘు—ఇదిగో- యిప్పటికా వచ్చితివి! నీవు లేక, విశ్వాసరావుగారి చేతిలో నిమ్మకాయవలెఁ జిక్కువడ వలసి వచ్చినది!

శర్మ—అలాగునా!- అట్లయిన నేదో విశేష మున్న దన్నమాటే!

రఘు—కడమ విశేషముల కేమి గాని- కస్తూరినిగూర్చి మా యిరువురకును గావలసినంత గ్రంథము నడిచినది.

శర్మ—ఏ మని?

రఘు—కస్తూరికూడ కడమ వేశ్యలవంటిదే యని యాయన వాదము.

శర్మ—అంత పూలా మీ ఆల్‌రౌండు మానేజరుగారు! అందులకు మీ రే మన్నారు?

రఘు—కస్తూరియెడ కాసింత లోప మెవ్వ రైనఁ జూపఁ గలిగినచో- తత్క్షణమె విడిచిపెట్టెద నని డంకా కొట్టినట్లు చెప్పినాను.

శర్మ—కాపిటల్! ఆమాటతో ఆయన మాడిపోయి యుండవలెను!

రఘు—అ దేమో నాకుఁ దెలియదు కాని, అంతలో నీవు వచ్చినందున, ఆమాట పరాకుపడ వల దని నన్ను హెచ్చరించి, లేచి చక్కఁబోయినారు.

శర్మ—(తనలో) అట్లయిన, నతఁ డేదో వంక చూపుటకు యత్నింపక మానఁడు. కాబట్టి, కస్తూరియు నేనును గాసింత కన్ను తెఱచికొని యుండుట మంచిది.

రఘు—అన్నట్టు- నీవు వెళ్లిన పని యే మయినది?

శర్మ—హారముమీఁద మీ సెలవు ప్రకార మైదువందలును దీసికొన్నాను. తోఁచిన సామగ్రి కొని తోఁటలోని కంపినాను. ఇదిగో యీనోటు మిగిలినది (అని యొక నోటు తీసి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటు విప్పి చూచి) ఏమి- నూఱు రూపాయలవఱకును మిగిలినవిగా! ఈచిత్రము చూచితివా ?- యీనోటు నెంబరు ముప్పదిమూడువేల మూడువందల ముప్పదిమూడు! అన్నియు మూ డంకెలే !

శర్మ—అలాఁగనా ! నే నాసంగతి గమనింపనే లేదు !

రఘు—(నోటు బల్లపై నుంచి)అట్లట్టు,కొన్న వే మేమిటో విన లేదు.

శర్మ—(జేబులోని జాపితా తీసి) ఇవిగో యివి: టెన్ విస్కీలు- ఫైవ్ షాంపెయినులు- సిక్సు పెట్రోలు- ఫోరు హాక్కులు- సెవెన్ క్లారెట్లు- ట్వెల్వు పోర్టులు- ఫోర్ డాగర్సు- త్రీ ఎక్షాలు- ఫార్టీ సోడాలు- ఫార్టీ లైమ్‌జ్యూసులు- ఫిఫ్టీన్ కోడిపెట్టలు- ఫైవ్ సేర్సు లేడిమాంసము- ఫైవ్ సేర్సు మేకమాంసము- ట్వెంటీ పెయిర్సు మేకకాళ్లు- త్రీ సేర్సు పొటేలు మాంసము- హండ్రెడ్సు కోడిగుడ్లు- రెండువీసెల రొయ్యపప్పు- ఆఱు చిన్నడబ్బాల యావునేయి- బిందెఁడు పాలు- రెండు టీ డబ్బాలు- రెండు కాఫీ డబ్బాలు- రెండు కోకో డబ్బాలు- సిక్స్టీ సిజరు సిగరెట్ల పెట్టెలు- నాలుగు చీట్లపేకలు- పై సంబారములతో పదిసేర్ల పలావు బియ్యము-

రఘు—సరి కాని- నంజుడు లేమిటి ?

శర్మ—కోడిమాంసము పలావు- లేడిమాంసము కురమా- మేకమాంసము పకోడీ- మేకకాళ్ల సూప్- పొటేలుమాంసము కైమాలడ్డు- కోడిగుడ్ల యట్లు- రొయ్యపప్పు వేఁపుడు-

రఘు—ఆఁగు! ఆఁగు! ఆయన యెందులకో మరల వచ్చుచున్నారు

విశ్వా—(చరచర ప్రవేశించి) బాబుగారి పంతమే నెగ్గినది ! అమ్మాయిగా రీపూఁట నైదుగంటల రైలులో వచ్చుచున్నారు ! ఇదిగో టెల్లిగ్రాం ! (అని తంతివార్త యిచ్చును.)

రఘు—(తదేకదృష్టితో తంతివార్త నవలోకించును.)

విశ్వా-(రఘునాథరావు ముఖలక్షణములను జూచుచు నిలుచుండును.)

శర్మ—(తనలో) ఏస్! యీ సమయమున నానోటు సంగ్రహించి, యీతనిపై ననుమానము కలిగించి, యీపూటనె తిలోదకము లిప్పించితినా- యిక నీతనింగూర్చి భయపడవలసిన పని యుండదు. (మెల్లగా నోటు సంగ్రహించి, లోపలిజేబులో నిడికొనును.)

రఘు—సరే- యెవరు రానున్నను నాకు నా యెంగేజిమెంటు(Engagement) తప్పదు. కైలుకడకు మీరు వెళ్లి తీసికొనిరండు.

విశ్వా—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

శర్మ—బాబు! యెవరా వచ్చువారు?

రఘు—ఇంకెవరు- మా యింటియాబిడ గారు! కార్యమై మూడేండ్లయినది- కాపురమునకుం బంపుండని నే నడుగ లేదు; నే నడుగలేదని వారు పంపలేదు! చివర కాబిడకె శివ మెత్తినది కాంబోలు- తనంతటం దానె దయచేయుచున్నది!

శర్మ—అన్నా! యీమాట విన్న- కస్తూరి కడుపు పగిలి చచ్చునేమో గదా!

రఘు—అదేమి?

శర్మ—ఆమెకు మీపైం గల యనురాగ మట్టిది. పది నిమిషములు మీ రగపడకున్న బ్రతుకం గలదా!

రఘు—వెఱ్ఱివాండా! కస్తూరిని విడిచి నేనుమాత్రము గడియ తడయం గలనా! ఈపూంట నిప్పటి కిరువదిసారులు జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అన్నట్లు మఱచితిని- సొమ్మునకొఱకు విశ్వాసరావుగారికి కమ్మ వ్రాసినది- పైకము లేక యాయన పంప లేదు. ఇంతలో నీ నోటు కొనిపోయి దాని కిచ్చి రమ్ము. (అని బల్లమీంద వెదకుచు) ఏది చెప్పుమా- యిందాంకటి నోటు!

శర్మ—బల్లమీందనేగాం బడవేసినారు? (అని తానును వెదకును)

రఘు—మీందను, (క్రిందను జూచి) ఏదీ- యెక్కడను లేదే!

శర్మ--ఎక్కడను లేకేమి? అంటుకొన్నవారియొద్ద హాయిగా నందును!
రఘు—విశ్వాసరావుగారుతప్ప వే రెవ్వరును రాని లేదే?
శర్మ—విశ్వాసరావుగారికి సామ్మన్న విష మనియా మీ యూహ?
రఘు—శివశివా! యెంత చిన్నమాట లాడితివి?

గీ. ధర్మదేవత ధర్మము • తప్పవచ్చు
గ్రహము లాత్మీయ గతులను • గడవవచ్చు
హీన మంతయుఁగూడ వి • శ్వాసరావు
నీతిఁ దప్పఁడు, పలుకఁడు • నీచపుఁ బని.

శర్మ-కావచ్చును గాని- పైస్థితినిబట్టి లోపలి స్థితి నెఱుఁగుట కష్టము!

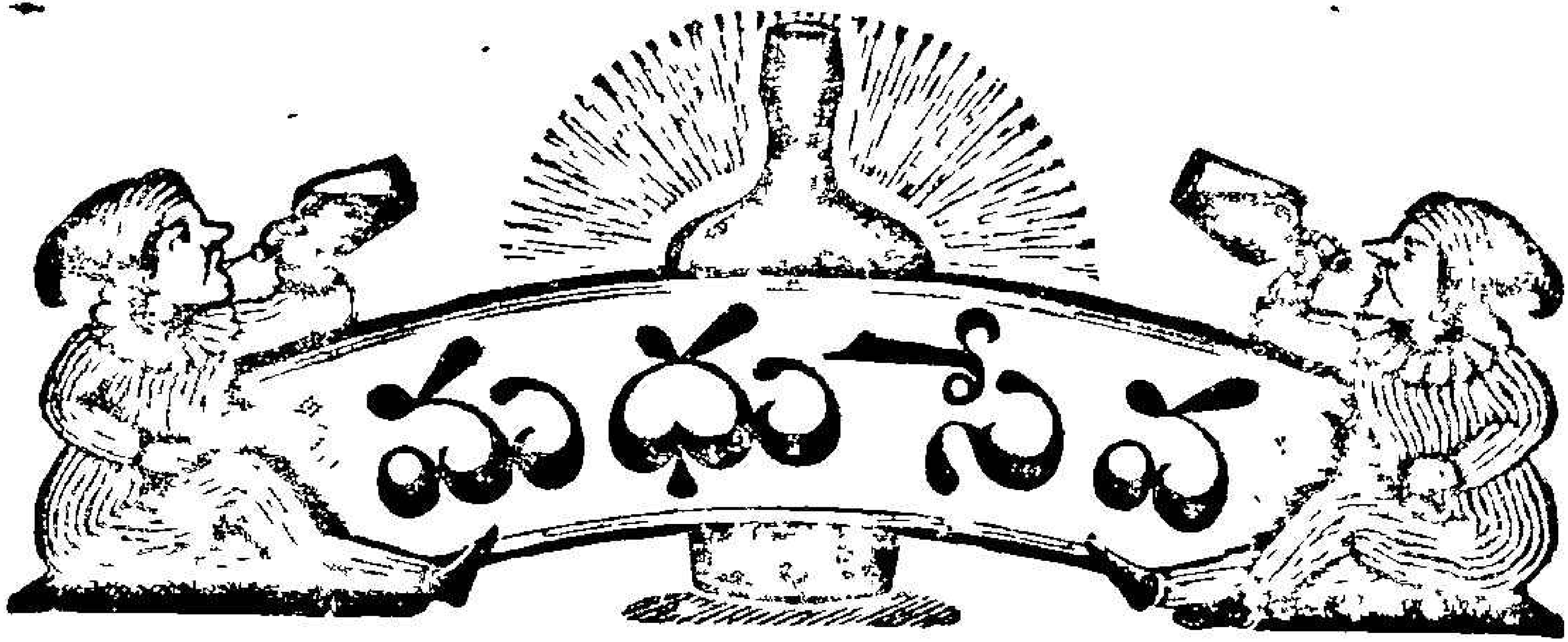
గీ. కడలి బాడబమును, మంచు • గడ్డ వేఁడి,
తాటి జొటియయు, నల చేవ • మ్రాని బోలు,
పంటి విసమును, మఱి, మేడి • పంటి పురుగుఁ
దెలిసికొన శక్య మగునె పై • స్థితిని బట్టి?

రఘు—నీ వెన్ని చెప్పిన నీవిషయమునందు నీతో నే నేకీభవింపఁ జాలను. ఆ నోటు నెంబరు మన కెన్నఁటికిని మఱపునకు వచ్చునది కాదు గదా?- ఎప్పుడో, యెచ్చటనో, యెట్లో, దాని కదియే బయటఁబడి-నిశ్చయముగా నీయభిప్రాయము నదే మార్పఁగలదు.
శర్మ—(తనలో) ఇఁక లాభము లేదు! ఈ స్కీము (Scheme) ఫేలయినట్టే! ఆల్ రైట్ (Alright) కానిమ్ము! (పయికి) బాబు! మీ రన్నమాట బహు సమంజసముగా నున్నది. కాని, యది మీయభిప్రాయమునె మార్చునో-నా యభిప్రాయమునె మార్చునో మాత్రము చూడవలసియున్నది. అదిగో- నాలుగు! అయిదు నిమిషములలో మీరు డ్రెస్సు వేసికొనవలెను. నేను వెళ్లి కారు గడపవద్దకు రప్పించెదను.

(ఇద్దఱు లేచుచుండఁగాఁ దెర పడును.)

ఇది పంచమాంకము.

షష్ఠాంకము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేడమీఁది పడక గది.

నిర్మల—(సర్వాలంకార శోభితయై, గదిగుమ్మములో నిలుచుండి) ప్రాణేశ్వరుని మొగము చూచి పదిప్రొద్దులు తక్కువగా మూఁడేండ్లయినది! తల్లి లేకపోవుటచేతను, తండ్రిగారు తలతిక్కవారగుటచేతను, భర్త పంతగొండి యగుటచేతను గాకున్న—నింతకాలము కన్నవారియింట నుండవలసిన దాననా! తమయాజ్ఞ నతిక్రమించి వచ్చినందులకై తండ్రిగారిక నా ముఖము చూడరు! కాని, నే నొనర్చినది నా కర్తవ్యమె కాని మఱియొకటి కాదు.

చ. కనకముతోడ నున్నపుడె ♦ కాంతి లసన్మణికిన్; మహీజముం
బెనగొనినప్పుడే లతకుఁ ♦ బెంపును, నింపును సొంపు; వీణెయం
దనరినయప్పుడే యినుప ♦ తంతులకు న్మధురస్వనంబు; స్త్రీ
జనమునకున్ నిజేశ్వరుని ♦ సన్నిధి నున్నపుడే సుఖోన్నతుల్.

జీవితేశ్వరుఁడు నా రాకకుఁ జిరాకె పడునో—సంతోషమె పడునో తెలియకున్నది! ఇంతవఱ కాయన యింటికి రాకుండుటంబట్టి నా హృదము పలుసందియముల పాలగుచున్నది! (ఉలికిపడి) అమ్మయ్యా అవిగో మేడమెట్లు చప్పుడగుచున్నవి ఆయనయే యై యుండురు! (గదిలోని కేగును.)

రఘు—(తూలుచుఁ బ్రవేశించి) మేడకు మెట్లు పెట్టినవాణ్ణి మొత్తగాట్టన్నినా పాపం లేదు! ఎందుకిన్ని మెట్లు—పడవనా—మొత్తుకోనా! పకమెట్టయితే—మొగిరి షక్కబొయ్యేవాణ్ణి!

దీ మోస్టు డర్టీ కింగ్ - వాకింగ్
దీ మోస్టు నాస్టీ కింగ్ - టాకింగ్
దీ మోస్టు లక్కీ కింగ్ - స్మోకింగ్
ది మోస్టు ప్లక్కీ కింగ్ - డ్రింకింగ్.*

వహ్వా ! వహ్వా ! కస్తూరి యీ పద్దెం వింటే, కౌగలించుకోక పోయిండా ! ఏదీ- మా వైఫ్ (Wife) గా రెక్కడున్నట్టు ! అదుగో- అగడిలో వుంట్రారు. అమ్మవారి దరిషెనం చేషినట్టు- ఆవిడ దరిషెనం చేస్తాం ! (గదిగుమ్మము చేరి) హాల్లో- మై డియర్ యెంప్రెస్ ; (Hallo my dear Empress) హౌ ఆర్యూ! (How are you) షుకంగా వచ్చినట్టా ? (గదిలోఁ బ్రవేశించి-భయముచే గవాక్షముకడకుఁ బోయి బల్ల నానుకొని నిలుచున్న భార్యను ఎగాదిగఁ జూచి) ఎక్షలెంటు ! (Excellent) యేం గ్రాండగా (Grand) తయారయ్యావు ! మూణేళ్లకూ మూడంగుళాలు పెరిగావే ! ఈ బ్యూటీ (Beauty) అంటూ షొంటఁవేనా- యెరువా? షొంటఁనైతే- షోగ్గానే వుంటావ్ ! నీమీాద పద్దెం షెప్పనా ?-
నీదు ఫేస్ రౌండు మూన్- నీదు నోస్ గోల్డు స్పూన్
నీదు టీత్ పెరల్ లైన్- నీదు లిప్ ఫ్రెంచి వైన్.

హ్వా! హ్వా! హ్వా! హ్వా! (అని మూడి కుర్చీలోఁ గూలఁబడును.

నిర్మ—(తనలో) ఓయి దేవుఁడా ! ఏమిఘోర మిది- ఈ వాలకమేమి- యీ వాగ్ధోరణి యేమి ! ఈయనకు పిచ్చి పట్టినదా- పిశాచము పట్టినదా ! లేక, నేను, స్వప్నావస్థలో నున్నానా- సన్నిపాతావస్థలో నున్నానా !

సీ. తళుకు నిగ్గులఁ దళ ♦ తళలాడు నెమ్మొగ
మెట్టు లీగతి మాడు ♦ గొట్టె యయ్యొ !
పరమ దయారస ♦ భరితంబు లగు కన్ను
లెట్టు లీగతి నగ్గి ♦ తుట్ట లయ్యొ !

* The most dirty king Walking - The most nasty king—Talking
The most lucky king Smoking -The most plucky king Drinking.

భారతీసతి కాట • పట్టగు నాలుక
యెట్టు లీగతి తాటి • పట్టె యయ్యొ!
దిరిసెనపూవు మా • దిరి నొప్పు సొబగుమే
నెట్టు లీగతి వంట • కట్టె యయ్యొ!
కరము మితభాషి యని పేరు • గన్న సుకృతి
యెట్టు లిటు నన త్రాగిన • పిట్ట యయ్యొ!
ఆయనే యీయనా!- లేక • యాయ నొకరు
నీయ నొకరున! దైవమూ! • యెఱుంగఁ జేయుము!

రఘు—ఏంవి టాలోచిస్తున్నావు? పద్యానికి బహుమనుకునే యేఁ విచ్చ నినా? ఒక్క ముక్క! ఆ ముక్క మూడుకోట్లు వెయ్యాలి! కస్తూరి ముక్కకన్న కమ్మగా వుండాలి' (లేచి సమీపింపఁబోవును)

నిర్మ—(అనహ్యాముతోఁ దనలో) రాను రామా? యీ దుర్వాసన యేమిటి! ముక్కు మూతిగి- తల పగిలిపోవుచున్నదే!- ఈ కిటికీ తెఱచినఁ గాని-యిచ్చట నిలుచుట కష్టము (అని యటు తిరుగును)

రఘు—చీ! చీ! సిగ్గు పడుతున్నా నా? అవు నవును- పెగ్గు తగిత్తే గాని- సిగ్గు పోదు! షె ర్లోఁ వన్నాడు- స్పిరిట్టు తగిల్తేగాని- స్పిరిట్టు పుట్ట దన్నాడు. ద టీజ్ ట్రూ! (That is true) పెగ్గు టగలాలి- నీ సిగ్గు సిఁవడాలి! ఇదుగో- పెగ్గు నా దగ్గరే వుంది! (అనుచు జేబులోని సీసా తీసి) వహ్వా! వహ్వా! యేఁవి స్వారూపం! ఏఁవి ప్పారమ్యం! ఏఁవి మాహాత్మ్యం! అమృతమూ యిదీ- అక్క చెల్లెళ్లు! ఆ యమృతం త్రాగి- అదితి (అదితి) కొడుకులు- దేవత లయ్యారు; ఈ యమృతం త్రాగి- భరతమాత కొడుకులు- పరంగిదొర్లవుతున్నారు! ముందు నేను కాస్త పుచ్చుకుంటా నట- టర్వాత నీకు త్రాగిసం తిస్తా నను. (సీసా యెత్తి త్రాగఁబోయి) డామిట్! పడదేం! హల్లో! వా ట్యే ఫూ లై యామ్!(Hallo! what a fool I am!) కార్కు నాట్ రిమూవ్డు! (Cork not-removed) ఏదీ- మా కార్కుస్క్రూ (Cork-screw) గా రెక్క

దున్నారు ? (అని జేబులోని తాళముచెవులగుత్తి తీసి, అందలి మరతీఁగ-తో గాజ్జూను దొంఁగించి, త్రాగును.)

నిర్మ—(రిచ్చపాటుతోఁ దనలో) అమ్మయ్యో ! యిదా సంగతి ! సరే యింక నేమి !- మా యింటియెదుటి మలయవతికి పట్టిన గతియే నాకును బట్టినది ! దానినోట దానిపెనిమిటి చర్యలు విను నప్పుడు, అంత ఘోరము ముండునా యనుకొనెడిదానను. సర్వేశ్వరుఁడు నా సందేహము తీర్చుటకుఁ గాఁబోలు నా దురవస్థ నాకే యనుగ్రహించినాఁడు ! ఔరా కాలమహిమ !

ఉ. పుట్టిన భూమియమ్మ- ఋషులు ♦ పుట్టిన పావన భూమి; వంశమా-
పట్టు బుధాను మోదనిర ♦ వద్య చరిత్రకుఁ- డల్లి తండ్రులా-
నెట్టన ధర్మదేవతకు ♦ నెయ్యపుఁ జుట్టము; లక్క టక్కటా !
యిట్టి నికృష్ట దుర్వ్యసన మీయన ♦ కేగతి నబ్బెనో గదా !

రఘు—(మణికొంచెము మత్తుతో) ఇదుగో- ఇదే నీవంటు ! ఇది పుత్రకుని- అయినా పిల్లలాగు- ఆ-డా-లి, పాపా పిల్లలాగు- పా-డా-లి; మంజువాణిలాగు- మా-ట్లా-డాలి, పౌన్నాక్షిలాగు- పో-ట్లా-డాలి; నరహరిలాగు- నవ్వాలి, యెలనాగంగాను- రోద వాలి; కనికిలాగు- గ్లాసు లందించాలి, కస్తూరిలాగు- కైమాపుం డలు టినిపించాలి ! తెలిసిందా ! హూఁ !

నిర్మ—అమ్మయ్యో! అంతటితోఁ దీఱ లేదు!- పట్టవలసిన లక్షణము లన్నియుఁ బట్టినవి ! అయిన, నందుల కాశ్చర్య మే మున్నది!-

ఆ. జ్వరము వెంటఁ జలియుఁ ♦ జలివెంటఁ దాహము
దానివెంట శోష ♦ దాపరిల్లు;
కడగి యవ్విధంబు ♦ గానె దుర్వ్యసనంబు
లొక్కదానివెంట ♦ నొకటి యొకవు !

రఘు—పట్టు!- పదిలంగా నేను నోట్లో పోస్తాను- పానకాలరాయుడు లాగు నువ్వు దిగమింగు ! (అని సీసా నోటి కందింపఁ బోయి, నిర్మల తప్పించుకొనఁగా) పంచె టా పంకిలనం ! బుగ్గలు చిదిపి,

- బూ ట్లొండిపడతా షూను! (అని గిల్లఁబోయి, గోడపైఁ బడును.)

నిర్మ—(గద్గదస్వరముతో) మహాభాగా! నే నిప్పుడు మతిలేని స్థితిలో నున్నాను! దయయుంచి నన్నిప్పుడు తాఁకబోకుఁడు!

రఘు—ఎందుకు పోయింది మతి:- ఎందు కంటా!

నిర్మ—ఎందుల కేమిటి!- పాలకడలికంటెఁ బరిశుద్ధమగు వంశము నందుఁ బ్రభవించిన మీ రిట్లు మధుసేవా పరాయణు లగునప్పుడు- మతి యన్న మాట యేల- ప్రాణమే పోఁ గలదు!

రఘు—నా న్సెన్సు! (Nonsense) మదుసేవ తప్పన్నవాఁడు మనిషే కాఁడు! ఎవడు తాగనివాఁడు? ఎవ డంటా! చెప్పవేం! ఎవ డంటా!

* సం డ్రింక్ హ్వెన్ ఫ్రెండ్సు స్టెప్ ఇన్
సం డ్రింక్ హ్వెన్ ఫ్రెండ్సు స్టెప్ ఔట్
సం డ్రింక్ బికాజ్ దే'ర్ థిన్
సం డ్రింక్ బికాజ్ దే'ర్ స్టౌట్
సం డ్రింక్ బికాజ్'టీజ్ వెట్
సం డ్రింక్ బికాజ్'టీజ్ డ్రై.

ఇది దొర్లసంగతి—ఇక మనసంగతి చెప్పనా?

† గీ. కొంద ఱాయాసము శమింపఁ • గొంద ఱెల్ల
బాధలు భరింపఁ, గొందఱు • బలముఁ బెంపఁ,
గొంద ఱుల్లాస ముదయింపఁ • గొంద ఱెమటి
వారిఁ దనియింప- మద్యసే • వన మొనర్తు!

తెలిసిందా?- కనుకా- కాబట్టీ- నీ హెల్తు (Health) కోసం నేను తాగుతాను- నా హెల్తుకోసం నువ్వు తాగు! ఎల్లాగ తాగడఁ వంటావా?- యిల్లాగా! (అని సీసాలోనిది పూర్తిగా త్రాగి సుడి తిరుగుచు) సా-రీ-గా-మా-పా-డా-నీ-సా-నీ-సా-సా-సా-స్టా-స్టా-ట్రా-డ్రా-డ్రీ-డ్రూ-డ్రా! డ్రా! (అని నేలఁగూలును)

---

* Some drink when friends step in—Some drink when friends step out,
Some drink because they're thin—Some drink because they're stout.
Some drink because 'tis wet—some drink because 'tis dry.

† ఈపద్యము ప్రవర్తనసమయమున సమయోచితముగాఁ జదువవలెను.

నిర్మ—(తత్తరపాటుతో) అయ్యో! అయ్యో! ఆ దేమి-అట్లు పడి పోయినారు! ఎవ రిపుడు దిక్కు! ఈ నిశీథిసమయమున నెవ్వరిని బిలువను! నేను పట్టి లేవనెత్తి పర్యంకముపైఁ బరుండఁబెట్టఁ గలనా! కానిమ్ము-ప్రయత్నించి చూచెదను. (అని సమీపించి అంతలో వెనుకకు తగ్గి) ఇస్సీ!-యీ చెడుకంపు నన్నుఁ జెంతకుఁ జేరనీయకున్నదే! ఇందుల కేమిటి సాధనము!...సాహసమే సాధనము! (ముక్కు మూసికొని సమీపించి, యెత్తఁబోయి, యెత్త లేక విడిచి పెట్టి) అయ్యో దేవుఁడా! యెత్త లేక పోయితిని గదా! అంతటి యూగర్భశ్రీమంతు లిట్లు-వడగొట్టిన ఖాటసారివలె, వాన మొత్తిన వెఱబొమ్మవలె; దరిఁ బట్టిన నావవలె, దారము తెగిన గాలిపటము వలె; వెలికిలఁ బడ్డ తాఁబేటివలె, వేళ్లు తెగిన వృక్షమువలె,-తెలివి తప్పి, తేకువ చెడి; పాటవ మెడలి, ప్రాభవము సడలి; బిగువు తరిగి, బింకము తొలఁగి;-కళ మాసిన మొగముతో, కంపమైన తలకట్టుతో; గుంటలు పడిన కన్నులతో, క్రుంగిన చెక్కులతో; కమలిన పెదవులతో, గారకట్టిన పలువరుసతో; వాడిన మేనితో, వసివాడిన యవయవములతో; ముడిగిన యూపిరితో, ముత్తెన్నులైన యుడుపులతో-ప్రజ్ఞ తప్పి పడియుండుటకంటె ప్రారబ్ధ దోషాపత్తి యింకే మున్నది! ఇటువంటి సమయములలో మలయవతి యేమి చేసెడిదో! అట్టి మలయవతులు,ఇట్టి నిర్మలలు-లోకమున నెంద ఱున్నారో! తప్పత్రాగి, తారుమారై; వికృత రూపముతో, వింత వాలకముతో; దుర్వాసనతో, దుర్భాషలతో; తూలుచు, త్రుళ్లుచు; వదరుచు, వాపోవుచు-నిండ్లకు వచ్చు భర్తలవల్ల నెంద ఱెంద ఱెంతెంతలేసి బాధలు పడుచున్నవారో! అన్నియు నెఱిఁగిన అగ్రజాతులవారిస్థితియె యిట్లున్నదిగదా.-అవ్యక్తులై, అజ్ఞానపు ముగ్ధలై; కూలి యాడినఁగాని కుం డాడక, రేపు కుడిచిన మాపు లేక; గంపెడు బలగముతో, గుంపెడు పిల్లలతో-పెద్ద దేవతకు దాసూదులుగా నొప్పు మాలజాతులవారి

నీ మద్యపిశాచ మెంత మాన్పి మారణము సేయుచున్నదో గదా!

రఘు—(కదలి) కస్తూరీ! కస్తూరీ! గ్లాస్! గ్లాస్! (అని, అప్రయత్నముగా జేబునుండి మఱియొక సీసా తీయును)

విశ్వ—అమ్మయ్యో! అదొక సీసా! ఆ జేబులనిండ సీసాలే కావలయును! ఔరా చిత్రము!-ప్రబోధము లేకపోయినను, పరిచయవశమున బుద్ధి దానిమీఁదికే పోయినది! కరము దానినే గ్రహించినది! ఆ కిర మలవాటుచొప్పున నదిగో దానిని నోటి కందించుచున్నది! అయ్యో నా తెలివి తెల్లవాఱె!- ఆ సీసా యూడఁబెఱికి యావలఁ బాఱవేయక- తెరమీఁది బొమ్మవలె తెల్లపోయి చూచుచు నిలుచుంటి నేమి! (అని చటాలున సీసా లాగికొని) ఛీ! ఛీ!- యీ పాడుసీసాను జేతఁ బట్టవలసి వచ్చినదే! (అని సీసా యెత్తిచూచి) ఏమీ- ని వేమ ఏడ్వర్డ్సు విస్కీ యా?- ఎంతటిదానవు!

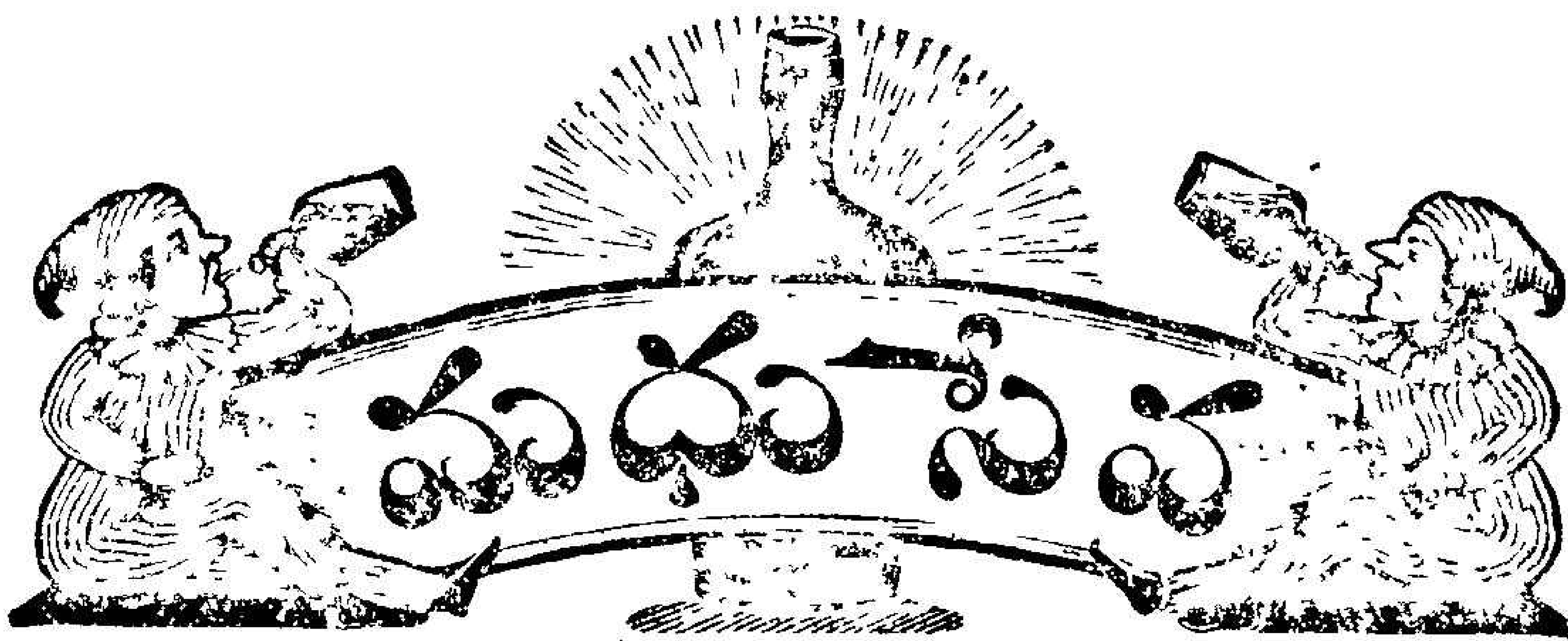
సీ. పలుసముద్రములు దీ • వులు దాఁటి యఱువది
వంసల మైళ్లెక్కి • వచ్చినావు!
పరమ పవిత్రమై • పరఁగు నార్యావర్త
పుణ్యభూమిని గాలు • మోపినావు
క్రమముగా స్థిరపడి • కడుశిష్టు లగు పెశు
ద్ధుల యిండ్లలోఁ గూడ • దూరినావు!
ఆయుసవాలిం బట్టి • యవలీల నీదు దా
స్యుల క్రింద జేసికో • గలిగినావు!

పెక్కు కొంపలకుం జిచ్చు • పెట్టినావు!
మంచి సంసారముల రూపు • మాపినావు!
సంఖ్యలకు మీఱు హత్యలు • సలిపినావు!
మాయ విసమ! విదేశంపు • మద్యపిసమ!

(అని గవాక్షముగుండ సీసా పాఱవేయుచుండఁగా తెర పడును.)

ఇది షష్ఠాంకము.

సప్తమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి మేడవీధి

విశ్వాసరావు—(విచారముతో నడచుచు) సందేహ మేమి!

గీ. చెట్టునకుఁ జీడ, నీటికిఁ ♦ జెనఁటి నాచు
కాయలకుఁ బుచ్చు, బూఁగాఁడు ♦ గాయగాను
లలనలకు స్వేచ్ఛ, గృహమేధు ♦ లకు ఋణంబుఁ
గస్తులకుఁ బ్రమత్త— హానికిఁ ♦ గారణములు !

ఇప్పటి యీ ఋణ మనః హానిగా నొక భూతము !

గీ. తెగని వెచ్చంబుల ఋణ, జూ ♦ దంబు నోరు,
త్రాగుబోతు, వ్యభిచారము ♦ దుష్టసంగము,
నష్టి ప్రాణంబు, కోర్టుల్లో ♦ పట్టు, తిండి
భూమి, లింక్లు, దొంగబు ఋణ ♦ భూతము

అట్టి ఘోరఋణభూతముయొక్క కోరల
చిక్కుపడినవాఁడు మరల దక్కుట దుర
దులకుఁ బ్రమాణము ! చినికి చినికి
మొన్న వచ్చిన వారంటున కామె త
లాంబ తన సర్వాభరణములను సమర్పి
నది ! ఓహో ! నిర్మలాంబ నిజముగ స్త్రీ
సాక్షి కాంప్పురముకకు వచ్చి సంవత్సర
ములో బాబుగా రింటఁ బడుకొన్న ది

తిండికి వచ్చిన దినములుకూడఁ దక్కువ! భర్త మీఁది బెంగచేతనే యీమె చాలిపోయి సగ మయినది! ఈ వారంటుమాట విన్నచో నిఁక నేమేని తరువాయి యుండునా! ఒకటి కాదు- రెండు కాదు- ముప్పదివేలు దక్కవలెను! అందుచేతనే యీసంగతి యీమెచెవిని బడనీయక- బాబుగారిని రెండుదినములు బయటికి రావల దని చెప్పి- పైకముకొఱకుఁ బట్టణ మంతయు గాలింపఁ దలఁచుకొన్నాను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో యిదియే కస్తూరిమేడ. పంకజముకొఱకు బాడిలో దిగినట్లు- బాబుగారికొఱకు దీనియింటికి రావలసి వచ్చినది! (పైకిఁ జూచి) ఆ పైచవికలోఁ బచారు చేయుచున్నది కస్తూరియే. అదిగో- నన్నుఁ జూచి, అయ్యతోఁ జెప్పుటకుఁ గాఁబోలును వెళ్లుచున్నది. (అటు నిటుఁ జూచి) వారంటువాఁ డింతవఱకు కినీకకు వచ్చినట్లు లేదు. (ముందునకుఁ జూచి) ఆ వచ్చువా రెవరో!- (నిదానించి) అహా! కస్తూరి రహస్యపిటుఁ డని తెలియవచ్చిన కాసింసాహేబు. ఆ వీధిలాంతరువఱకుఁ జని- అతఁడు దాఁటిపోయినవెనుక మరల వచ్చెదను. (అని కొంచెము నడచి, వెనుకకుఁ దిరిగి చూచి) ఆఁకలిగొన్న కుక్కవలె నతఁ డాయింటనె చొరఁబడుచున్నాఁడే! సరే- దీనివల్ల రెండు సంగతులు తేలినవి. మొదటిది: సాహేబు సంబంధ మిప్ప[illegible] సాగుచునే యున్నది. రెండవది: ప్రస్తుతము బాబుగా[illegible] [illegible]మి చిక్కని సమయము! బాబుగారి కిప్పుడు [illegible]త్తిన [illegible]యసభ్రమ తీర్చినవాఁడ నగుదును! [illegible] చెప్పుటఁ బట్టుకొనఁ గలుగుదును?- [illegible]టకై శివరావుగారి యింటికి వెళ్లియుందు[illegible] [illegible] నిపు డచ్చటి కేగినా- అన్నిపనులు నెర[illegible] (అతిత్వరితముగా నిష్క్రమించును)

[illegible] మొదటి రంగము.

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి పడకగది.

ప్రవేశము: కుర్చీలోఁ గూర్చుండి కాసిం సాహేబు-నిలుచుండి కస్తూరి.

కస్తూ—సరే కాని- వీధిలోనుండి నీవు లోపలికి వచ్చునప్పుడు విశ్వాసరావుగారు నిన్నుఁ జూచినారా?

కాసిం—ఇస్కా మాకీ ఖుశ్యాల్ రాన్! అడ్కీ మాదీ సూడండీ- అడూ మాకీ క్కైసా సూస్తాడూ వోయ్?

కస్తూ—ఏడిచినక్లీ యున్నది కాని- ఇక్కు డెంములకు వచ్చినావు?

కాసిం—ఆష్తా రంగేకీ ఎగ్నాత్ రానేకు- వల్భా సెందూ వారంటూ సేపిచ్చిందీ మాకా- సెప్పెదాస్కీ వచ్చాం. కాగ్తీ తంటా వోయ్!

కస్తూ—ఏమి?- రఘునాథరావుగారికి వల్లభచందు వారంటు చేయించినాఁడా? అబద్ధము- అతఁడట్లు తొందరపడువాఁడు కాఁడు.

కాసిం—అరే! స్వామరాక్!- అడ్కీ సివాయ్ లాంగా సీదా వోచ్చే దాస్కీ సేసీ- మాకీ సాటూం సెప్పిందాస్కీ- మన్నుట్లో మా అట్టా పుట్టీ- మా న్యావుకీ ఫల్లా యేశాం. ఫల్లాం యేస్కీ- అడ్కీ ఫూరా గాబరా లెగిసీ- వారంటూ లగా దిద్యో!

కస్తూ—ఓరి దురాత్ముఁడా! యెంతపాపమునకొడిఁ గట్టుకొంటివి!

కాసిం—అరే- ఆత్మదా- యెందుకూ వోయ్ యింతా మోజూ?

కస్తూ—ఇదిగో- వాఁడు వాఁకంటివా- చెంపలు వాయించెదను! ఎక్కువతక్కువలు లేకుండ వాగెదవు- ఏమా పొగరు!

కాసిం—(చివాలున లేచి) అరే- తురకా బిడ్డా మీదా- ఘుస్సా బొమ్మాక్- యెఖ్యా సెప్పిందీ- యెవుడూ వోయ్? పండికీ మొ తాక్- బాపన వాడ్; పండికీ హూస్తే- ఛంచో సెప్తాక్- తు బిడ్డా!- ఆస్కీ యెఖ్యా- మాదీ యెఖ్యా? ఆవుకీ ముక్కు తా అడవాబొమ్మాక్; ఆవుకీ జఘా సేస్తాడ్- అవల్ ముసల్మాన్! యెఖ్యా- మాదీ యెఖ్యా?

కస్తూ—కట్టు- కట్టు! కనుక నే యింతగతి పట్టినది!

కాసిం—అరే- హమారా బాత్ సునో! ఈ సాటూ బేరం పూర్ సరి పసంద్ లేదూ- జమీందార్ సాబ్కు సలాం సెప్పు- మాకిందా న్యాయం వుంటాద్- సైతాన్- వాంకి సలాం సెప్పి-ఇద్కు అవుతావ్- ఏక్ బాత్ బోలో?

కస్తూ—తాళు! తాళు! ఎవరో తలుపు తట్టుచున్నారు! (వినుట నభినయించి) అమ్మయ్యో! అయనయే! వారంటువాలా విని కావలయును- వచ్చివేసినారు!

కాసిం—(కంగారుతో) అరే అల్లా! సచ్చాంరా బాబూ సచ్చాం! (వడకుచు) సానివాళ్ల మీకీ సలాం సేస్తాం- యెనకా మాత్రే కిట్లో యేసీ వేసం తియ్యాకా- బైటికి పంపండీ!

కస్తూ—అట్లయిన, నీదారిని పెరటిలోనికిం బోయి, పెరటితలుపు తెఱచుకొని, పెడసందునబడి చక్కంబొమ్ము. ఊఁ! త్వరగా!

కాసిం—బతికాంరా బాబూ!- బతికాం! (అని వెళ్లంబోవును.)

కస్తూ—జోడు! జోడు!

కాసిం—ఇస్కా మాకీ- యిదీ వొచ్చిందీ సంకా! (అని జోడు తొడుగంబోయి, కంగారుచే తొడుగలేక, చేతంగొని వెళ్లును.)

తెరలో—(పెద్ద చప్పుడు)

కస్తూ—(చీర సవరించుకొనుచు) ఏమి చెప్పుమా- యెన్నడు లేనిది తలుపంత గట్టిగాం దట్టుచున్నారు! ఈరాక- వారంటు మాటను బట్టి వచ్చినరాకగా లేదు! సందియ మేమి?- సాహెబు లోపలికి వచ్చుట చలపాది విశ్వాసరావు చూచియుండును- లేసమాట నెగ్గించుకొనుట కిదె తగినసమయ మని పోయి యాయనతోం జెప్పియుండును. సరే కానిమ్ము- నాండు కర్మ సంగ్రహించుకొని వచ్చిన నోటుతో నేం డీతని త్రాడు తెంపకున్న- నాపేరు కస్తూరి కాదు! (అని పెట్టె తెఱచి, నోటు తీసి, రైకలో నిడుకొని, బిగ్గఱగా) [illegible] వారు?- ఆఁ! వచ్చె-వచ్చె!- (అని పోయి తలుపు తెఱచును)

([illegible]చర లోపలం బ్రవేశించి, వెఱ్ఱిగా నల్దెసల జూచును.)

కస్తూ—ఏమిటికి వెదకుచున్నారు ?
రఘు—(ఆగ్రహావేశముతో) ఏమి టని కాదు- ఎవరి నని యడుగుము !
కస్తూ—అట్లే కానిండు- ఎవరిని వెదకుచున్నారు ?
రఘు—కాసింసాహేబుని !
కస్తూ—ఏ కాసింసాహేబు ?
రఘు—ఏ కాసింసాహేబా ?- నీ ప్రియుల కాసింసాహేబు !
శర్మ—(అంతలోఁ బ్రవేశించి) నాకంటువాడు తప్పించి వంటింటి సాయలతో వచ్చినాఁడు. అయితే మీ రంగములోనే వచ్చివేసినా రేమి!
కస్తూ—జాగ్రత్త సాహేబు దాటిపోవు నని !
రఘు—అవును !- అట్టే!- ఎక్కడ దాచితివో చెప్పెదువా- లేదా ?
కస్తూ—చెప్పనా ?- కొప్పులో !
రఘు—ఏమీ- నాతో నెకసక్కెములా ! నాకడ నిట్టివేషములు పనికిరావు ! కాసింసాహేబు నీయింటఁ గాలు పెట్టినాఁడా లేదా ?
కస్తూ—అని మీతో నన్నవా రెవరు ?- విశ్వాసరావుగారేనా ?
రఘు—అవును- ఆయనయే. అయిన నేమి ?
కస్తూ—ఏమియు లేదు- తా నొక తప్పు చేసినప్పుడు దానిం దప్పించుకొనుటకై యేగట్టియుఁ గలచక యేమి చేయును ! అయిన, నాయన వెట్టియే కాని- యమునిపట్ల నూరు కాలునా !

గీ. దిగిన ముంచును మున్నీరు ♦ తినినఁ జంపు
విసము; త్రొక్కినఁ గఱచును ♦ వెస భుజంగ;
మంటినం జుఱ్ఱు మని కాలు ♦ నగ్ని- వాని
కెడముగా నుండువారల ♦ కేమి భయము !

రఘు—ఏమి టీ యుపన్యాసము?- నా కేమియు నర్థము కాలేదు.
కస్తూ—(బుడిబుడి యేడుపుతో) అవు నవును- చెప్పుడుమాటలతోఁ జెవులు దిబ్బళ్లు పడినవారికి-ఎదుటివారి మాట లేమి యర్థమగును!

చ. మానుగ, నగ్ని చేఁగొని ప్ర ♦ మాణము సల్పఁగనిండు-గంగలో
స్నానము చేసి, యీశ్వరుని ♦ సన్నిధి బాస లొనర్చెదను- మా

సొంపలమాటలు, యోగి కను ♦ సాలులమాటలకు నమ్మువార లెం
దేనియు నుందురే! నలువ ♦ యీగతి మమ్ము సృజించె నేమనన్!

రఘు——ఎందులకా యేహూ?- సంగతి యేమో సరిగాఁ జెప్పరాదా?

కస్తూ——ఏమి లాభము! విశ్వాసరావుగారు వికవికలాడుచు నా యింటికి వచ్చుటయు- నన్నుఁ గోరుటయు- నాచేతఁ జీనాళ్లు తిని, యీసంగతి మీతోఁ జెప్పవల దని బ్రతిమాలి- (రైకలోని నోటు తీసి యెదుట వేయుచు). ఈనోటు నాపైఁ బాఱవైచి చక్కఁ బోవుటయు- నా చెప్పినంతమాత్రమున నమ్మువా రెవరు!

శర్మ——(చేతిలోని నోటు తీసి చూచి) వాట్ ఈజ్ దిస్! (What is this) సూదికొఱకు సోదె కేగ- ప్రాతవి బయటబడె నన్నట్లున్నదే!

రఘు——అదేమిటి?

శర్మ——ఏమని చెప్పను! గ్రేట్ వండర్ అండ్ గ్రాండు డిస్కవరీ! (Great wonder and grand discovery) చాలదినములనాఁటి మిస్టరీ (Mystery) యొకటి చక్కఁగా సాల్వు (Solve) అయినది! నాఁడు పోయిన నోటు నెంబ రెంత?

రఘు—అదా?- ఆఁ- ముప్పదిమూఁడు వేల మూఁడువందల ముప్పదిమూఁడు

శర్మ——దీనిం జిత్తగింపుఁడు! (అని యానోటిచ్చును.)

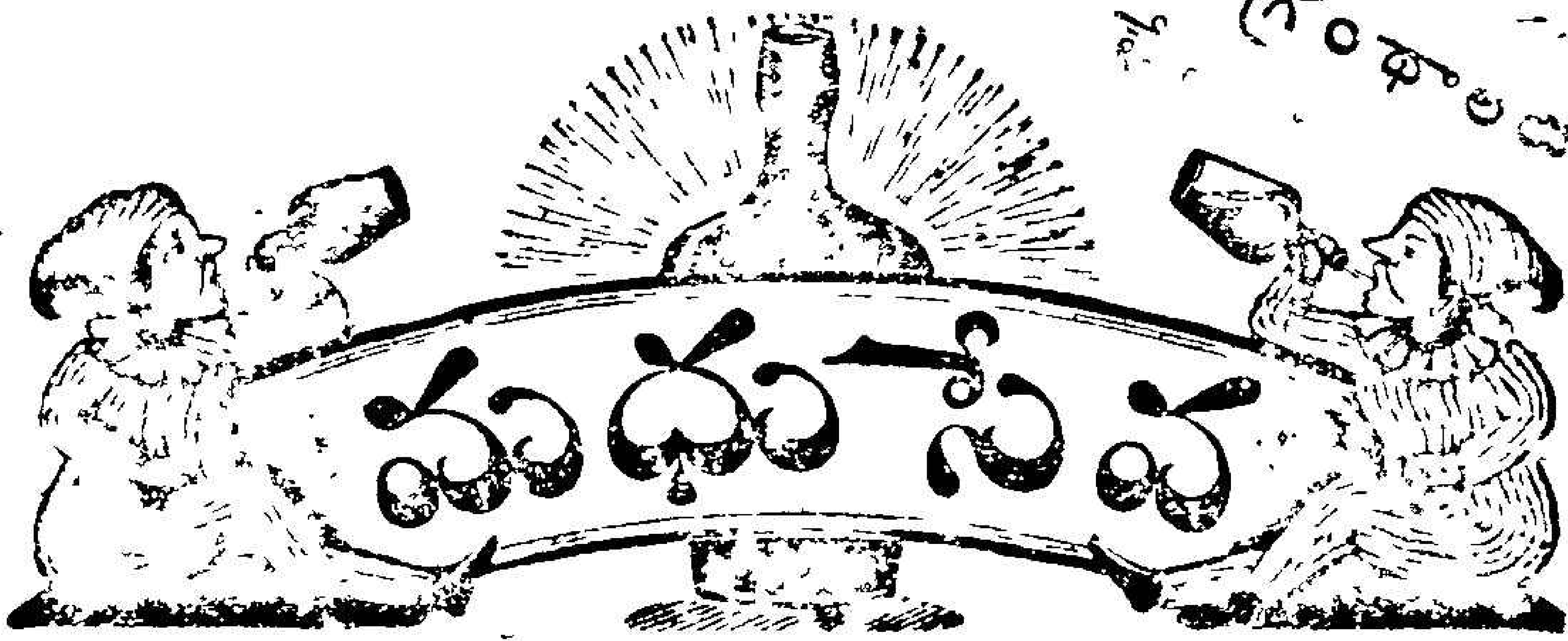
రఘు——(చూచి, గుండె కొట్టుకొనుచు) ఏమీ!- యెంత దుర్నయము!

చ. అలఘుమనస్కుఁ డంచు, సుగుణాఢ్యుఁ డటంచును, స్వామిభక్తి సం
కలితుఁ డటంచు నెంచితిని ♦ గాని, యితం డిటు- మేఁకవన్నె బె
బ్బులి యని; తేనెపాకమును ♦ బూసిన చాకని; పాలు పైఁ బయిం
గల విషపుం గటాహ మని ♦ కట్ట! యెఱుంగఁగనైతి నెన్నఁడున్!

శర్మ——బాబు! పైస్థితినిబట్టి లోపలిస్థితి నెఱుఁగుట కష్ట మని నేను నాఁడే మనవి చేసితినిగా?

రఘు——నిజమే- నీవు చెప్పినావు. కాని-

ఉ. పెంచిన కుక్కయే మనమ ♦ పీఁకు నటంచును- రక్ష సేయఁ గ
ల్పించిన కంచె చేనుఁ గబ ♦ ళించు నటంచును- సి.టీపైన్యుఁ డె

అష్టమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి సౌధ.

నిర్మల—(విచారముతోఁ గుందుచుండును)

సీ. పాతివ్రత్యంబు నను • పరితాపమా లేదు
జనుఁ డల్లడఁ గాంచ నను • జాలి లేదు
సిరి తొలంగిన నను • చింత సుంతయు లేదు
భర్త మానిన నను • బాధ లేదు
పనులు నష్టమై నను • భయము మేలుయును లేదు
సతి దుఃఖించు నను • జాలి లేదు
ఆరోగ్య మడుగంటె • నను విచారము లేదు
మతి నన్నగిలె నను • మాట లేదు
గీ. ఇపనకర్తియ యిట్లలో • నింబు! మద్య
పానమే సర్వదా పాప • ధారకంబు!
ప్రభవమా! యిట్టి నా ప్రాణ • ధవుఁడు మరల
దారిఁ బడు నెట్లు!- నా కింకే • దిక్కు నెట్లు!

దినాంతము సమీపించెని దేవళ మైనది; సంచరించావడి కల్పించిన నాలుగవ గడియ! బండ్లకొట్టు పండుములపర మైనవి; గుమ్మములాయము కొక్కెల కర నైనవి! ఉద్యోగు లుద్యోగము చెప్పుకొనిరి! నరి కార్యకులు పస్తులు మాడలేక యిత్తినిరి! ఇంత యేల నాన్న తెలుగు నీ వంటమాకు కూడ నాలుగము చాలునే. హరి! మఱియుండిరి)

మొలకవలె నిట్లు క్రుగ్గవలసిన యోగము నా కేల పట్టినదో !

ఉ. అంతటి యింటఁ బుట్టి, యటు • లందఱకున్ స్మరిపింపుబిడ్డ నై
యింతటి యిల్లు చొచ్చి, తుద • కీగతిఁ దోడును నీడ లేక, కొం
డంత వ్యథం భరించుచు, న•హర్నిశ లొంటిగఁ బుచ్చ నయ్యె! హా!
యెంతని యోర్వ నేర్తు మది • నెంతని ధైర్యము గాంచ నేరుతున్!

(క్షణ మూరకుండి) సందియ మేమి !—

సీ. మామ దురాగ్రహ • మానసుం డగుఁ గాక
యత్త మహామారి • యగును గాక
బావలు మఱఁదు ల • ప్రాజ్ఞులౌదురు గాక
యాఁడుబిడ్డ పిశాచ • మగును గాక
కన్నవారలు దైన్య • గతిఁ జరింతురు గాక
గర్భశోకాపత్తి • కలుగుఁ గాక
అన్నవస్త్రంబుల • కతిలోప మగుఁ గాక
అడవిలోఁ గాపుర • మబ్బుఁ గాక
భర్త యోగ్యుఁడు, ననుకూల • వరుఁడు నేని
పడఁతులకు స్వర్గ మఱచేతఁ • బడినయిల్లు;
మగఁడు జడుఁ డగు నేని, కో • మలుల కిహమ
నందె నరకంబు ప్రత్యక్ష • మగు నిజంబు !

ఇంతకన్న నే నిఁకఁ జేయవలసిన దే మున్నది!-

సీ. మనబోంట్ల కియ్యది • మర్యాద కా దని
నోరు నొచ్చినదాఁక • పోరినాను
మద్యపానముచేత • మాసిపోయిన యట్టి
కాఁపురా లెన్నియో • చూపినాను
పరదేశములు మద్య • పాననిముక్తికై
[illegible] ములను బోధ • పఱచినాను
[illegible] నైన • నీ దురభ్యాసంబు
మాన్పుకొమ్మని ప్రార్థి • మాంపినాను

ఏమి లాభ మిద్ది ♦ యెల్లను బూదిలో
బ్రేల్చు ఘృతము వలెనె ♦ విఫల మయ్యె!
వారివారి నొసటి ♦ వ్రాతఫలమె కాని-
చెప్పువారు లేక ♦ చెడిన దెవరు !

(వినుట నభినయించి) ఎవరుచెప్పుచూ వచ్చుచున్నారు ! కక్కగారు కారుగద ?- అవును- ఆ యడుగులసడి యాయనదే. ఆయన గారావిధముగా నుద్యోగమునుండి తొలఁగించినను, కంటిని ఱెప్పవలె నన్నియెడల కాపాడుచునే యున్నాఁడు గదా !

గీ. ఎగ్గు చేసిన వారల ♦ కేని మేలు
సలుపుటే మంచివారల ♦ సహజ గుణము
పాఱతో లోఁతుగా గాయ ♦ పఱచినట్టి
వారలకు భూమి యొసఁగదే ♦ నీరములను ! (లేచును.)

విశ్వా—(విషాదముతోఁ బ్రవేశించి తనలో) అర్థులకు నాస్తి వచనము- ఆప్తులకప్రియ వచనమును దెలుపుట యతి కష్టము !

గీ. అన్నమునఁ, బున్నము నెఱుంగ ♦ నట్టిగోల
సుగుణముల ప్రోవనం దగు ♦ సుభగశీల
అట్టి యిల్లాలి కిటువంటి ♦ యప్రియంబు
తెలుపుట యనంగఁ బ్రాణముల్ ♦ తివియుటె కద !

నిర్మ—రండు కక్కగారు!- రండు- ఇదిగో కుర్చీ. (పరికించి) ఆదేమ ట్లున్నారు- క్రొత్త లేమియు లేవు గద !

విశ్వా—అమ్మా! ఆపద లొంటిగా రా వన్నవాఁ డజ్ఞుఁడా !

ఉ. నమ్మిన గుండెకాయ యన ♦ నాదు పితామహుఁ డాది నీ దివా
ణమ్మును గొల్చె; నా వెనుక ♦ నాజనకుండుఁ దదర్థ మస్మి ప్రా
ణమ్ములు ధారవోసె; నిఁక ♦ నాకథ యేమిటి- కట్టిదాని నేఁ
డమ్మరొ! మా ప్రభుండు తెగ ♦ నమ్మఁగఁ జూచు నవస్థ వాటిలెన్!

నిర్మ—(ఒక్క నిట్టూర్పు పుచ్చి) నరే- అనుకొన్నట్లే యైనది! జరుగఁగల సంగతి యిది యని- నాకుఁ జాలదినములక్రిందటనే తోఁచినది!

విశ్వా—కష్టములలోఁ గష్టము- కడకీ మేడయైన మిగిల్చినారు కారు! వారము దినములలో దీనిని వప్పగించి తీరవలెను!

నిర్మ—శ్రీ రామ రామా! చివర కెంతటి దురవస్థ పట్టినది! ఓసీ మృత్యు పిశాచమా!

చ. ప్రవిలసమైన కాంపురము • బగ్గున గాల్చి దహించినావు! ప్రా
భవ మఖిలంబుఁ జొప్పడిన • పాలుపనే దిగమ్రింగినావు! శే
షవ విభు భర్తకే మొగము • వాచి తపింపఁగఁ జేసినావు! చే!
చివరకుఁ జెట్టుక్రింద నిడ • సింప విధించినదాన వే ముదా!

(కొంత మూరకుండి) కన్నగారు! ఇప్పుడు కర్తవ్య మేమిటి?

విశ్వా—అదియే పాలుపోక యాలోచించుచున్నాను. సవిస్తరముగా నాయనగారికి సంగతులు తెలియఁజేయుదు మనిపించెనా?

నిర్మ—వలదు వలదు- అది నా కంతయు నిష్టము లేదు.

విశ్వా—అట్లయిన నింక నన్యాలోచన మేల?- గృహ భ్రష్టులమగుటలో పవిత్రత కలుగును.

నిర్మ—అదికూడ నా యభిప్రాయము కాదు. ఈ భారముగూడ మీ తలకెక్కుట నా కిష్టము లేదు. పోయినవి పోఁగా- చిన్నచిన్న వస్తువులు కొన్ని మిగిలియున్నవి. మడతపెట్టని పట్టుచీరలు కొన్ని మందసములలో మ్రగ్గుచున్నవి. ప్రస్తుతము పనిలేని నానా సామగ్రి యెంతయో యున్నది. వీని నన్నిటిని విక్రయించి, వచ్చిన సొమ్ములోఁ గొంత వడ్డీకి వేసి, కొంతతోఁ జిన్న కొంప యొకటి కొనిపెట్టితిరా- ఆవడ్డీతోఁ గాలక్షేపము చేయుచు, నాకొంపలోఁ బడియుండెదను.

విశ్వా—అట్లయిన, నగావీధి నొకయిల్లు అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది. నేను వెళ్లి దానిని నిశ్చయించుకొని రానా?

నిర్మ—సరియే! మీరు చెప్పిన వెళ్లి నిశ్చయించుకొని రండు.

తెర పడును.

రెండవరంగము

ప్రదేశము:— రాజవీధి.

రఘు—(బికారివేషముతో నడచుచు) సర్వభక్షకుఁడైనను సంతుష్టి
జెందుచుఁ గాలము గడుపు. సానిముండకు దృప్తి పట్టు లేదు!

సీ. ధనమంతయు సఖు లిచ్చి ♦ తన్నుంచుకొనఁ గాక
పోక కెందొకనితోఁ ♦ బోవు తీరు
పంచబాణుఁడు తన ♦ బానిసీఁ డగుఁ గాక
కులమువాని నెపెట్టో ♦ కూడి తీరు
నిలువెల్ల నగలతో ♦ నిండింపుదుము గాక
బొత్తామునకు మూతి ♦ ముడిచి తీరు
అమృతంబు గొనితెచ్చి ♦ యర్పింపుదుము గాక
తేనకై రేయెల్ల ♦ దెప్పి తీరు
ఆశ పదిపా, ళ్ళసంతృప్తి ♦ యఱువదాఱు
పా, ళ్ళవిశ్వాస మిన్నూఱు ♦ పాళ్ళు, కల్ల
వేయిపాళ్ళు, మోసము పది ♦ వేలపాళ్ళు
జేరిచి విధాత వేశ్యను ♦ జేసియుండు!

ఎన్నేండ్లు విక్రయములలో మునిఁగిన యేఁబదిరెండు వేంగలోఁ జూసినదో- యెఱ్ఱని యెంగిలి లేదు! ఆ వెఱ్ఱిముండ- పాప!- మది యివి యమ్మి, ఖైరానులు చేసి- రెండువేల కోక కోంపు కొని, కడమది యెచ్చటనో వడ్డికి వేసికొన్నదఁట. దాని తల గొట్టి యాద్రవ్య మెట్లయినఁ గొనితె మ్మని యీ పాపముండ పట్టు! దీనిపట్టు సెల్లింపకున్న- తిక్కముండ, తలుపు తీయ దేమో యని భయపడవలసిన ప్రారబ్ధము నాకుఁ బట్టినది! (ప్రక్కకుఁ జూచి) ఇదిగో యిదియే మా దేవిగారిప్పుడున్న మందిరము! తలుపు తట్టనా?...అట్టి యాంగర్వ(శ్రీ)మంతురాలి నిట్టి స్థితిఁ దెచ్చి- యే మొగము పెట్టుకొని దాని యెదుటికి వెళ్లను!...హుఁ! యీపాటి

లజ్జ యింకను నాలో మిగిలి యున్నదా !...సరే కానిమ్ము—
"సాహసే లక్ష్మీ"యని శాస్త్రము కదా?(అనిపోయి తలుపు తట్టును)
తెరలో—ఎవరు వారు ?
రఘు— ఇంకెవరు?- నేను !
నిర్మ—(చటాలునఁ దలుపు తెఱచి, సంతోషముతో) ఏమీ-
మీరేనా! యేమి యదృష్టము ! రండు రండు- లోపలికి రండు !
(అని తోడుకొనిపోయి) అయ్యో ! కుర్చీ లేకపోయినది కదా !-
ఇదిగో- యీపీట పైఁ గూర్చుండుఁడు ! (అని పీట వేయును.)
రఘు—(విన్నదనముతోఁ గూరుచుండును.)
నిర్మ—(చెంతఁ గూర్చుండి) మహాభాగా ! యీ దీనురాలిపై నింత
దయ వచ్చినది- ఈప్రొద్దు నేను లేచిన వేళావిశేషమా యేమి ?
రఘు—వరి కాని- అంత సన్నగిలి పోయితి వేమి ?
నిర్మ—నా సన్నగిలుట కేమి !- మీ రెంత సన్నగిలినారో- యెంత
తారుమా అయినారో యెఱుఁగుదురా ! శివశివా ! యీ బాలక
మునకుఁ దోడుగా నీ గుడ్డ లెక్కడ దాపరించినవి !
రఘు—అవస్థ మాఱినప్పుడు-హంగులు కూడ మాఱవా ?
నిర్మ—ఇట్టి యవస్థకుఁ గారణ మేమో మీ కిప్పటి కైన తట్టినదా ?
రఘు—తట్ట కేమీ- ప్రారబ్ధము !
నిర్మ—ప్రారబ్ధము కాదు- బ్రాందిబుద్ధి !
చ. మడిసిరి మద్యపానమున ♦ మత్తిలి యొత్తుగఁ బోరి యాదవుల్;
జడమతియై నశించెఁ బృథు ♦ సారుఁడు మద్యరసంబుఁ గ్రోలి; శు
క్రుఁడు తన దృక్కులం దొకటి♦కోల్పడియెన్ సురఁ ద్రావి;యక్కటా!
చెడని జనుం డెవండు- మధు ♦ సేవ యొనర్చి ధరాతలంబునన్ !
రఘు—పురాణము లన్నియుఁ బూర్తిగా స్టడీ (Study) చేసినావే !
నిర్మ—ప్రాణేశ్వరా ! యీ పరిహాసముల కేమి కాని-
సీ. పదుగురిలో సహిం ♦ పఁగరాని తలవంపు
దగ్గఱ కేతేర ♦ తగని కింపు

శ్రుతి మించినకొలంది ♦ మితి లేని ధనహాని
పదును దప్పినయెడ ♦ ప్రాణహాని
బ్రతికినన్నాళ్లు దు ♦ ర్భరమైన యశక్తి
ఆలు బిడ్డల కుగ్ర ♦ మైన యార్తి
కాలు సేతులకును ♦ కుదలేని తడబాటు
పూర్తిగ సహారం ♦ బులకుఁ జేటు
పాపముల కూఁత, నోరు వి ♦ ప్పగనె గోఁత
లేచిన శవంబు, మేను ప్రా ♦ ణ్విన శవంబు;
కోరి కొని తెచ్చుకొను గోఁతు ♦ కోఁత గాక
మద్యపానంబువలన సే ♦ మంబు గలదె!

రఘు—(పకపక నవ్వి) హాయి! హాయి! ఏమి లెక్చరు! ఏమి లెక్చరు! ఫస్టుఫ్లాటుజాన్సనుగా రిఁక పూర్తిగా రిటైర్(Retire)కావచ్చును!

నిర్మ—మహాభాగా! మాఁకులెక్చర్లతోఁ బని యేమిటి?- త్రాగుడు యొక్క ఫలితమునకు- త్రాగినవాని దర్శనమే లక్షలెక్చర్ల పెట్టు! ఆ పీడమొగము, ఆ పీచుతల- ఆ కొఱవికన్నులు, ఆ కొంకిమెడ- ఆ కోరచూపు, ఆ కోఁతిరూపు- ఆ వదలుకాళ్లు, ఆ వడకుచేతులు- ఆ వెకిలినవ్వు, ఆ వెఱ్ఱివాగుడు- ఆ తూలునడక, ఆ ధూళిములక- ఆ మఱపు తెలుపులు- ఆ మాటవిఱుపులు- ఆ తడబాటు, ఆ తబ్బిబ్బు- ఆ వాలకము, ఆ వాచాలత- ఆ యాగ్రహము, ఆ యనుగ్రహము- ఆ యీవి, ఆ తీవి- ఆ దుడుకు, ఆ దురుసు- ఆ తిక్క, ఆ తిమ్మిరి- ఆ కంపు, ఆ గతర- ప్రత్యక్షముగాఁ జూచి కూడ పానచింత మాననివాఁడు పశువు కాక- మనుజుఁడా!

రఘు—(నవ్వుచు) రామరామ! రానురాను లెక్చర్లలోనికిగూడ దిగితి వేమి!

నిర్మ—(చెంపలు వైచుకొనుచు) మహాభాగా! మన్నింపుఁడు! ఆవేశ వశమున నట్లు నోరు జారినది! నా మన సెంత కరగిపోవుచున్న దో- నారాయణుఁ డెఱుఁగును! నేను గాంపురమునకు వచ్చి మూఁ డేండ్లయినది. ఈ మూఁడేండ్లలో మూఁడురాత్రు లైన నిశ్చింతగ

నిద్రపోయి యెఱుఁగను! నాసింత కన్ను మూసినను గంటలోనున్న
మీ చింతయే ప్రతి పురాణమును పరికించినాను- ప్రతి శాస్త్రచరి
త్రమును బరిశీలించినాను- మద్యపానము మఱగి నెగ్గినవాఁడు
ముచ్చునకైనఁ గానఁబడ లేదు. త్రాగుడు దనః సంభవలెఁ గానిపిం
చు రక్కసి- అమృతమువలె లోఁ జొచ్చు హాలాహలము- పరి
మానందముగఁ దోఁచు పాతకము! మొదటిగ్లాసు- కుక్కను జేసి
మొఱిగించును; రెండవగ్లాసు- కోఁతిం జేసి యాడించును; మూఁడ
వగ్లాసు- దున్నం జేసి దుమికించును; నాలుగవగ్లాసు- గాడిదను జేసి
నడిపించును; అయిదవగ్లాసు- పందిం జేసి బురదలో పొరలించును!
మనుజుఁడు మద్యమునకు దాసుఁడు కాఁగానే- పరిజ్ఞానమునకు
సెలవు, పట్టుగల కాటుపిడుపు; సంపదలకు స్వస్తి, సత్సాంగత్యము
నకు సమాప్తి; ప్రేమ కుద్వాసన, పెత్తనమునకు తిలోదకము;
ఎగ్గునకు మంగళము, సిగ్గునకు మూఁకము! మనకథయే యిందు
లకు మంచి నిదర్శనము. మన వివాహము నాఁటికి మహాలక్ష్మి
యింటఁ గాఁపురమాడుచుండెడిది. సార్వకాలమును దినాణము
నందు సంక్రాంతిపండుగవలె నుండెడిది. ప్రజలు మీ సద్గుణము
లను బట్టులవలెఁ బొగడెడివారు. అట్టిస్థితిలో నెట్లో యీయుటుం
బద్యము సోఁకినది! అదిమొదలు క్రమముగా నైశ్వర్య మంతరిం
చినది- పరువు పదలఁ గలిసినది- ప్రతిపత్తి పటాపంచ లైనది-
సౌఖ్యము సన్నగిల్లినది- పరివారము భగ్న మైనది- యెస్టేటు ఎగిరి
పోయినది- చెఱువులంతలేసి మేడలలో మెలఁగిన నాకుఁ జెట్టు
క్రింది కాఁపురము దాపుర మైనది; అఖండాగర్భ శ్రీమంతుల నైప
వినాశ- అన్నమో రామచంద్రా యను నవస్థ చేరు వైనది! అ
దే మట్లున్నారు?-నే నన్నమాటల కాగ్రహము వచ్చి కాదు కదా!

రఘు—ఆగ్రహము వచ్చి కాదు- అనివార్య మైన దుఃఖము వచ్చి!
నిశ్చయముగా నీపలుకులవల్ల నాహృదయము నీ రై పోయినది!
కాని యిల్లు, కాలిన వెనుకఁ బోసిన నీటిపోతవలె నీప్రబోధమంతయు

నరకము! ఏ మందువా?- త్రాగుచు అలవాటుపడినవాని బాధలు త్రాగఁబోవునకే గాని తెలియవు! గడియ తడవైనవో మేను గానుగను బెట్టి యాడుచున్నట్లుండును. నరములు ఛాతీ గోట నిడి నలుగఁగొట్టుచున్నట్లుండును. కీళ్లు సడలును, కాళ్లు తడబడును; పెదవులు బెరడు కట్టును, నాలుక పిడచ కట్టును; కన్నులు కన నేరవు, వీనులు విన నేరవు; పొట్టేఁడు పరాకు, పొట్టేఁడు చిరాకు! కాఁబట్టి,

ఆ. మానవచ్చు తిండి ♦ మానవచ్చును నిద్ర
మానవచ్చు సలిల ♦ పాన మట్లె-
మునుప! యొక్కసారి ♦ మూతి ముంచిన యది
మద్యపాన మింక ♦ మాను టరిది!

ఇంత యేల?-

గీ. విత్త ముపపుటలో వెల ♦ వెలఁదుకకును
మద్యమునకును దారత ♦ మ్యంబు లేదు;
కాని, విత్తము పోఁగానె ♦ గణిక విడుచు
చచ్చునందాఁక మద్యర ♦ సంబు విడదు!

నిర్మ—నిజమే కాని- మన సుండినచో మార్గము దొరకును.
రఘు—మనసు లే కేమి? - మార్గమే కనఁబడకున్నది.
నిర్మ—నేను జెప్పినట్లు విన్నచో- నెలదినములలో మాన్పఁగలను!
రఘు—అట్లయిన, నీమాట కడుగుదాఁటిన నొట్టు!
నిర్మ—(సంతోషముతో) నిజముగానేనా! అమ్మయ్య!- యెన్నాళ్లకెట్టిమాట వింటిని! కస్తూరియింట నిఁకఁ గాలు పెట్టవు గదా?
రఘు—స్వాస్థ్యము దాని స్వాధీనములో నున్నది గదా- కాలు పెట్టకున్న మన కొక గవ్వయైన దక్కునా?
నిర్మ—ఏమి వెఱ్ఱి! దాని చేఁజిక్కినది మరల దక్కుట కుదురునా!

గీ. గోడకు వేసిన సున్నము,
క్షీణము చేఁబెట్టినట్టి ♦ ఫీజు, వలచినో

చేడె కొసంగిన విత్తము,
బూడిదఁ బడు నెటు- మరలఁ ♦ జొందఁగ వశమే !

రఘు—నా యభిప్రాయ మది కాదు- ఏదోవిధముగా నేపాటి యైన సంగ్రహించుకొని వచ్చినచో- ఏ ముద్రాక్షరశాలయో పెట్టుకొని జీవింపవచ్చు నని.

నిర్మ—అమ్మయ్యో ! ఆయింటఁ గాలు పెట్టిన మీ మనసు మరల మాఱిపోక మానదు ! ఆపాటిసొమ్మునకై మీ రచటికి రరుగవలసిన పనియు లేదు. ముత్తా కామరాజునొద్ద మూఁడువేలు వడ్డీకి వేసి నాను. మీ రాసొమ్ము తీసికొని, మీ కిష్టమయిన వ్యాపారమును ప్రారంభింపుఁడు.

రఘు—నా యెడ నీ కాపాటి నమ్మకము కలదా !

నిర్మ—మీ కా సందేహ మేఁదులకు ?- (అని లేచి, పెట్టె తెఱచి, యందలి కాగితమును దీసి) ఇదిగో యిది యతఁడు నాకు వ్రాసి యిచ్చిన నోటు. దీని నిప్పుడే మీకు మార్చెదను. అన్న ట్లింకొకటి- ఈవేసఁగి బెంగుళూరులోఁ గడుపుటకై, యతఁ డీసాయంకాలము రైలులో బయలుదేర నిశ్చయించుకొని- యిందాఁక నె మునిసిపలు వడ్డికూడఁ బంపివేసినాఁడు. కాఁబట్టి, మీ రిప్పుడే వెళ్ళకున్న మన కాసొమ్మింతలోఁ జేతికి రాదు. (అని నోటుపై వ్రాయవలసిన మాటలు వ్రాసి యిచ్చి) చాలునా ?

రఘు—(చదివి చూచి) చాలును. వెళ్ళిరానా ?

నిర్మ—సందియ మేమి? వెళ్ళి, వెంటనే మాత్ర మింటికి రండు. మీరు వచ్చునరికి వంటచేసి సిద్ధముగా నుంచెదను.

రఘు—ఇదిగో- యిప్పుడు రానా ! (అని లేచి, పిలిచబడి పోవుచు) ఇంతటి యిల్లాలి నెంత దుఃఖపెట్టితిని !

గీ. ఎచటనో పుట్టి, తమయిండ్లఁ ♦ కేఁగుదెంచి,
నెమ్మి దైవసములుగఁ జ ♦ త్రము నమ్మి
సేమనిమిత్తము ప్రాతరలు ♦ ధారవోయు
సతుల నేడ్పించు పతులకు ♦ గతులు గలవె !

శర్మ—(ప్రక్కనుండిచతురాలును ప్రవేశించి) ఇదేమి యింతసేపున్నారు?- వెళ్లినపని యైనదా?

రఘు—అయినది కాని- మఱియొకవిధముగా నైనది.

శర్మ—అనఁగా?

రఘు—నా వైఫ్ (Whife) నాకుఁ బరిపూర్ణ ప్రబోధము కలిగించి, నా వెనుకటిచర్యకుఁ బశ్చాత్తాపపడునట్లు చేసినది. ఈ దుర్వ్యసనముల నింతటితో విడిచిపెట్టి, యికమీఁద దాని యిష్టానుసారముగ మెలంగుచు- ఇదివఱకుఁ జేసిన యన్యాయమును తుడిపునకుఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను. ఈ సంగతులు నీవు కస్తూరి కెఱిఁగించి, యింకొకదారి చూచుకొమ్మని చెప్పుము.

శర్మ—(తెల్లపోయి) అట్లయిన, మీ రిపు డరుగుచున్న దెచ్చటికి!

రఘు—నా వైఫ్, ముత్తా కామరాజుకడ వడ్డికి వేసిన మూడువేలును. నన్నుఁ దీసికొమ్మన్నందున- ఆసొమ్ముతో నేదేని వ్యాపార మారంభింత మనుతలంపుతో, దానిం దెచ్చుకొనుటకై వెళ్లుచున్నాను.

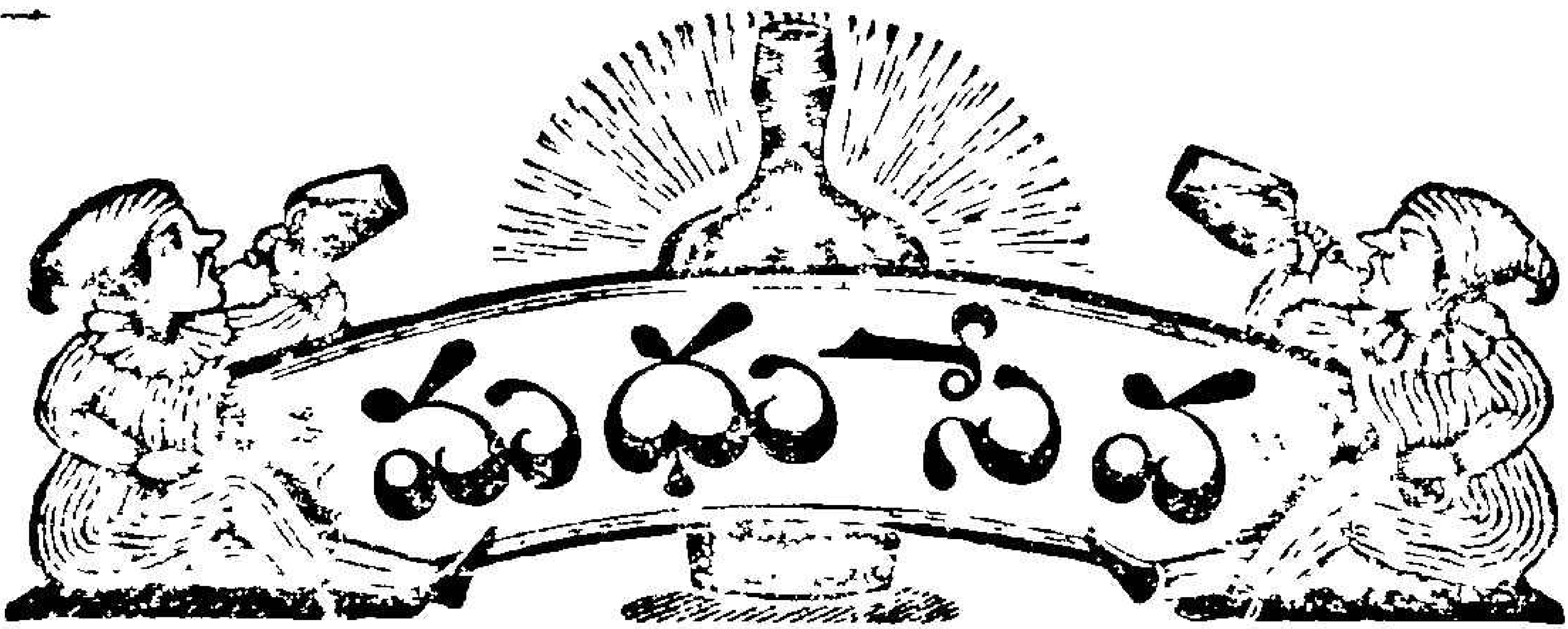
శర్మ—(తనలో) ఇప్పు డీతనిమాట కడ్డు చెప్పఁ గూడదు. ఆసొమ్ము చేతఁ బడినవెనుక, నిట్టె కుక్కను జేసి యీడ్చుకొని పోఁగలను. (పయికి) బాబు! మీపంథ ఫస్టుక్లాసు (First class) గా నున్నది. ఎల్లకాల మొక్కటేరీతిగా నుండుట యేరికిని మంచిది కాదు. మీరు వెళ్లినప్పుడు కస్తూరియింట నాకుమాత్రమే మేమిపని యున్నది!- మీరు ప్రారంభించు వ్యాపారమునందుఁ దోడుపడుచు, నేనును మీతోనే యుండెదను.

రఘు—అందుల కభ్యంతర మే మున్నది?- అయితే కామరాజును నీ వెఱుఁగుదువా?

శర్మ—ఎఱుఁగ కేమి?- రండు వెళ్లుదము.

(ఇద్దఱుఁ గలిసి నిష్క్రమింతురు)

ఇది యష్టమాంకము.

నవమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి మేడ.

ప్రవేశము:—కస్తూరి, శర్మ.

కస్తూ—అక్కా చెప్పక—అదేమో సరిగాఁ జెప్పితివా సంతోషించెదను.

శర్మ—అట్లయిన వినుఁడు: మన సన్యాసి మామగారు మరణించినాఁడట. మరణకాలమునఁ, దన యాస్తి యంతయుఁ దన కోమార్తెకుఁ జెందునట్లు విల్లు వ్రాసినాఁడట. విశ్వాసరావు వెళ్లి విల్లునందలి యాస్తి యంతయు నప్పగించుకొని వచ్చినాఁడట.

కస్తూ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటీ!—ఆ యాస్తి విలువ యేపాటి యుండునో?

శర్మ—ప్రత్యేకము స్థిరాస్తివల్ల, సన్నులు పోఁగా పదివేలు వచ్చునఁట.

కస్తూ—అమ్మయ్యో! అంతా స్తియే! శర్మగారు భూమిమీఁద నిలుచునా!

శర్మ—దాసి మొగుడు దాని కొక్క దమ్మిడీ దక్కనిస్తాఁడా? మన దామోదరుఁడు మన చేతులోనే యున్నాఁడు గదా!

కస్తూ—ఈ చవట వెళ్లి, సగమైన వ్రాయించుకొని రాఁగలఁడా!

శర్మ—అది నీలో నున్నది. నీవు తలఁచుకొన్నచో నిమిషము పని! అదుగో—అతఁడును వచ్చుచున్నాఁడు—ఒకపట్టు పట్టి చూడుము.

రఘు—(దైన్యవేషముతో, ఆయాసముతోఁ ప్రవేశించును.)

కస్తూ—ఎండలో నెక్కడికి వెళ్లినారు? అయ్యో!—అదే మంత చెమట పట్టినది! ఇటుఁ గూర్చుండుము! (కూర్చుండఁబెట్టి విసరును.)

రఘు—ఇరువురుఁ గూర్చుండి యేమిటి యాలోచించుచున్నారు?

కస్తూ—ఏమియు లేదు మీ కొక శుభవార్త చెప్పవలె నని.
రఘు—ఏమి టది?
కస్తూ—మీ మామగారు మరణించినా రఁట!
రఘు—ఇదా శుభవార్త?- అవును, మరణించినా రఁట.
కస్తూ—ఆయనయాస్తి యంతయు మీ కూఁతురకు వచ్చిన దఁట.
రఘు—అవును వచ్చిన దఁట. నాఁ డది నాయెడఁ జూపిన యౌదార్యమునకు భగవంతుఁడు దాని కీవిధముగాఁ బ్రత్యక్ష మైనాఁడు.
కస్తూ—అది మీ సామర్థ్యమా- యామె యౌదార్యమా?
రఘు—సరే, యేదియో యొకటి- యెందుల కాసంగతి యిప్పుడు?
కస్తూ—ఎందులకా?- బంగారమువంటి జమీ పంటఁ గలుపుకొని, మీరు విడుచున్న భూములకు నా మనసు క్రుగ్గిపోవుచున్నది! మరల నొకసారి వెళ్లి, మంచిమాటలు రెండు చెప్పి, సగమైన వ్రాయించుకొని వచ్చితిరా- నాసంతాపము తీర్చినవా రగుదురు.
రఘు—ఏమొగము పెట్టుకొని మరల దాని యెదుటి కేఁగమందువు! సిగ్గు విడిచి నేను సిద్ధపడినను- న న్నది మరల నమ్మునా?
కస్తూ—నమ్మునట్లు రవంత నటింపఁ గూడదా?
రఘు—నావల్లఁ గాదు! వెనుకటిదానికే నామనసు వేఁగిపోవుచున్నది!
కస్తూ—అఁటఁ!- అట్లయిన నాయాస్తి యంతయు నేమగునో కాలి యునా?- విశ్వాసఘాతు పర మగును! గిజికిపోచకుఁ గట్టఁబడి యుండుటకు మీ యావిడ కస్తూరి యనుకొంటిరి కాఁబోలును!
రఘు—ఏమిటీ, యెంతమాటాడితివి! ఇదిగో!- యీసంగతి యిఁక నెన్నఁడు నాయెదుటఁ దలపెట్ట కేమి! (అని లేచి చక్కఁబోవును)
కస్తూ—ఈ పీనుఁగు వినునట్లు లేదు!- ఇఁక నేమిటి సాధనము!
శర్మ—సాధనములసంగతి నీ కేల?- సగము కదా నీవు కోరినది- సర్వము నీ స్వాధీనము చేయకున్న- నా పేరు శర్మ కా దనుకో!
కస్తూ—హాయి! హాయి! అదీ మగతనము! ఏదీ యొకము ద్దేదీ!

(అని ముద్దాడుచుండఁగాఁ దెర పడును).

రెండవరంగము

ప్రదేశము:—నిర్మల గది.

నిర్మల—(మంచముపైఁ గూరుచుండి) కటకటా!

గీ. భర్త యేవేశ్య పజ్జనో • పండుకొనఁగ
నింట నొంటిగ శయనించి • కంటఁ గూర్కు-
వెంటఁ దోడును లేక, త • పించుపట్టి
రమణికంటెను నిర్భాగ్య • రాలు కలదె!

ఇంతయాస్తి నాయనగారిచ్చి పోయినందులకు- ఇప్పటికైన నీయన మతి మరలినచో, నిరువుర మెంతేని సుఖపడుదుము గదా! ప్రాణేశ్వరుఁ డట్లు పరాధీనుఁడై చరించునప్పుడు- ఈసంపత్తు నా కేమిసంతోష మిడఁగలదు! (వినుట నభినయించి) రెండు- మూడు- నాలుగు- అయిదు- ఆఱు- ఏడు- ఎనిమిది- తొమ్మిది- పది- పదు నొకండు- పండ్రెండు- అమ్మయ్యో!- అప్పుడే పండ్రెం డయినదే! కనుకనే కాసింత కూర్కు వచ్చుచున్నది! రంగి యెందుచేతనో యీపూఁట రానే లేదు. రంగఁడు మరలఁ దప్పత్రాగి వెళ్లి తల పగులఁగొట్టినాఁ డేమో! పాప మాముండకు ప్రతిదిన గండము కదా! అదృష్టవశమున నా కాయవస్థ మాత్రము లేకపోయినది! ఛీ!

ఆ. కానలోన మొలచు • గాఁ బుట్ట వచ్చును,
నీటికుక్కగా జ • నింప వచ్చు;
పంగ, త్రాగుబోతు • భార్య కాఁ గూడదు
కలను నైన- నాట • కమున నైన!

ఒకవేళ రంగి వచ్చి పిలిచినచో వినిపించుటకై గదితలుపు తెఱచి యుంచెద. (లేచి,దీపము తగ్గించి,పండుకొని నిద్రించును.)

రంగ—(గదితలుపు తెఱచుకొని, తారుచుఁ లోపలఁ బ్రవేశించి) ఓయిదేవుడా! పెరటిగోడ దాటేసరికి పేగు త్రెగాయి! దీని తల్లి కడుపు సల్లగా- యీ తలుపుమాత్తరం దబ్బునే వొచ్చింది! ఆ యెదవసిక్కి నా యెంట బడకపోతే యెప్పుడో రావలసినోణ్ణి!

(ముందునకుఁ జూచి) అదురుట్టం కాఁబోసు- అదుగో- ఆయమ్మ గది తలుపు తెరిచే వుంది! వొచ్చినపని కాగానే, వొక్క నిమిట్లో దాటిపోవడానికి, యీదితలుపు గెడ తప్పించి వుంచుకుంటాను. (అట్లు చేసి, మెల్లఁగా గదగుమ్మము చేరి) యేవి సెప్తా యేనాడూ లేంది కాళ్లొణుకుతున్నాయి! యీరోగాని కిదే మందు. (జేబు లోని బ్రాండిసీసా తీసి, కొంచెము త్రాగి సీసా మరల జేబులో నిడుకొని) అదీ! ఆ సుక్కతో ఆ రోగం వొదిలింది! అగ్గిలో వురకమంటే యీపాలి అమాంతంగా వురకుతాను! (వినుట నభినయించి) అదుగో గురక! మంచి నిద్దర్లో వుంది! మా దొడ్డ సమయం! మెల్లఁగా గదిలోఁ బ్రవేశించి) వెల్తురు సాల్దు- (దీపము పొడగించి, జేబునుండి యొక చిన్న సీసాయు, నొక కాగితపు మడతయుఁ దీసి) ఈ వుత్తరం తలకంద పెట్టి- యీ సీసాలోది కొంత మూతిమీ దెయ్యాలి. (తారుచు మంచముకడ కేగి) కాదు కాదు- ముందు సీసాలోది మూతిమీ దేసి, తరవాతే వుత్తరం తలకింద పెట్ట మన్నాడు. అంచేత, అందాకా యీవుత్తరం విక్కడుంచుతా (కాగితపుమడత మంచముపై[illegible], వెనుక తట్టునకుఁ బోయి, సీసా కార్కు తీసి, వంగి, నిర్మల ముఖమువంకఁ జూచి, యులికిపడి, వడఁకుచు) వోయి బాబో!- నా వొల్ల కాదు! యిల్లాంటి తల్లిని నా సేత్తో నేను సంప లేను! ఆమొహం కంట బడేసరికి- అరికా ల్లేమ నెత్తి కెక్కింది! ఆ యెదవడబ్బు నా కక్కర్లేదు! (సీసాకు మరల కార్కు వేసి, కొంచె మీవలకు వచ్చి) మళ్లీ కాళ్లు వడక పడుతున్నాయి' మనుసు కూడా- మా కంగారుగా వుంది! కాస్త సుక్క తగిత్తే గాని- యీ గాబరా వొదలి, బయట పళ్లేను! (గొంతుక కూర్చుండి, తలకుఁ జుట్టుకొన్న బట్ట తీసు క్రింద నుంచి, జేబులోని బ్రాందిసీసా తీసి, పూర్తిగా నోటఁ బోసికొని, సీసా క్రింద నుంచి, క్షణ మూరకుండి, మైకములోఁబడి యుత్సాహముతో) యేనాడూ లేంది- యీపూ టింత యెదవనై

పొవాన్యా నేం ! ఛీ ! ఛీ ! ఫీగ్గు ! ఫీగ్గు ! అమారాజు- అడిగినప్పుడల్లా- వొకటీ రెండూ యిచ్చూ- యీ కాష్టపనీ పెట్టు కొన్నే- రెం డొండలు రొక్కం చేతి కిచ్చి- రంగానికి కేవు కట్టి, బంగారంలాగు పంపేస్తా నన్నాడు! యెన్నికబుర్లో చె ప్పొచ్చి, యెదవలాగ పక్కా యెత్తే, యేం వంట్రాడు- మొగా న్నౌష్టాడు ! కత్తితో కొట్టడంవా- కత్తితో నరకడంవా ?- మూడు ముక్కలు మూరిమీా దెయ్యాడంనేగా! వో!- యీపా లేపేస్తా ! యెయ్యక పోతే- యిది మీాషం కాదు ! (చిన్నసీసాతో చివాలున లేచి, తప్పటడుగులతో మరల డలవెతుకకు వెళ్లి, వడకుజేతులతో సీసాకార్కు తీసి, వంగి, మెల్లగా సీసా వంచును).

నిర్మ—(మూతిపైఁ బడిన ద్రావకపుఁ జుక్కలవల్ల నిద్ర చెడి, మూలుగుచు చేయి విసరగా, సీసా పోయి దూరమునఁ బడినంతట; నులికిపడి కన్నులు తెఱచి) నాచేతి కిప్పు డేమిటి చెమమా తగిలినది ! (పెదవులు చప్పరించి) నానోటి కేదియో క్రొత్తరుచి వచ్చినదే !

రం— (భయ కంపములతో) వోయి దేవుడా- యేం బుద్ధి! వొక్కముక్కతో పట్టుం దంటే- వొప్పాడు పక్కావొచ్చాను! పానాలేకు- మన్నా లేదు ! నావొంక మూడకముందే నాగుబాంవులాగ పర్గాబోయి-బయట పడితినా బతుకుతాను! నిష్క్రమించును)

నిర్మ—(ఉలికిపడి) ఎవరు వారు !- ఎవరు వారు ! (చివాలున లేచి కూర్చుండి) అమ్మయ్యో ! దొంగ ! (అని మంచము దిగి నిలుచుండి) అదిగో- వీధితలుపు చప్పు డగుచున్నది ! అన్నన్నా ! దాఁటిపోయినాఁడు గదా !...కన్నులు తిరుగుచున్నవి కారణమేమి చెపుమా ! కడుపులో వికారముగఁ గూడ నున్నది!...... నాలుక చిమచిమ లాడుచున్నది- నరములు బిగు వగుచున్నవి ! భయముచేతనా?- నా మనసు నలుసంత కూడఁ జెదర లేదే !... ఆఁ ! తెలిసినది ! ఆ వచ్చిన దొంగ తన యిచ్చవచ్చిన ట్లిల్లంతయుఁ జక్కఁబెట్టుటకై నా కేదో మత్తుమందును బ్రయోగించు

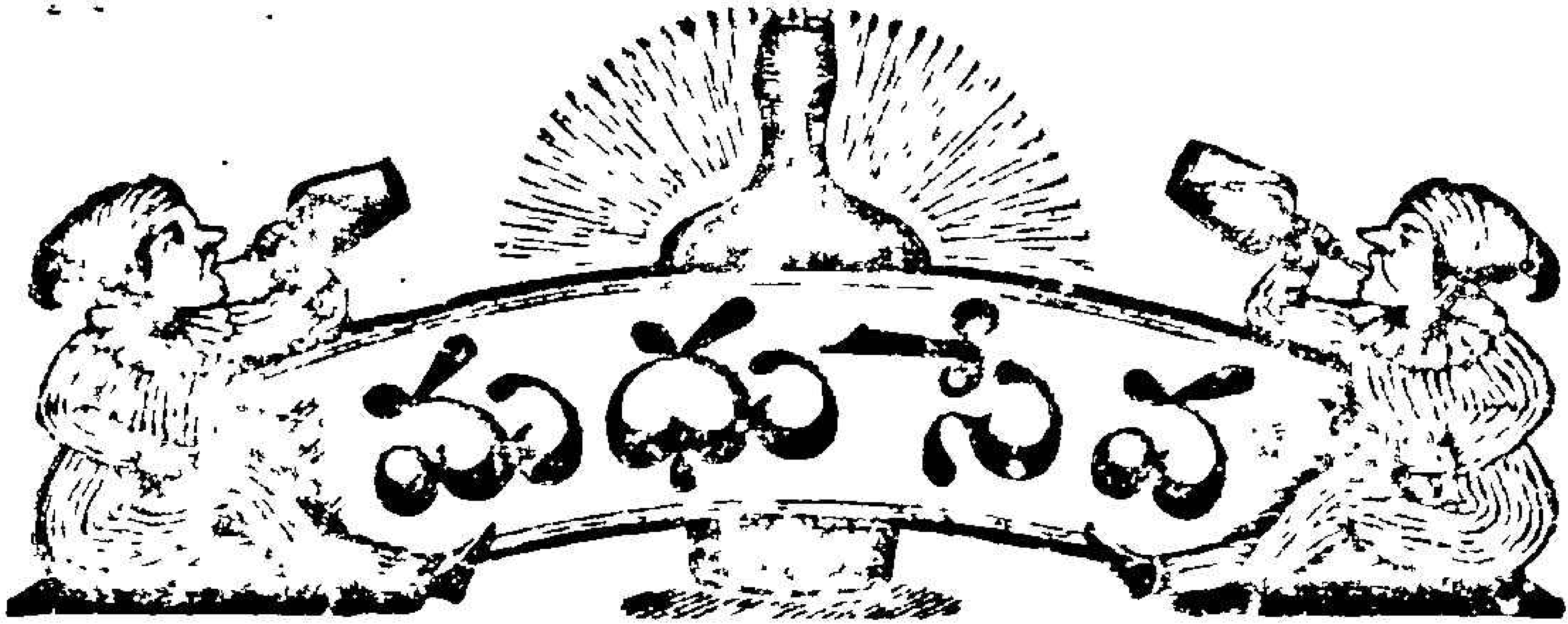
చూచుచుండఁగా- నా కెట్లో ప్రబోధము కలిగినది! ఈ నోటిరుచియు
నీ వికారము దానిదే! అగుఁగాక- కాసింత మగత తప్పఁ- నది
ను తేట చేయఁ గలదు! వీధితలుపునకు గడియ వేసి వచ్చి,
విశ్రాంతిగాఁ బరుండి నిద్రపోయెదను. (నడువఁబోయి తూలి)
కాళ్లు తడబడుచున్నవే! ...కన్నులుకూడ మిరుమిట్లు గొలుపు
చున్నవి!...అంతకంతకు వికారమును నధిక మగుచున్నది!-
ఆ దీపము వేయిదీపములుగా నగపడుచున్నదే! ఈ వికారముతో
వీధిగుమ్మమువఱకును వెళ్లి రాఁగలనా!.....నాలుక పిడుచ
కట్టినది!...పాడుమందు ప్రాణములు తీయదు గదా! కక్కఁగారు
గ్రామమున లేరు- రంగి రాలేదు- ఇప్పు డేమిటి చేయఁదగినది!
ఇట్టి నిశీథ సమయమున నెవరు పలుకుదురు! కట కటా! భర్తృ
యోగము లేని భార్య బ్రతు కింతటిదే గదా! (ఆవేశముతో)
ఓసి- మాయ మద్యరసమా! మా పాలిటి శనిగ్రహమవై- మా
కెట్టి యెడబాటును గలిగించితివే! పుట్టిన వంశమా- పూజ్య
మైనది; చదివిన చదువా- సమగ్ర మైనది; నడచిన నడతా-నాణె
మైనది;- అట్టి నా యనుంగు భర్తనే యిట్టు లధోగతిపాలు
చేయఁ గలిగిన నీ వింక నెవ్వరి నేమి చేయఁ జాలవు! ఏ నేరము
నీవు లేకుండ జరిగినది! ఏ హత్య నీవు లేకుండ సాగినది! ఏ సం
స్థానము నీవు కాలు పెట్టకుండ నెగిరి పోయినది! కడగండ్లు నీ
కొఱకు, కన్నములు నీకొఱకు; అప్రమాణములు నీకొఱకు,
హత్యలు నీకొఱకు; మోసములు నీకొఱకు, వేసములు నీకొఱకు!
ప్రభువు నీ దాసుఁడు, పరిచారకుఁడు నీ దాసుఁడు; పండితుఁడు నీ
దాసుఁడు, పామరుఁడు నీ దాసుఁడు;- నీ యధికార మెంత నిరం
కుశ మైపోయినదే! ఓ ప్రభువులారా! ఓ ప్రజా ప్రతినిధులారా!
ఓ సంఘ సంస్కర్తలారా! ఓ స్వరాజ్యవాదులారా! ఈ మద్య
రసమువల్ల- ఈ మహామారివల్ల- ఈ దుర్వ్యసనమువల్ల- ఈ దుష్ట
జాడ్యమువల్ల- ఈ యగ్నిద్రావకమువల్ల, ఈ హాలాహలమువల్ల-

ఈ పీపావల్ల, ఈ పిశాచమువల్ల- ఎన్నిసంసారములు లేటఁ గలిసి పోవుచున్నవో యెన్నఁడైన గమనించితిరా? కాళ్లు తోడుకొని పోయి, కన్నులు దిగజారిపోయి; వడఁకెడి యవయవములతో, వంకరపోయిన పార్శ్వములతో; క్రుంగిన మూపులతో, క్రుళ్లిన శ్వాసకోశములతో; మనసు చెడి, మతి పోయి- అన్నమో రామ చంద్రా యని యెండ జల్లాడుచున్నారో యెప్పుడైన పరికించితిరా? ఎన్నికొంపలలో దరిద్రదేవత తాండవ మాడుచున్నదో- ఎందఱిభార్యలు లెంతలేసి బాధలు పడుచున్నారో- ఎందఱిబిడ్డలన్నమునకు మొగమువాచి యెంగిలియాకులు నాకుచున్నారో- ఏపాటి నైన పరిశీలించితిరా? ఎందఱి మూలుగులలో, తండ్రులు త్రాగిన మద్యవిషము మజ్జతో మిళితమై, యెంతలేసి రోగములకుఁ గారణ మగుచున్నదో- ఎందఱి పాపిష్ఠి త్రాగుడువల్ల పడుచుతనమునందె- పండి, యెండి; మాడి, మ్రగ్గి- యకాలమృత్యువున కాహార మగుచున్నారో యరసితిరా? ఏఁటేట నెన్నెన్నికోట్లు త్రాగుడుక్రింద దగ్ధ మగుచున్నవో- ఎన్నెన్ని నేరములు, ఎన్నెన్ని హత్యలు త్రాగుడువల్లఁ దిటస్థము లగుచున్నవో పరిగణించితిరా? ఏమి యన్యాయ మిది!- ఎంత విరుద్ధ మిది!...తల్లీ భరతమాతా! తపోనిధులం గన్న నీ వీ త్రాగుబోతుల నెట్లు కనుచుంటి వమ్మా! మానవనిధులం గన్న నీ వీ మధుదాసుల నెట్లు కనుచుంటి వమ్మా! టర్కీ రాజ్యములో త్రాగుడే లేదఁట!- అమెరికాలో మద్యసార మమ్మినవానికిని, కొన్నవానికిని గూడ నాలేసి నెలలు శిక్షయఁట!- ఐర్లండులో త్రాగినవానిని బజారులో జమ చేసి, పట్టణమంతయు నూరేగింతు రఁట! త్రాగుడు ధారాళముగా నొప్పువారి తన్నివారణమునకై యిట్లు పాటుపడుచుండ- మద్యపానము మహాపాతకముగ నెంచు నీబిడ్డలింత మందభాగ్యులైరేమమ్మా! పరమేశ్వరా- తండ్రీ! ప్రభువులు పరార్థకాములు- ప్రజాప్రతినిధులు ప్రసాదకాములు- సంఘసంస్కర్తలు సభావాక్యశూరులు-

స్వరాజ్యవాదులు సహాయులుగానుందురు- అట్టివారివల్ల నీ యంతరంగము హరించుట యసంభవము. మద్యవిక్రయమన: మనుజులకు విషము పోయుట యని యెఱుంగని మా వర్తకులు- బ్రాందిలో కొకేయిను; సారాయిలో నుమ్మెత్త చూర్ణము; కల్లులో కుంకుడు నురుగుఁ గలిపి- ప్రజల ప్రాణములు తీయు మా వర్తకులు- ఈ పాపవ్యాపారమును బరిత్యజింతు రనుట కల్ల! తమ దారిద్ర్యము నకు త్రాగుడే కారణ మని యెఱుంగని మా ప్రజలు- తమ యాయువు త్రాగుడువల్లనే తరిగిపోవుచున్న దని యెఱుంగని.మా ప్రజలు- దినమునకు కోటిరూప్యములు నీసొక్రింద దగ్ధముగుచున్న వని యెఱుంగని మా ప్రజలు-తమ దేశమున కిది గొప్ప తలవంపని యెఱుంగని మా ప్రజలు- ఈ పాపిష్ఠవ్యసనమును బహిష్కరింపఁ గలుగుట యసంగతము! నీ కటాక్షము తప్ప యింక వీడ నిష్క్రామ మగుటకు దారి లేదు! స్వరాజ్యముకొఱకు నే నుద్యమించను- స్వారాజ్యముకొఱకు నిన్ను ప్రార్థింపను- మా దేశమున మద్యపానము లేకుండఁ జేసితివా- మాకు కోటిస్వరాజ్యములుఁ గోటిసామ్రాజ్యములుఁ బ్రసాదించినట్లు భావించెదను! (ఆయాసముతో) అమ్మయ్యా! హామ్మయ్యా! హాఁ! హాఁ! (మోహముతో) ఏమిటి నే నిప్పు డన్న మాట! ఎక్కడికి చెప్పుమా నే నిప్పుడు వెళ్లుచున్నది!... నా యొంటినిండ నల్లులో, చీమలో ప్రాకుచున్నవి!... నా తలవెంత్రుక లెవరో పీకుచున్నారు! నా యొడ లెవరో రక్కుచున్నారు! ...అదుగో నా ప్రాణేశ్వరుండు! అమ్మయ్యా!- వచ్చినారా! ఆఁ! ఆఁ! ఆఁ! అంటకుండు! (అని కాలు చేతులు వెనుకకు వేసి, అంతలో మంచము తగిలి, యట్టె దానిపైఁ గూలఁబడి) అయ్యో! నా గుండెపోవుచున్నది!...అబ్బా! దాహము! దాహము! హా! పరమేశ్వరా! (అని వెనుకకుఁ బడి) పరమేశ్వరా! హా! హా!

తెర పడును.

ఇది సప్తమాంకము.

దశమాంకము

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—పోలీసుస్టేషను.

ఇనస్పెక్టరు—(ఆయాసముతోఁ బ్రవేశించి) అబ్బా! యేమి యవస్థ!- యేమి బ్రతుకు! పోలీసు నవుకరీకంటె- పొగచుట్టల దుకాణము మంచిది! నిర్మలాంబను రఘునాధరావుగారే చంపి యుందు రను నిశ్చయాభిప్రాయముతో, దొరగా రాయనను తోడనే యరెస్టు చేయించి- సాక్ష్యము సమకూర్పు మని నన్ను పంపివేయుచున్నాఁడు! సాక్ష్య మంత చౌకగా దొరకునా! విశ్వనరావుగారు వచ్చినఁ గొంత చిక్కు విడవచ్చు నని యున్నది- యింతవఱ కాయన రానే లేదు! ఇప్పు డేమిటి చేయఁ దగినది ?- (అని బల్లకడఁ గూర్చుండి, యేవో కాగితములు తీసి చూచును).

విశ్వా—(ప్రవేశించి) విధివిధాన మెంత విపరీత మయినది!

సీ. పరిపూత చరితుండై • పరఁగు వాఁ డిటు మద్య
పానంబునకుఁ బాలు • పడుట యేమి!
సతతంబు విబుధసం • గతి నొప్పువాఁ డిటు
తులువలతోఁ జెల్మి • సలుపు టేమి!
పరకాంత లెన్న డైనఁ • బెడ కేగువాఁ డిటు
వారకాంత గృహంబు • పట్టు టేమి!
తొరఁగు సిరులతోఁ • దులఁదూఁగువాఁ డిటు
తలమించు ఋణములఁ • దగులు టేమి!

అట్టి సంస్థానమును దెగ • నమ్ముకొనుటేమి!
నినసేనిం జంప నను ఘోర • నింద దోషమేమి!
కాలి సంకెళ్లతోం జెఱ • సాల యేమి!
కట్ట! యిది యెల్ల విధిచేష్టితంబు కాక యేమి! (పరిక్రమించును)

ఇన—(తలయెత్తి చూచి) ఇదిగో!- యెప్పుడు వచ్చినారు! ఇప్పుడే మీమాట యనుకొన్నాను! కూర్చుండుడు! ఇన్నాళ్లు చేసినా రేమి?

విశ్వా—(కూర్చుండి) నిలుకడగా నే నొకచోట నిలువక పోవుటచే, నిన్నటి యుదయమునకు మావారి యుత్తరములు నా కందినవి కావు. సంగతి తెలియంగానే, సాపాటుకూడ చేయకుండ బయలుదేరి- రాత్రి పదిగంటల కింటికి వచ్చినాను.

ఇన—రాత్రియే వచ్చినారా? రాంగానే నన్నేలం గలిసికొనలేదు?

విశ్వా—ముందు రఘునాథరావుగారితో ముచ్చటించువఱకు నీ వ్యవహారమునందుం బ్రవేశించుట కిష్టము లేక- అరుణోదయము కాంగానే చెఱసాలకు వెళ్లి, ఆయనతో మాటాడి- యిటు వచ్చినాను.

ఇన—అలాగుననా?- అట్లయిన నేదో విశేష ముండవలెను.

విశ్వా—ఆయన నిర్దోషి- అదియే విశేషము.

ఇన—అని మీ రెట్లు చెప్పంగలరు?

విశ్వా—అట్టి దృఢవిశ్వాస మాయన నాకుం గలుగంజేసినారు.

ఇన—మాటలచేతనా- నిదర్శనముల చేతనా?

విశ్వా—మీ రేమి నిదర్శనములనుబట్టి యాయన నరెస్టు చేసినారు?

ఇన—ఆమె మరణమువలన లబ్ధిని బొందువాం డాయన. ఆయన యిప్పు డర్థకాముం డై యున్నాడు. అందువలన, నిది, యాయన పనియె యని యభిప్రాయపడవలసి వచ్చినది.

విశ్వా—ఆత్మహత్య చేసికొనం దలంచిన ట్లామె స్వయముగా వ్రాసిన యుత్తర మొకటి యామె శయ్యపై దొరకిన దంటగా?

ఇన—దొరికినది. తమపై ననుమానము కలుగకుండుటకై దానిని రఘునాథరావుగారే కల్పించినా రని మాదొరగారి యభిప్రాయము.

విశ్వా—మీ యభిప్రాయము ?

ఇన—ఆమె యాత్మహత్య చేసికొనియుండు ననియే నా యభిప్రాయము.

విశ్వా—అట్లయిన మీయభిప్రాయముకూడ సరియైనది కా దనియే నా యభిప్రాయము. అయిన నా యుత్తర మేదీ చూతము.

ఇన—ఇదిగో-ఇచ్చటనే యున్నది.(అని యుత్తరము తీసి యిచ్చును).

విశ్వా—(విప్పి చూచి, యులికిపాటుతో) ఇదిగో !- యీశ్వరవిలాస మనఁగా నిది! ఈ యుత్తరము నిర్మలాంబ వ్రాసినది కా దనియే కాక- యెవరు వ్రాసినదో కూడఁ దెలిసిపోయినది !

ఇన—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటీ !- ఎవరు- ఎవ రా వ్రాసినవారు !

విశ్వా—ఇం కెవరు- కస్తూరి ! దానియుత్తరములు నాకడ త్రొక్కి యున్నవి. సంగతులుకూడఁ జదివి చూతము- "నాభర్త వేశ్యాలోలుఁడై నన్ను విడిచిపెట్టుటచేత, నా జీవితముపై నసంహ్యాము పుట్టి, ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు సంకలిపించితిని. నా చావునకు నేనే భాద్యురాలను- నిర్మల." (అని పఠించి) చిత్తగించినారా ?- "అసహ్యము" అనుటకు- "అసంహ్యాము" అనియు- "సంకల్పించితి" ననుటకు- "సంకలిపించితి" ననియు- "బాధ్యురాల" ననుటకు- "భాద్యురాల" ననియు- నిర్మలాంబ నిద్దురలోఁ గూడ వ్రాయదు. కాఁబట్టి, యివి కస్తూరి వ్రాసినవే యని నేను గట్టిగాఁ జెప్పఁగలను.

ఇన—ఉద్దేశము ?

విశ్వా—ఉద్దేశమునకు మన యూహా లవసరము లేదు. నిర్మలాంబ కళచేత నిర్మలపంతముఁ జూపి, సగ మాస్తి యైన వ్రాయించుకొని ర మ్మని శేషాద్రియుఁ, గస్తూరియు శతవిధముల పోరినట్లును- ఆమె నిరాకరించినట్లును- రఘునాథరావుగారు చెప్పుచున్నారు-

ఇన—సరే, సరే- సంగతి యిప్పుడు బోధపడినది ! ఆమెను గడతేర్చినచో, ఆస్తియంతయు రఘునాథరావుగారి పరమగు ననియు, అప్పుడు దా మిట్టి యనుభవించుకొనవచ్చు ననియు నుద్దేశించినారు

పోలీసు వారిని పోరపెట్టుటకై యీ యుత్తరమును కల్పించి- యీ పనిచేసి యుందురు. అసలుమునందుం గానవచ్చిన యడుగుల గుర్తులనుబట్టి, మాయింటం బురుషుం డెవ్వండో ప్రవేశించి నట్లు కూడ స్పష్టపడుచున్నది. అందువల్ల నా ప్రవేశించినవాండు శర్మ కానలెను. అయితే, అతం డంత సాహసము చేయంగలండా!

విశ్వా—ఆసంగతి యాలోచింతము. అందుచట దొరకిన వేమేమిటి?

ఇన—ఒక ఖాళీ విషపు సీసా, యొక బ్రాండీ సీసా, యొక యుత్తరీయము.

విశ్వా—ఆ యుత్తరీయ మేదీ?

ఇన—గుర్తుపట్టించుటనిమిత్తము చాకలి గూడెమునకుం బంపినాను. అడుగో- అతండును వచ్చినాండు. ఏమి జగ్గప్పా! యేమైన తెలిసెనా?

జగ్గ—(ప్రవేశించి విశ్వాసరావును జూచి వెనుకకు తగ్గును.)

ఇన—సందేహ మక్కఱ లేదు-చెప్పవచ్చును-ఎవ్వరైన గుర్తించినారా?

జగ్గ—నీరిచాకలి చూచి- మా పంతులుగారి దని చెప్పాడండి.

విశ్వా—మా చాకలి నా దని చెప్పినాండా!- ఏదా యుత్తరీయము?

జగ్గ—(చంకలోని మడత తీసి బల్లపై నుంచును).

విశ్వా—(విప్పిచూచి) హాయి! హాయి! దొరకిపోయినాండు దొంగ!

ఇన—(జగ్గప్పతో) సరే వెళ్లుము. (అతండు పోంగానే) ఎవం డెవండు?

విశ్వా—ఇం కెవండు!- మా యింటిచుట్టమే! రంగండు! వీనిభార్య మొన్నటివఱకును మాయింటం బరిచారికగా నుండెడిది. దాని యెడ నాకుంగల నమ్మకమునుబట్టి యీమధ్య దానిని నిర్మలాంబ కడ నుంచినాను. ఆరాత్రి యది పండుకొనుటకు వెళ్లలే దని తెలిసి- కారణ మే మని యడుగ- తమ్మునరములో నున్న తన తల్లికిం బ్రాణముమీందికి వచ్చినట్లు చెప్పంగా, తా నా రాత్రి యచటికి వెల్లినట్లును- తల్లి సుఖముగానే యున్నందున మఱునాండే వచ్చివేసినట్లును- జెప్పినది. దాని కా కల్లవార్త చెప్పినవా డెవండో తెలిసినదా?- రంగండు!

ఇన—అలాగునా! అయితే- యుత్తరీయమునంగతి యేమిటి?

విశ్వా—అన్నట్లు సంగతి చెప్ప లేదు. ఈ యుత్తరీయము నాదే.
ఈ పోలీసుం డొకనాడు వచ్చి ప్రాకులాడ- నేనె యిచ్చినాను.

ఇన—అట్లయిన నీకు సందేహ మక్కఱలేదు- అతఁడే హంతకుఁడు.
వాఁడు శర్మవెంటఁ దిరుగుచుండఁగా వంటసాములు చూచినారు.
ఆదిగాక- యాయింటఁ బ్రవేశించినవాని యడుగులగుర్తులు నోటు
చేసినాము. రంగని గుర్తులు మాయొద్ద నిదివఱకే యున్నవి.
రెంటిని బోల్చి చూచిన సంగతి క్షణములోఁ దేలఁ గలదు. శర్మ
వానిని సంధించి యుండును. శర్మపై నిందులకు సాక్ష్యము సంపా
దింపవలెను. అన్నట్లొక సంగతి చెప్ప లేదు- విషపు సీసామీఁద
"స్మిత్ అండ్ కో, మద్రాస్" అని యుండుటచేఁ- బ్రత్యేక
మొకనిని వారికడకుఁ బంపినాము. అతఁడీపూఁట తప్పక రావలెను.

విశ్వా—చాల చక్కనిపని చేసినారు. ఎప్పుడు మీ వాయిదా ?

ఇన—ఎప్పుడోనా? రేపే! ఈ పూఁట మీరు రాకపోయినచో- రంగని
పిడుగు రఘునాథరావుగారిని గొట్టుకొని పోవలసినదే!

విశ్వా—సాక్ష్య మేదీ ?

ఇన—పోలీసువారికి సాక్ష్యలోపమును- పోలేరమ్మకు నైవేద్యలోపము
నా! అన్నట్లు, పాప!- మాయన యెట్లున్నారో చెప్పలేదు.

విశ్వా—చెప్పుట కేమున్నది- ఈ పదునైదు దినములలోఁ బదునై
దేండ్ల మార్పు కలిగినది! వెనుకటి వ్యసనము లన్నియు వేళ్లతోఁ
గూడ హరించినవి! భార్యకొఱ కాయన పడుచున్న పరితాపము
చూచిన పాషాణములుకూడ నీరగును! ముందుసంగతి యేమిటి?

ఇన—చెప్పనా ? ఈపూఁట శర్మను, కస్తూరిని, రంగని అరెస్టు చేసె
దము- ఈరాత్రి మాముదుపులు మేము వదులుకొనెదము.. క్రొత్త
ఛార్జిషీటుతో రేపు కోర్టులో నిలిపెదము.

విశ్వా—అట్లయిన, నే నింటి కేగి భోజనము చేసి అఱగంటలో వచ్చెద.

(అని లేచుచుండఁగా తెర పడును.)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—మేజిస్ట్రేటు కచేరి.

ప్రవేశము:—న్యాయపీఠమున మేజిస్ట్రేటు—ఎదుట నొకప్రక్క కుర్చీలో ప్రాసిక్యూటరు—రెండవప్రక్క పంతులు, (రఘునాధరావుగారి వకీలు) వారయ్యను, (కస్తూరి శర్మల బారిష్టరు) విశ్వాసరావు— వెనక జేరము— దూరమున బోనులో— రఘునాధరావుగారు, శర్మ, కస్తూరి. రంగఁడు.

మే:—ఆల్ రైట్! ఇక మీ యార్గ్యుమెంట్సు కానీయవచ్చును.

ప్రాసి—(లేచి) సిత్తం, సిత్తం. ఈ కేసులో నేను నిండా శప్పేదే విన్నా. ముద్దాయీలమేల యెవిడెన్సు పూరాగా ప్రూవైన వుండే సమాచారం కోర్టువారికిదా తట్టే వుండవలా. వృస్టో. క్రైమ్ నడిచిన పోట్లో చిక్కిన సీసా మేల "ప్రస్సిక్ ఆసిడ్, పాయిజన్, స్మిత్ అండ్ కో, మెడ్రాస్" అని వుండింది. ఆయమ్మ చచ్చుకసింది ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ మూలంగాదానాని, యెగ్జామిన్ చేసిన డాక్టరు సర్టిఫై చేసివుండె. స్మిత్ అండ్ కో యేజెంటు— శకంను ముద్దాయి శర్మ— ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ పంపేదిగా తమరికి లెటర్ రాశింది— తమరు పోస్టుగుండా దాన్ని డిశ్పాచ్చి చేసిందీ— చెప్పిందే కాక— శర్మ లెటరూ, వారి డిశ్పాచ్ బుక్కూ— కోర్టులో దాఖల్ చేసిదా వుండె. శర్మ రైటింగుతో కంపేర్ పెడితే— ఆ లెటర శర్మ రాశిందిగాదానా నిచ్చితం వడింది. ఆ యాసిడ్ పార్సిల్ శర్మవాడుగా యెత్తుకొనింది— పోస్టుప్యూన్ సాచ్చెంవోల్లె ప్రూవు కాపడింది. ఇందుల్నిపట్టి, అయమ్మ చచ్చుకునింది ప్రస్సిక్ ఆసిడ్ వోల్లానీ— దాన్ని రప్పించింది శర్మవాడనీ ప్లెయిన్‌గా తెలిశయింది. క్రైమ్ నడిచినపోట్లో కానవొచ్చిన ఫ్లూట్— రంగఁడువాడి దని విస్వాసరావువారి యెవిడెన్సువోల్లె ప్రూవయింది. ఆదినం రాత్రి, టూవోక్లాక్ యాళ, రంగఁడువాడు, దీ సేమ్ స్ట్రీట్‌కుండా, సైమేల బట్ట లేంకి, జల్దిగ పూంగుస్తాన్న సమాచారం

తాను సవాల్ సేసిన సమాచారం. బీట్ కానిస్టేబుల్ షేక్ హుసైన్ ఫస్ట్ సెకెండ్ సాచ్చం సాక్లీ. క్రైమ్ నడిచిన సోట్లో కానవొచ్చిన వోక్కే, రంగడువాడిదిగా, విస్వాసరావువారి వోళ్లు తబావ్ పడింది. ఆసోట్లో కానపడ్డ ఫూట్ మార్కులు రంగడు వాడివిగాదానా రుజువ్ పెట్టాం. రంగడువాడు సెకెండ్ కైము ఫయినట్సు. ఫయిస్ట్ కైమ్ము రిగిరస్ యింప్రిజన్మెంటూ. అనబ గించిన వోళ్లు అఫెండర్‌గా అయి వున్నారు. శర్మవాడికి రంగడు వాడికీ సేనా దోస్తీ వుండెనా. ప్రీహాంగ్రెక్ట్ ట్యాంకేసులా సెప్పు అయింది. ఇందున్నిమిత్త, ఆమామ్లెస్ పాయిజన్ అప్లై చేసిన వాడు రంగడుగా అయి వుంటిండి. వాడ్కే అప్పాయింటు చేసింది శర్మవాడుదా అయి వుండింది. కోట్టువారి రివర్స్ సమ్మతిసనలా. అదీ వున్కే. ఆయనున్ని నుంచి నేను చిక్కిన లెటర్ కస్తూరి రాశిం దినా, విస్వాసరావువారు దాఖల్ పెట్టిన లెటర్సువోళ్లు ప్రూవు కాపడింది. కస్తూరి రగునాతరావుగారు పెట్టుకొన్న లంజై వుం డింది. రగునాతరావువారు సొంతంతా సేలవు సేసుకుని, దాన్ను కోసం నిండా సంకటం అనుభవిస్తూ వారు. ఆయను చచ్చుకునిందే ఆయానకు వాసి. ఆయానకు నా శయింపదే పిరికి వాసి. అందున్ని మిత్తి, రగునాతరావువారి మేం డైరెక్ట్ నామినేట్సు లేకుండా పోయి నా నాటికీ. యీ కానస్పిల్లో ఆయనకు ఇంకా చెడివుండేదిగాదానా తలచి తీరవలా. కానట్టి, ముద్దాయిన్ని కమిట్ సేసేదానిగ్గా. కోర్టువార్ని నిండా కోరి పారిపించుకుంటుంటాం.—(కూర్చుండును.)

మేజి—(ఏమో వ్రాసికొని) పంతులుగారు! మీరాస?

పంతు—(లేచి) అయ్యా! మా ముద్దాయి విశ్వనాథరావుగారి మీఁద సాక్ష్య మేమియు లేనట్లొప్పుకొని ప్రాసిక్యూటరుగారు నా కేమియుఁ బని లేకుండఁ జేసినారు. అయిన, నొకటి రెండు విషయములలో నాయన కొంచెము పొరఁబడినారు. ఈ కుట్రలో మా ముద్దాయిగారు చేయియున్నట్లొక సాక్షియు నవకాశము

లేదు. కాలకర్మవశమున గస్తూరి సంబంధము కలిగినను- భార్య యెడ నాయన ప్రతికూలబుద్ధి కలవారు కారు. ఆయనకు ఘన మగు నవసరమైనపుడో నామె సహాయము తీసుకొనగలరు. ఆయన యడిగినచో నామె యిష్టు చెప్పనదియుఁ గాదు. లోగడ నొకసారి యామె తనయొద్దనున్న మూడువేల రూపాయల నాయన యడుగకుండనే యిచ్చినట్లు విశ్వాసరావుగారు చెప్పియున్నారు. ఇట్టి స్థితిలో, నట్టియిల్లాలి నాయన చంపించినా రనుటకంటె నసంగత మగునొకటి యుండదు! ఆమె తండ్రిగారివల్ల నామెకు వచ్చిన యాస్తి నెట్లయిన వ్రాయించుకొని రావలసిన దని శర్మయుఁ, గస్తూరియు రఘునాథరావుగారిని సర్వవిధముల వేధించినట్లును, ఆయన నిరాకరించినట్లును విశ్వాసరావుగారి సాక్ష్యమువల్ల విస్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. ఆయనద్వారా తమయూటలు సాగకపోవుటచే- నామెను గడతేర్చినచో నయ్యాస్తి కాయన హక్కుదారు లగుదు రనియు, నప్పుడు దా మూపాటేలము కట్టవచ్చు ననియు నూహించి, శర్మయుఁ గస్తూరియుఁ గలిసి, సాహసికుఁడైన రంగనిచే నీహత్య జరిపించినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. కాఁబట్టి, ఘనతవహించిన కోర్టువారు, దోషరహితులైన మా ముద్దాయిగారిని తోడనె విడుదల చేయఁగోరుచున్నాను. (కూర్చుండును.)

మేజి—(ఏమో వ్రాసికొనును)

వెంక—(మెల్లఁగా) బారిష్టరు బావమ్మరిదీ! పీజుకోసం ఆలోచించక బింకంగా పని చేయ్యాలి సుమండి! పాతస్నేహం పరాకుపడొద్దని మాయక్కయ్య మీతో మరీమరీ చెప్పమంది.

నాయు—(మెల్లఁగా) సాక్షుల నెల్లా సాగదీశానో చూశావా? ఆర్గ్యుమెంటులో మేజిస్ట్రేటుగారి నెల్లా పడగొట్టేస్తానో చూడు! ఒకవేళ కన్విక్ట్ చేస్తా డనుకో- సెషన్సుకోర్టులో జూరీలమీద పడేస్తాను! అక్కడా కాకపోతే- అపీల్లో అదొనిమిషం పని!

మేజి—ఏమి నాయుఁడుగారు! మీ రేమి చెప్పెదరు?

నాయ—(లేచి) ఆ సాక్ష్యా! ప్రాసిక్యూటరుగారూ, సాక్షులుగారూ చెప్పినదానిలో పాయింటు నిల్వదు. సాక్షులు చెప్పిన మాటల్లో సంబంధం సైఫరండి. పోలీసువారు మొదట, మొదటి ముద్దాయినిమాత్రమే అరెస్టు చేశారు. మిగతవారిని అక్రమంగా నిన్న సాయంకాలం చేశారు. ఇది క్రిమినల్ ప్రొసీజరుకు కేవలం విరుద్ధం. (బల్ల గుద్దుచు) ఈ వొక్క పాయింటుమీదనే యీ కేసు త్రోసివెయ్యబడవలసి వుంది. స్మిత్ అండ్ కో వారి యేజంటు దాఖలుచేసిన వుత్తరం శర్మగారు వ్రాసింది కాదని నేను స్పష్టంగా చెప్పగలను. శర్మగారి దస్తూరీకిన్నీ దానికిన్నీ సంబంధమే లేదు. శర్మగారు దాన్ని వ్రాస్తుండగా చూచిన సాక్ష్యం అసలే లేదు. అందువల్ల, ఆవుత్తరం ఆయన పేరుపెట్టి యితర్లు వ్రాసిందిగా అవశ్యం నమ్మవలసివుంది. అదిగాక శర్మగారు ఎల్. ఎమ్. పీ. ప్యాసయినవారు. అటువంటివారిటువంటిపనికి అంగీకరిస్తారనడం అన్యాయం! నిర్మలాంబ మంచంమీద దొరికిన లెటరు కస్తూరి వ్రాసిందనడానికి కారణాలేమీ లేవు. దాన్ని కస్తూరి వ్రాస్తుండగా చూచినసాక్ష్యం లేదు. కస్తూరి యుత్తరాలని విశ్వనాథరావుగారు దాఖలుచేసిన కాగితాలన్నీ కల్పితాలు. పోలీసువారూ విశ్వనాథరావుగారూ కలిసి యీ ఫోర్జరీ చేసివుంటారు-

ప్రాసి—(లేచి) ఐ రిక్వెస్టు దీ కోర్టు టు నోట్ దట్ వర్డింగ్!

నాయ—ఓ–నేను ముద్దాయీల ప్లీడర్ని–నాయిష్టంవచ్చినట్లు మాట్లాడడానికి నాకు కావలసినంత అధికారం వుంది. కావలిస్తే కలెక్టరు ట్వెంటీ సెసెస్ నోటుచేసుకోండి!

మేజి—నో ఆర్డర్! నో ఆర్డర్! డోంట్ వేస్టు మై టయిమ్!

నాయ—చిత్తం–చిత్తం. కస్తూరి చక్కదనంలోనూ సంగీతంలోనూ కూడా చాలా పేరుపడ్డ మనిషి. అది గజ్జెకట్టిం దంటే అన్నపానాలు మానేసి కూర్చుంటారు. సొమ్ములతిరిగినవారంతా దాని కొంపచుట్టూరా తిరగడం నేను స్వయంగా యెరుగుదును. దానికి

ధనమే కావలిస్తే కొంపలూ గోళ్లూ తెగనమ్మి తెచ్చి యిచ్చేవాళ్లు కోటి మంది వున్నారు. ఈ నాస్తి కోసం దాని కింతపని చెయ్యవలసిన యవసరం యేమీ లేదు. ఇక సాక్షుల సంగతి చూతాం. ఈ కేసులో ఆబ్జెక్టైన సాక్షులు ఆరుగురు. స్మిత్ అండ్ కో వారి యేజంటు సాక్ష్యం చిల్లిగవ్వకు కొరగాదు. పోస్టు జవాను శర్మగారి కాపార్శిలు ఏ డేటున డెలివరి చేసిందీ చెప్పలేకపోయాడు. పార్శిలుమీద స్మిత్ అండు కో వారి పేరున్న దంటాడు. ఆ పేరు తా నెందుకు చదివాడో- డేటు మరిచిపోయినవాడు పే రెందుకు మరిచిపో లేదో కోర్టువారు ఆలోచించవలసి వుంటుంది. ఆ పార్శిలులో వున్నది ప్రుస్సిక్ ఆసిడ్డని అసలే చెప్పలేక పోయాడు. కాబట్టి, యీసాక్ష్యానికి గడ్డిపరక పాటి విలువ లేదు. రంగి, తన మొగుడు తనకు ఫాల్సు యిన్ఫర్ మేషన్ చెప్పి తన్ను నిర్మలాంబ గారి యింట పండుకోవడానికి వెళ్లకుండా చేసినట్టు చెప్పింది. ఇది కేవలం విరుద్ధం. నిజంగా మొగుడల్లా చెప్పినా- నిశ్చయంగా కోర్టు వారియెదుట యేపెళ్లామూ ఆసంగతి వప్పుకోదు. కాబట్టి, యిది కల్పనసాక్ష్య మన్నమాట స్పష్టం. ఇక్కడికి ముగ్గురైనారు. కడమ ముగ్గుర్లో ఇద్దరు పోలీసు జవానులు. పోలీసువారి సాక్ష్యాని కెంత విలువ యివ్వాలో కోర్టువారికి విశదమయ్యే వుంటుంది. రాత్రి రెండు గంటలవేళ రంగిన్ని చూచా నంటాడు! రాత్రి రెండు గంటలవరకూ బీటులో మేలుకున్న కానిస్టేబిలును నే నిదివరకు చూడ లేదు! ఆరాత్రి రంగిడు కట్టుకున్నది తెల్లపంచని రంగి చెప్పింది- యెఱ్ఱపంచంటాడు కానిస్టేబిలు. కాబట్టి, వీళ్లసాక్ష్యం కంగాళీసాక్ష్యం అని చెప్పక తప్పదు. ఇక విశ్వానరావుగా రున్నారు. ఈ నాటకాని కీయనే నాయకుడు. ఇదే కోర్టువారు ముఖ్యంగా వినవలసిన సంగతి. ఈయన కస్తూరిని కామించినందులకై రఘునాథరావుగారీయన్ని డిస్మిస్ చేసి, ఆవుద్యోగం శర్మగారి కిచ్చారు. ఈ కారణంచేత కస్తూరిమీదా, శర్మమీదా, కార్పణ్యం

సహించి, కసి తీర్చుకొనే నిమిత్తం శర్మగారి పేరుతో స్మిత్ అండ్ కో వారి ఉత్తరం వ్రాసి, ప్రెస్సిక్ ఆఫీస్ తెప్పించి, పోష్టుజవాన్ని కట్టి శర్మగారికి తెలియకుండా తనకు డిలివరీ చేయించుకుని, దాన్ని ప్రయోగించడానికి రంగన్న ద్వారా యేర్పాటు చేసి, తనమీద అనుమానం తగలకుండా పోయేనిమిత్తం పొరుగూరు చక్కాబోయి, పనిజరిగినట్టు తెలిసినతరువాత పరస్పరంగా మొదట్రాత్రి చక్కావచ్చి, నిన్న పోలీసువార్ని కట్టి నిష్కారణంగా కస్తూర్నీ, శర్మగార్నీ అరెస్టు చేయించారు. రంగడికి తాము కంపెనీ, ఇచ్చినట్టూ, రంగి తమయింట్లో చాలా కాలం పని చేసినట్టూ ఆయనే నప్పుకున్నారు. అందువల్లనే, ఆయిద్దర్నీ, గ్రామ్యవ్యవహారంలో యిట్టే పనిముట్టుగా చేసుకోగలిగారు. ఆ యింట్లో దొరికిన పుస్తకమున్నూ, దాన్ని ప్రూవు చేయడంకోసం దాఖలుచేసిన యితర పత్రాలున్నూ, ఆయన సృష్టించినవే. కాబట్టి, కోర్టువారు ఈసంగతులన్నీ గమనించి, మా ముద్దాయిలిద్దర్నీ విడుదల చేయించాలనిన్నూ, విశ్వాసరావుగారిపై తగుచర్య జరిపించుటకున్నూ కోరుతున్నాను.

మేజి—రఘునాథరావుగారూ! మీరు నేరము చేసినారా?...పలుకరేమి? ఉమ్ములనే!-మీరు నేరము చేసినారా?

రఘు—(పిచ్చివానివలె) నేనా?-నేరమా!-యేమి నేరము చేస్తినమ్మా!-ఆఁ! అర్థమైనది! అయ్యా! నే నేరము చేయలేదు!

మే—(వ్రాసుకొని) శర్మగారు! మీరో?

రఘు—అయ్యా! నేను చెప్పదలచినది సెషన్సులోఁ జెప్పుకొనెదను.

మే—ఆల్ రైట్! (కస్తూరివంకఁ జూచి) నీవో?

కస్తూ—అయ్యా! సత్యము చెప్పెదను. మహాప్రభువులు మన్నించి, సాక్షిక్రిందఁ దీసికొందు రని పోలీసువారు చాలదూరము చెప్పినందున యథార్థము గుప్తపరచుకొనుచున్నాను. ఆయుత్తరము వ్రాసినదే. అందుది వ్రాసినదిఁ గాని, కూడునది వ్రాసిన... శర్మగారు నన్ను చాల బలవంతపెట్టి వ్రాయించినారు.

సోమి—(వ్రాసి, రంగిసివంకఁ జూచి) ఏమిరా- నీ వేమి చెప్పెదవు?

రంగ—బాబయ్యా! నాకొంప తీసినోడూ యీ సెన్నబాబేనండి! అవుసరం తలకింద పెడితే, అనుమానం మొగోరిమీదా తగల్లని సెప్పినరిక్కీ, ఆమాట నమ్మి-కొండొంగలలోనం అసపడి-ఆ తాగిన కిమ్మసల్లో, ఆయమ్మను పెన్నం కట్టుకున్నానండి! బాబుగార్ని పట్టుకున్నాకొంచ్చి, నాఅంతట నేనే అజర్రై నడిపిందంతా చెప్పెయ్యాలనుకుంటూంటే- పాపం దానంతటదే బట్టలయింది!

సోమి—(ఏమో వ్రాసి) మొకటిముద్దాయి నిర్దోషిగాఁ దోఁచినందున విడుదల చేయుచు- రెండవ ముద్దాయిలను కమ్మిటల్ చేయుట కైనది.

[విశ్వాసరావు చటాలున రఘునాథరావుగారిని కౌఁగిలించుకొని యావలికిఁ దీసికొనిరాఁగా-వారివెనుకఁ దెర పడును.]

రఘు—మామగారు! నా యపచారము లన్నియు మన్నించి, నన్నీవిపత్తునుండి రక్షించినందులకు మీ కనేక వందనములు! కాని, యీగండము గడచినందులకు నా కావంతయు సంతోషము లేదు! ఏ మందురా?

సీ. కులగోత్రములు మాని • కొన్ని రేపవలు మన్న
పాప మొనర్చిన • పాపఫలము
ఎగ్గు సిగ్గులు వీడి • యేవేళ వెలనాలి
సంచను బడియున్న • పాపఫలము
అగ్ని సాక్షిగఁ బెండ్లి • యాడిన నిజధర్మ
పత్ని నేడ్పించిన • పాపఫలము
దూరదృష్టి యుడిగి • దుష్టులతో సహ
వాస మొనర్చిన • పాపఫలము
అన్నము బున్నము నెఱుఁగి • నట్టి గొప్ప
బరుషవచనంబు లాడిన • పాపఫలము
నేఁడు గాకున్న, మఱిరేపు • నాఁ డెబాకు
పశ్చాత్తాపముఁ గూడు నను • వడిగ వెలదె!

విశ్వా—బాబు! కడచినదానిని మఱచి కర్తవ్య మాలోచింపుఁడు.

రఘు—ఆలోచన కే మున్నది- ఆమె యా స్త్రీయు, నాజీవితమును గూడ మద్యపాన నివారణమునకై వినియోగించి- పరలోకమునం దైన నామె యాత్మకు పరిపూర్ణశాంతి కలుగఁజేసెద.

విశ్వా—అట్లయిన, నాజీవితముకూడ నా యుద్యమమునందే కడపెద. ఈపూఁటకు మంగళాశాసనము కావించి, యింటి కేగుదము.

సీ. దేశంబు నానాఁట ♦ నాశంబుఁ గావించు
మద్యపానము రూపు ♦ మాయుఁ గాక!
పేదసాదల నెల్లఁ ♦ బీల్చి పిప్పి యొనర్చు
కల్లంగడులు నేలఁ ♦ గలియుఁ గాక!
సంసారులను ముష్టి ♦ సన్న్యాసులం జేయు
రమ్ముకొట్లను దుమ్ము ♦ రాలుఁ గాక!
సంస్థానములను శ్మ ♦ శానంబులం జేయు
బ్రాందిషాపులు మూలఁ ♦ బడెనుఁ గాక!

విధిగ నేఁటేట నీ పాడు ♦ విషపునీళ్ల
కొఱకు వ్యయ మగు కోట్లను ♦ కోట్లు, దేశ
మునకు దక్కి- దరిద్రము ♦ ముదుకకూడు
ముకుళగుడ్డల నేని పొం ♦ దుదురు గాక!

శ్రీమజ్జగద్గురు శంకరభగవత్పాద ప్రసాదాసాదిత మహాకవిబిరుదాంక
భారద్వాజ గోత్రార్ణవ శశాంక, కవిఘంటా కలాప హస్త
కాళ్లకూర్యన్వయ ప్రశస్త, బంగారురాజ కవిరాజ
తనూజ, నారాయణరాయామాత్య బిడౌజ
ప్రణీతంబగు మధుసేవా ప్రకరణము

సంపూర్ణము.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA115B102
పుస్తకం పేరు	మధు సేవ
తారీఖు	26/10/24
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	103
పెద్ద సైజు పేజీలు	
ఖాళీ పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	13TO16,70,71
తయారు చేసినది	Habeeba
పేజీలు విడదీసినది	Rohith
స్కాన్ చేసినది	Sumitha
పరీక్ష చేసినది	RUKSANA
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	good